

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

**”TUTKITTAVA EI HALUA TEHDÄ RIKOSILMOITUSTA”-
POLIISILLE ILMOITTAMATTOMAN SEKSUAALIVÄKIVALLAN PIIRTEET
SERI-TUKIKESKUKSEN TAPAUKSISSA**

Rikollisuus, kontrolli ja valta
Pro-gradu-tutkielma

Laatija:
Kristiina Arpiainen

26.5.2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

TURUN YLIOPISTO
Oikeustieteellinen tiedekunta

KRISTIINA ARPIAINEN:

Pro gradu-tutkielma: XV + 87 sivua, 6 liitesivua

Rikollisuus, kontrolli ja valta 2020

Toukokuu 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia ovat Seri-tukikeskukseen päätyvät tapaukset, joista ei syystä tai toisesta tehdä rikosilmoitusta. Erityisesti tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, kuinka monessa tapauksessa, jossa rikosilmoitusta ei ole tehty, on joko rikoslain 20 luvun 1 § mukaisen raiskauksen tunnusmerkistön mukaisia tai 2 §:ssä säädettyjä törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteita vastaavia piirteitä. Kiinnostuksen kohteena oli myös, minkä tyyppisiä kyseiset tapaukset olivat. Kyseessä oleva tutkimus on empiirinen. Tutkimusten empiiristä osiota taustoittavat voimassa olevan raiskauslainsäädännön sekä raiskausrikosten piirteiden ja siihen liittyvien uskomusten tarkastelu aiemman tutkimuksen valossa.

Tutkimusote oli pääasiassa määrällinen. Tutkimusaineisto analysoitiin laskemalla analysoitujen muuttujien frekvenssit ja prosentuaaliset osuudet kontingenssitauluissa IBM SPSS Statistics -ohjelmistossa. Analyysimenetelmänä käytettiin lisäksi Fisherin tarkkaa testiä selvittämään, oliko tunnusmerkistötekijäpiirteiden ja muiden muuttujien välillä tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Numeraaliset tulokset on esitetty mediaanina ja hajonta interkvartiilivälinä (IQR). Tutkimuksen analyysi oli osittain teorialähtöistä ja osittain teoriasidonnaista. Tutkimuksen empiirinen aineisto muodostui Helsingin Naistenklinikan Seri-tukikeskuksen asiakkaista, jotka eivät vuosi ensikäyntinsä jälkeen olleet tehneet rikosilmoitusta tapahtuneesta. Käynnit ovat sijoittuneet aikavälille 1.6.2017- 31.8.2019 ja niiden määrä oli 180.

Tutkimuksessa havaittiin, että lähes puolessa tapauksista (48 %) oli rikoslain 20 luvun 1 §:n mukaisia tunnusmerkistötekijöitä vastaavia piirteitä. Suurin joukko näistä oli 1 momentin mukaisen väkivallan käyttö (37 %), vaikka tyypillisimmin käytetty väkivalta olikin lievämuotoista. Myös rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisen puolustuskyvyttömän tilan hyväksikäyttöä ilmeni (13 %) ja yleisimmin kyse oli uhrin tiedottomasta tilasta. Rikoslain 20 luvun 2 §:ssä säädettyjä kvalifiointiperusteita tuli ilmi noin kymmenesosassa (12 %) tutkimusaineistosta. Näistä yleisimmin käsillä oli teon aiheuttama erityinen kärsimys sekä useampi tekijä. Aineiston tapaukset vastasivat aiemmissa tutkimuksissa raiskausrikoksista luotua kuvaa. Tyypillisiä piirteitä aineiston tapauksissa olivat uhrin päihtymys tapahtumahetkellä, toisen osapuolen koti tapahtumapaikkana, yö tai aamu tapahtuma sekä uhrin ja tekijän jonkinasteinen keskinäinen tuttuus. Monissa tapauksissa oli epävarmuutta tapahtumien kulusta uhrin päihtymyksen vuoksi.

Avainsanat: Seri-tukikeskus, seksuaalirikollisuus, seksuaaliväkivalta, seksuaalinen väkivalta, raiskaus, raiskausmyytit, raiskausten ilmoittamattomuus, piilorikollisuus, naiseen kohdistuva väkivalta, rikoslaki

SISÄLLYS

Sisällys.....	II
Kuvat ja taulukot	IV
Lähteet	V
1 JOHDANTO	1
2 OIKEUDELLINEN VIITEKEHYS.....	5
2.1 Raikaussäännösten lyhyt historia	5
2.2 Raiskauksen tunnusmerkistö	7
2.2.1 Raiskaus ja rikoslaki.....	7
2.2.2 Sukupuoliyhteys	8
2.2.3 Väkivallan käyttö pakottamisen välineenä	10
2.2.4 Tiedottomuus tai muu avuton tila	12
2.2.5 ”Vähemmän vakava raiskaus”	15
2.3 Törkeä raiskaus.....	16
2.3.1 Raiskauksella aiheutettu vakava seuraus	17
2.3.2 Rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä.....	19
2.3.3 Erityisen raaka, julma tai nöyryyttävä tekotapa	21
2.3.4 Raiskauksessa käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä tai muuten uhataan vakavalla väkivallalla	22
2.3.5 ”Raiskaus on kokonaisuutena arvioiden törkeä”	23
3 AIEMMAT TUTKIMUKSET JA SEKSUAALIRIKOLLISUUDEN PIIRTEET	24
3.1 Seksuaalisen väkivallan piirteet.....	24
3.1.1 Seksuaalisen väkivallan määrittelyä	24
3.1.2 Väkiältä ja sukupuoli	26
3.1.3 Seksuaalirikollisuuteen liitetyt uskomukset	27
3.1.4 Piiloon jäävät seksuaalirikokset.....	29
3.1.5 Seksuaalisen väkivallan haavoittavuus	32
3.2 Tilastot ja ilmi tulleen rikollisuuden tutkimus	33
3.2.1 Tilastot ja uhritutkimukset	33
3.2.2 Ilmi tulleiden raiskausrikosten tutkimus.....	35
4 TUTKIMUSKYSYMYKSET, AINEISTO JA ANALYYSI	40
4.1 Johdanto.....	40
4.1.1 Käytetyt käsitteet.....	41
4.2 Aineisto, menetelmät ja etiikka.....	42
4.2.1 Aineisto	42
4.2.2 Menetelmät	43
4.2.3 Henkilötietojen käsittely ja etiikka	46
5 TULOKSET	47
5.1.1 Aineisto	47
5.2 Tekojen taustatiedot	51
5.3 Raiskauksen tunnusmerkistön mukaisten piirteiden täyttyminen.....	56
5.3.1 Väkiältä käyttämällä toteutetun raiskauksen piirteet	61

5.3.2	<i>Avuttoman tilan tai tiedottomuuden hyväksikäyttö.....</i>	63
5.3.3	<i>Ei tunnusmerkistötekijän mukaista piirrettä.....</i>	64
5.3.4	<i>Törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteita vastanneet piirteet.....</i>	65
5.4	Raiskauksen tunnusmerkistötekijäpiirteitä vastanneiden piirteiden ilmeneminen	66
6	TULOSTEN ARVIOINTI	73
6.1	Raiskauksen tunnusmerkistötekijäpiirteiden täytyminen ja teonpiirteet.....	73
6.2	Tekojen olosuhteet	79
6.2.1	<i>Tutkimuksen luotettavuus ja arviointia.....</i>	82
6.3	Jatkotutkimus.....	84
7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	85
	Liitteet.....	88

KUVAT JA TAULUKOT

Kuvat

Kuva 1: HUS Seri-tukikeskuksessa ensikäynnillä olleet 1.6.2017- 31.8.2019	s. 47
Kuva 2: Uhrien iät luokiteltuna	s. 50
Kuva 3: Teosta kulunut aika	s. 55
Kuva 4: Raiskauksen (RL 20 luku 1 §) tunnusmerkistöä vastaavien piirteiden täytyminen aineiston tapauksissa	s. 57
Kuva 5: Törkeän raiskauksen kvalifointiperusteita (RL 20 luku 2 §) vastaavat piirteet aineiston tapauksissa	s. 59

Taulukot

Taulukko 1. Taustatiedot tutkittavista aineiston tapauksissa	s. 48
Taulukko 2. Tekijää koskevat taustatiedot	s. 51
Taulukko 3. Tekijätieto tarkennettuna	s. 52
Taulukko 4. Uhrin ja tekijän keskinäinen ajanvietto ennen tekoa	s. 53
Taulukko 5. Tekoa koskevat taustatiedot kaikissa tapauksissa	s. 54
Taulukko 6. Vastustelutapa	s. 55
Taulukko 7. Tekopaikka tarkennettuna	s. 56
Taulukko 8. Sukupuoliyhteys tunnusmerkistötekijäpiirteitä täyttäneissä tapauksissa	s. 58
Taulukko 9. Tunnusmerkistötekijöitä vastaavien piirteiden täytyminen aineiston tapauksissa	s. 60
Taulukko 10. Väkivallan muodot	s. 62
Taulukko 11. Muu teon yhteydessä ilmennyt väkivalta	s. 63
Taulukko 12. Teonpiirteet, jotka vastaavat erityisen kärsimyksen kvalifointiperustetta	s. 66
Taulukko 13. Uhriin liittyvien tekijöiden yhteys raiskauksen tunnusmerkistöpiirteitä täyttävissä tapahtumissa	s. 67
Taulukko 14. Tekijään liittyvien tekijöiden yhteys tunnusmerkistön mukaisten piirteiden täyttymiseen	s. 69
Taulukko 15. Tapahtumatekijöiden yhteys tunnusmerkistön mukaisten piirteiden täyttymiseen	s. 71

LÄHTEET

Alberdi, Inés - Matas, Natalia. La violència domèstica. Informe sobre els maltractaments a dones a Espanya. Barcelona: Fundación la Caixa. 2002.

Anderson, RaeAnn E - Wandrey, Rachael L - Klossner, Samuel C - Cahill, Shawn P. Sexual Minority Status and Interpersonal Victimization in College Men. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*. Vol. 4, No. 1, 2017, s. 130–136.

Archambault, Joanne - Lonsway, Kimberly A. The “Justice Gap” for Sexual Assault Cases: Future Directions for Research and Reform. *Violence Against Women* 18(2) 2012, s. 145–168.

Bildjuschkin, Katriina - Nipuli, Suvi. (toim.). Seksuaaliväkivallan hoitoketju - HUS Seritukikeskuksen malli. THL – Ohjaus 10/2018.

Bildjuschkin, Katriina - Ewalds, Helena - Hietämäki, Johanna - Kettunen, Hanna - Koivula, Tanja - Mäkelä, Jukka - Nipuli, Suvi - October, Martta - Peltonen, Joonas - Siukola, Reetta. Väkivaltakäsitteiden sanasto. Työpäperi 1/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki 2019.

Brown, Jennifer M - Horvath, Miranda A.H. Do you believe her and is it a real rape? s. 307-321, teoksessa Brown, Jennifer M - Horvath, Miranda A.H (toim.), Rape. Routledge. 2009.

Brown, Kate. Vulnerability and young people: Care and social control in policy and practice. Bristol University Press. 2015.

Brownmiller, Susan. Against Our Will: Men, Women and Rape. s. 5-8, teoksessa Bergen, J - Edleson, L - Renzetti, C. M. (toim.), Violence against women: Classic papers. Pearson Education New Zealand.

Burt, Martha R. Cultural Myths and Supports for Rape. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 38/1980. No. 2. s. 217-230.

Bohner, Gerd - Friederike, Eyssel - Afroditi, Pina - Siebler, Frank - Viki, Tendayi G. Rape myth acceptance: cognitive, affective and behavioral effects of beliefs that blame the victim and exonerate the perpetrator. s. 40-64, teoksessa Horvath, Miranda A. H. Brown, Jennifer M. (toim.), Rape – Challenging the way of contemporary thinking. Routledge. 2009.

Bouhours, Brigitte - Daly, Kathleen. Rape and Attrition in the Legal Process: A Comparative Analysis of Five Countries. Crime and Justice: Review of Research 39. 2010. s. 565-650.

Cohn, Amy M - Zinzow, Heidi M - Resnick, Heidi S - Kilpatrick, Dean G. Correlates of Reasons for Not Reporting Rape to Police: Results From a National Telephone Household Probability Sample of Women With Forcible or Drug- or-Alcohol Facilitated/ Incapacitated Rape. Journal of Interpersonal Violence 28(3). 2013. s. 455–473.

Danielsson, Petri - Fagerlund, Monica - Malin, Tiina. Seksuaalirikokset (luku 4). Julkaisussa: Rikollisuustilanne 2019 – rikollisuustilanne tilastojen ja tutkimuksen valossa. Katsauksia 42/2020. Petri Danielsson (toim.). Helsingin Yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Danielsson, Petri - Näsi, Matti. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 43/2020. Helsingin Yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Diensen, Christian. The importance of reporting rape. Phoenix Law Review, vol 6, no 4. 2013. s. 933-962.

Du Mont, Janice - Miller, Karen-Lee - Myhr, Terri L. The Role of “Real Rape” and “Real Victim” Stereotypes in the Police Reporting Practices. of Sexually Assaulted Women. Violence against women, 2003–04, Vol.9 (4), s. 466–486.

Eskola, Jari - Suoranta, Juha. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere. 2008.

Estrich, Susan. Real Rape. Harvard University Press. 1987.

Fagerlund, Monica - Niemi, Hannu. Seksuaalirikokset (luku 4). Julkaisussa: Rikollisuustilanne 2018 – rikollisuustilanne tilastojen ja tutkimuksen valossa. Petri Danielsson (toim.). Helsingin

Yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 36/2019.

Fineman, Martha Albertson. The vulnerable subject and the responsive state. *Emory Law Journal*, 60(2), 2010. Emory Public Law Research Paper No. 10-130. s. 251–275

Flowe, Heather D - Maltby, John. An experimental examination of alcohol consumption, alcohol expectancy, and self-blame on willingness to report a hypothetical rape. *Aggressive Behavior*. 2018-05, Vol.44 (3). s. 225-234.

Hahn, Christine K - Hahn, Austin - Gaster, Sam - Quevillon, Randy. Predictors of College Students' Likelihood to Report Hypothetical Rape: Rape Myth Acceptance, Perceived Barriers to Reporting, and Self-Efficacy. *Ethics & Behavior*. Vol. 30 (1), 2020. s. 45-62.

Heath, Nicole M - Lynch, Shannon M - Fritch, April M - Wong, Maria M. Rape Myth Acceptance Impacts the Reporting of Rape to the Police: A Study of Incarcerated Women. *Violence Against Women*, 19(9), 2013. s. 1065–1078.

Heiskanen, Markku - Piispa, Minna. Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. *Oikeus* 1998:2. Tilastokeskus. 1998. Helsinki.

Heiskanen, Markku. Piispa, Minna. Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa. s.68-89, teoksessa Niemi, Johanna – Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi (toim.), Sukupuolistunut väkivalta – oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. 2017.

Hess, Aaron S - Hess, John R. Understanding tests of the association of categorical variables: the Pearson chi-square test and Fisher's exact test. *Transfusion, Clinical Research Focus*. Volume 57, Issue 4, 2017. s. 877-879.

Hockett, Jericho M - Saucier, Donald A. A systematic literature review of “rape victims” versus “rape survivors”: Implications for theory, research, and practice. *Aggression and Violent Behavior* 25 (2015) s. 1–14.

Honkatukia, Päivi. Uhri rikosprosessissa – haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 252. Helsinki 2011.

Honkatukia, Päivi. ”Ilmoitti tulleen raikatuksi” – tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista seksuaalirikoksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 180. Oikeus 2001 1:2. Tilastokeskus. 2001.

HUSin pysyväisohje 10/2019. Ohje henkilötietojen käsittelystä tieteellisessä tutkimuksessa HUSissa.

James, Veronyka - Merken Stacie. Perpetrating the Myth: Exploring Media Accounts of Rape Myths on “Women’s” Networks. *Deviant Behavior* 2020, vol. 41, no. 9, s. 1176-1191.

Javaid, Aliraza. The Dark Side of Men: The Nature of Masculinity and Its Uneasy Relationship with Male Rape. *Journal of Men’s Studies.* 2015, Vol. 23(3). s. 271–292.

Kainulainen, Heini. Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Tilastokeskus. Oikeus 2004:16. Helsinki 2004.

Kainulainen, Heini. Raiskausten käsitteleminen rikosprosessissa uhrin näkökulmasta. Väkipalja – seuraamukset ja haavoittuvuus, Terttu Utraisen juhla- ja tutkimuskirja. Mirva Lohiniva-Kerkelä (toim.). Talentum. Helsinki 2006.

Kainulainen, Heini. Raiskaus - myyttejä ja todellisuutta. s. 214–232. teoksessa Niemi, Johanna – Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi (toim.), Sukupuolistunut väkipalja – oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. 2017.

Kainulainen, Heini - Niemi, Johanna - Alaattinoğlu, Daniela. Raiskausrikosten eteneminen rikosprosessissa. Oikeustieteellisen tiedekunnan tutkimusraportteja ja katsauksia 1/20. Oikeustieteellinen tiedekunta, Turun Yliopisto. 2020.

Kappler, Karolin Eva. Living with Paradoxes – Victims of Sexual Violence and Their Conduct of Everyday Life. VS Verlag für Sozialwissenschaften. 2012.

Keene, Gavin. Preserving VAWA's nonreport option: a call for the proper storage of anonymous/unreported rape kits. *Washington Law Review*, vol 93, 2018. no. 2. s. 1089-1119.

Kelly, Liz. The Continuum of Sexual Violence. *Women, Violence & Social Control*. Toim. J Hanmer et al. British Psychological Association. 1987. s. 46-60.

Kelly, Liz. *Surviving sexual violence*. Minneapolis: University of Minnesota Press. 1988.

Kelly, Liz. Routes to (in)justice: a research review on the reporting, investigation and prosecution of rape cases. University of North London: Child and Woman Abuse Studies Unit. 2001.

Kimpimäki, Minna. Sukupuoliyhteys lapsen kanssa – raiskaus vai ei?. *Lakimies* 6/2018 s. 677–697.

Kivivuori, Janne. *Discovery of Hidden Crime*. Oxford University Press. 2011.

Kjällman, Petra. Uhritutkimus. Teoksessa: Rikoksen uhrin käsikirja. Åberg, Leena- Kaisa (toim.). 3.painos. Juva, PS-Kustannus. s. 225–228. 2017.

Krug, Etienne G - Dahlberg, Linda L - Mercy, James A - Zwi, Anthony B - Lozano, Rafael. World report on violence and health. World Health Organization. Geneva. 2002.

Laine, Matti. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. *Acta Poenologica* 1/2014. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. 2014.

Laitinen, Ahti - Aromaa, Kauko. Rikollisuus ja kriminologia. Vastapaino. Tampere. 2005.

Langenderfer-Magruder, Lisa – Walls, N Eugene - Kattari, Shanna K - Whitfield Darren L - Ramos, Daniel. Sexual victimization and subsequent police reporting by gender identity among lesbian, gay, bisexual, transgender, and queer adults. *Violence and Victims*. Vol. 31, Iss. 2, 2016. s. 320–331.

Leskinen, Minni. Raiskaus 2010-luvulla. 194-214, teoksessa *Sukupuolistunut väkivalta – oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Vastapaino. 2017.

Lindgren, Magnus - Pettersson, Karl-Åke - Hägglund, Bo. Utsatta och sårbara brottsoffer. Jure Förlag. Stockholm. 2004.

Lidman, Satu. Pilattu nainen – seksuaalisen väkivallan asennehistoriaa, s. 177-193 teoksessa Niemi, Johanna – Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi (toim.), Sukupuolistunut väkivalta – oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. 2017.

Lonsway, Kimberly A - Fitzgerald, Louise F. Rape Myths: In Review. Psychology of Women Quarterly. Volume 18, Issue 2, 1994. s. 133-164.

Luoto, Lauri. Omakätiset rikokset ja osallisuusoppi. Lakimies 1/2014 s. 44–64.

Matikkala, Jussi. Seksuaalirikokset, s. 115–201 teoksessa Frände, Dan. Matikkala, Jussi. Tapani, Jussi. Tolvanen, Matti. Viljanen, Pekka. Wahlberg, Markus. Keskeiset rikokset. 4., uudistettu laitos. Edita. 2018.

Matikkala, Jussi. Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Kauppakaari OYJ, Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 2000.

Melander, Sakari. Rikosoikeus 2010-luvulla. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki 2010.

Möller, Anna - Söndergaard, Hans Peter - Helstrom, Lotti. Tonic immobility during sexual assault – a common reaction predicting post-traumatic stress disorder and severe depression. Acta Obstet Gynecol Scand 2017, 96, s. 932-938.

Niemi, Johanna - Kainulainen, Heini - Honkatukia, Päivi (toim.), Sukupuolistunut väkivalta – oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. 2017.

Nummenmaa, Lauri. Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki 2009.

Näre, Sari. Nuorten tyttöjen kohtaama seksuaalinen väkivalta ja loukattu luottamus tunnetaloudessa. s. 13-77, teoksessa Lähentelyistä raiskauksiin – tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta. Toim. Honkatukia, Päivi. Niemi-Kiesiläinen, Johanna. Näre, Sari. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 13. 2000.

Näre, Sari - Ruuhilahti, Susanna. Vallattomat pillut valtaistuimessa. s. 10-17, teoksessa *Pimppini on valloillaan*, toim. Kettu, Katja. Petäjäjärvi, Krista. WSOY. 2012.

Ojala, Timo. Seksuaalirikokset. Edita. Helsinki 2014.

Piispa, Minna - Heiskanen, Markku - Kääriäinen Juha - Sirén Reino. Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Yhdistyneiden kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan Kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) 51, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225 (2006).

Raijas, Riitta. Raikaustrauman vaikutus uhrin toimimiseen oikeusjärjestelmässä. *Oikeus* 2001 (3). s. 357-365.

Rautio, Ilkka. RL 20 luku: Seksuaalirikokset, s. 419–461 teoksessa *Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka*, Rikosoikeus. 3., uudistettu painos. WSOYpro. Helsinki 2009.

Resnick, Heidi S - Holmes, Melisa M - Kilpatrick, Dean G - Clum, Gretchen - Acierno, Ron - Best, Connie L - Saunders, Benjamin E. Predictors of post-rape medical care in a national sample of women. *American Journal of Preventive Medicine*, 19, 2000. s. 214–219.

Rohde, Marianne Cathrine - Charles, Annie Vesterby - Banner, Jytte - Brink, Ole. Rape and Attempted Rape in Aarhus County, Denmark, Police Reported and Unreported Cases. *Forensic Science, Medicine, and Pathology*. V2-1, 2006. s. 33–38.

Ronkainen, Suvi. Mitä väkivalta on? Erotkojen tärkeydestä, yhteyksien näkemisestä. teoksessa *Niemi, Johanna – Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi (toim.)*, Sukupuolistunut väkivalta – oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. s. 19-35. Vastapaino. 2017.

Tapani, Jussi - Tolvanen, Matti - Hyttinen, Tatu. Rikosoikeuden yleinen osa – vastuuoppi. Alma Talent. Helsinki. 2019.

Thompson, Martie - Sitterle, Dylan - Clay, George - Kingree, Jeffrey. Reasons for Not Reporting Victimization to the Police: Do They Vary for Physical and Sexual Incidents? *Journal of American College Health*, 55:5, 2007. s. 277-282.

Tolvanen, Matti. Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus. Edilex 2015/11.

Tuomi, Jouni - Sarajärvi, Anneli. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. 2002. Helsinki.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.

Utriainen, Terttu. Rikoslaki seksuaalisen itsemääräämisoikeuden turvaajana? s. 38-49, teoksessa Pimppini on valloillaan, toim. Kettu, Katja. Petäjäjärvi, Krista. WSOY. 2012.

Utriainen, Terttu. Raiskaus rikosoikeudellisena ongelmana. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 2013.

Valli, Raine. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. PS-kustannus. 2015.

Walsh, Kate - Zinzow, Heidi M - Badour, Christal L - Ruggiero, Kenneth J - Kilpatrick, Dean G - Resnick, Heidi S. Understanding Disparities in Service Seeking Following Forcible Versus Drug- or Alcohol-Facilitated/ Incapacitated Rape. Journal of Interpersonal Violence 2016, Vol. 31(14), 2015. s. 2475–2491.

Walklate, Sandra L - Brown, Jennifer M. Handbook of Sexual Violence. Routledge. Taylor & Francis Group. 2012.

Waterhouse, Genevieve F - Reynolds, Ali - Egan, Vincent. Myths and legends: the reality of rape offences reported to a UK police force. The European Journal of Psychology Applied to Legal Context 8 (2016), s. 1-10.

Weiss, Karen G. Neutralizing sexual victimization: A typology of victims' non-reporting accounts. Theoretical Criminology 15(4), 2011. s. 445–467.

Weiss, Karen G. Too Ashamed to Report: Deconstructing the Shame of Sexual Victimization. Feminist Criminology 5(3), 2010. s. 286–310.

Vilka, Hanna. Tutki ja mittaa – määrällisen tutkimuksen perusteet. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki. 2007.

Virokangas, Elina - Liuski, Suvi - Kuronen, Marjo. The contested concept of vulnerability – a literature review. *European Journal of Social Work.* Vol. 23, No 2, 2020. s. 327–339.

Virolainen, Jyrki - Vuorenpää, Mikko. Periaatteet prosessioikeudessa. s. 117-237. Teoksessa *Prosessioikeus.* Alma Talent. Helsinki. 2017.

Wolitzky-Taylor, Kate B - Resnick, Heidi S - McCauley, Jenna L - Amstadter, Ananda B - Kilpatrick, Dean G - Ruggiero, Kenneth J. Is Reporting of Rape on the Rise? A Comparison of Women With Reported Versus Unreported Rape Experiences in the National Women’s Study-Replication. *Journal of Interpersonal Violence.* Volume: 26 issue: 4, 2011. s. 807-832.

Virallislähteet

HE 52/1970 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle Siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta

HE 66/1988 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi

HE 365/1992 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain väkisinmakaamista ja vapautta loukkaavaa haureutta koskevien säännösten muuttamisesta (Laki rikoslain 20 luvun muuttamisesta)

HE 6/1997 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi

HE 283/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta

HE 216/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta

Kiriakos, Sami. Kimpimäki, Minna. Korkman, Julia. Lehtinen, Miia. Melander, Sakari. Paakkanen, Katariina. Piha, Otava. Rask, Riikka. Reenilä, Yrjö. Tarvainen, Liisa. Rikoslain seksuaalirikossäännösten kokonaisuudistus. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:9. Oikeusministeriö. Helsinki. 2020.

Oikeusministeriö 13/2012. Selvityksiä raiskausrikoksista. Selvityksiä ja ohjeita, Oikeusministeriö.

Internetlähteet

Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivu: uhriutumisen. https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/hyvaa_virkakielta/hyvaa_virkakielta_-_palstan_arkisto_%282002_2014%29/uhriutumisen.
(viitattu 12.4.2020)

Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto. 4. Vuosineljännes 2020, Liitetaulukko 1. Eräiden rikostyyppien kehitys 2016–2020 (ennakkotieto). Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/rpk/2020/04/rpk_2020_04_2021-01-19_tau_001_fi.html. viitattu: 22.3.2021.

Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Saantitapa: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/>. viitattu: 23.4.2021.

THL:n tasa-arvosanasto. Saantitapa: <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>. viitattu 20.5.2021.

THL:n verkkosivu: SERI - seksuaaliväkivallan uhrin tukikeskukset. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta/seri-seksuaalivakivallan-uhriin-tukikeskukset.
(viitattu 29.3.2020)

Oikeustapaukset

KKO:1933-I-51

KKO:1939-II-121
KKO:1953-II-130
KKO:1955-II-49
KKO 1993:12
KKO 1998:1
KKO: 2005:134
KKO: 2010:36
KKO 2011:102
KKO: 2013:77
KKO 2013:96
KKO: 2014:60
KKO: 2015:84
KKO: 2017:8
KKO: 2017:69
KKO: 2019: 55
KKO: 2019:78
KKO: 2019:84
KKO: 2021: 31

Lyhenteet

ETL	esitutkintalaki (805/2011)
KKO	korkein oikeus
RL	rikoslaki (39/1889)
THL	Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
WHO	World Health Organisation (maailman terveysjärjestö)

1 JOHDANTO

”Tutkittava tulee epäillyn seksuaalirikoksen uhrina tutkimuksiin Seri-tukikeskukseen. Ei ole tehnyt vielä rikosilmoitusta, eikä ole varma tekeekö. Tutkittava kertoo olleensa ystävien kanssa kaupungilla juhlimassa. Illan aikana hän kertoo juoneensa runsaasti alkoholia, ei lääkkeiden tai huumausaineiden käyttöä. Mukaan on aamuyöstä liittynyt ennalta tuntematon mies, jonka kanssa tutkittava on poistunut miehen asunnolle. Asuntoon menemisen jälkeen tutkittavan muistikuvat ovat hieman hatarat, mutta tutkittava kertoo muistavansa, että mies oli painostanut seksiin, vaikka tutkittava oli sanonut, että ei haluaisi. Mies pitänyt kiinni, riisunut housut ja ollut emätinyhdynnässä peniksellään. Tutkittava kertoo olleensa ahdistunut tapahtuman johdosta, eikä ole tämän vuoksi pystynyt käymään töissä. Tutkittava ei myöskään ole nukkunut.”¹

Edellä on kuvattu tyypillinen raiskauskuvauks, joka on luotu yhdistelemällä piirteitä Helsingin Naistenklinikan Seri-tukikeskuksen asiakirjoissa ilmenneistä tapahtumakuvauksista. Seri-tukikeskukset ovat seksuaalirikosten uhreille tarkoitettuja tukikeskuksia, joita on perustettu Suomeen Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan sekä perheväkivallan ehkäisystä ja torjumisesta tehdyn sopimuksen nojalla (Istanbulin sopimus).² Ensimmäinen Seri-tukikeskus avattiin 29.5.2017 Helsingin Naistenklinikalle, minkä jälkeen tukikeskuksia on avattu Turkuun, Tampereelle, Kuopioon sekä Ouluun.³

Raiskaus on vakava ihmistä etenkin psyykkisesti, mutta myös usein myös fyysisesti vahingoittava rikos, joka kohdistuu ihmisen intimitettiin ja rikkoo tämän integriteetin.⁴ Raiskaus- ja yleisesti seksuaalirikosten vakavasta luonteesta huolimatta seksuaalirikosten voisi luonnehtia olevan kohtalaisen tavallisia, sillä kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan yli 50 000 henkilöä joutuu Suomessa vuosittain vastoin tahtoaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen käyttäytymiseen pakottamisen kautta.⁵ Seksuaalirikosten suhteellisesta yleisyydestä huolimatta raiskaus on luonteeltaan häpeärikos ja uhrin kokemat häpeän tunteet voivat muiden syiden ohella johtaa siihen, että uhri vaikenee teosta kokonaan.⁶ Raiskaukset

---

¹ Edellä kuvattu teko ei ole tapahtunut oikeasti, vaan siihen on kerätty piirteitä eri Seri-tukikeskuksen asiakirjoista. Kertomus vastaa kuitenkin tyypillistä kuvausta.

² Suomessa astui 1.8.2015 voimaan Euroopan neuvoston sopimus naisiin kohdistuvan väkivallan sekä perheväkivallan ehkäisystä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus). Sopimus velvoittaa sopimusmaat varmistamaan seksuaaliväkivallan uhrien tarvitsemat palvelut. Myös uhridirektiivi uhri-direktiivissä (Direktiivi 2012/29/EU) sekä hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa (2016–2019, STM:n julkaisuja 2016:4) on tuotu esille kyseinen velvoite.

³ THL:n verkkosivu: SERI - seksuaaliväkivallan uhrin tukikeskukset.

⁴ *Diensen* 2013, s. 933.

⁵ *Fagerlund - Niemi* 2019, s. 69.

⁶ Esimerkiksi *Thompson – Sitterle – Clay - Kingree* 2007, s. 280.

jäävätkin hyvin usein ilmoittamatta ja arviot ilmi tulevien raiskausten osuudesta jäävät Suomessa alle 10 % niiden kokonaismäärästä.⁷

Raiskausten piiloon jääminen on monin tavoin ongelmallista uhrin kannalta etenkin siksi, että rikosilmoituksen teko raiskauksesta voi tehdä todennäköisemmäksi sen, että uhri saa lääketieteellistä apua niin raiskauksen aiheuttamiin fyysisiin, mutta erityisesti psyykkisiin seurauksiin.⁸ Ilmoittamatta jätetyn teon uhri voi näin ollen jäädä täysin yksin teon ja sen seurausten kanssa. On lisäksi havaittu, että maissa, joissa ilmoitettujen raiskausten määrä on alhaisempi, myös aiheeseen liittyvää keskustelua, tutkimusta ja uhreille tarjottavaa tukea on vähemmän.⁹ Näin ollen ilmoittamattomuudella on vaikutusta myös koko yhteiskunnan tasolla.

Seri-tukikeskuksen tavoitteena on keskittää keskuksiin seksuaaliväkivallan uhrien tutkimiseen ja kohtaamiseen koulutettua henkilökuntaa, parantaa uhrin toipumista, estää väkivallankokijoiden uudelleen traumatisoitumista ja vähentää piilorikollisuutta kertomalla uhrin oikeuksista ja kannustamalla rikosilmoituksen tekemiseen. Ennen Seri-tukikeskusten perustamista ongelmana seksuaalisen väkivallan uhrien kohtaamisessa oli se, että tukipalvelut sekä tieto ja kokemus auttamisesta olivat hajallaan. Se kuinka seksuaaliväkivallan uhria tutkitaan ja tuetaan, vaihtelee yhä huomattavasti etenkin sairaanhoitopiireissä, joissa ei ole Seri-tukikeskusta.¹⁰

Uhri voi hakeutua Seri-tukikeskukseen itse tai viranomaisen ohjaamana kuukauden sisällä väkivaltatapahtumasta. Tukikeskuksessa seksuaaliväkivallan uhri saa tarvittavat tutkimukset ja tukipalvelut keskitetyksi samasta paikasta, mikä vähentää uhrin taakkaa traumaattisen tapahtuman jälkeen. Näihin palveluihin kuuluvat oikeuslääketieteelliset ja lääketieteelliset tutkimukset sekä jatkohoito, joihin sisältyvät raskauden jälkiehkäisy, tarvittaessa sen keskeytys sekä sukupuoliteitse tarttuvien tautien seulonta ja hoito. Tukikeskus tarjoaa myös psyykkistä ja sosiaalista tukea traumaattisesta kokemuksesta toipumiseen.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut luoda parempaa käsitystä piiloon jäävän seksuaalirikollisuuden luonteesta oikeussosiologisessa sekä oikeudellisessa viitekehyksessä. Lisäksi tavoitteena on ollut saada tarkempaa käsitystä siitä, minkä tyyppisiä piilorikollisuudeksi

---

⁷ Heiskanen-Piispa 1998, s. 165.

⁸ Esimerkiksi Resnick-Holmes-Kilpatrick-Clum-Acierno-Best-Saunders 2000, s. 218.

⁹ Diensen 2013, s. 945–946.

¹⁰ Bildjuschkin-Nipuli 2018, s. 7.

jäävät teot ovat ja vastaavatko ne aikaisemmissa tutkimuksissa raiskausrikoksista luotua kuvaa. Mainittuihin tavoitteisiin on pyritty selvittämällä, minkälaisia ovat Helsingin Naistenklinikan Seri-tukikeskuksen tapaukset, joista ei syystä tai toisesta ole tehty rikosilmoitusta. Erityisesti olen tarkastellut sitä, kuinka monessa tapauksessa on joko rikoslain 20 luvun 1 § mukaisen raiskauksen tunnusmerkistön mukaisia tai 2 §:ssä säädettyjä törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteita vastaavia piirteitä.

Tutkimuksen tulokset ovat relevantteja ja kiinnostavia niin Seri-tukikeskukselle kuin esimerkiksi poliisillekin. Koska Seri-tukikeskukset ovat olleet toiminnassa vasta noin neljä vuotta, on niiden toimintaa kiinnostavaa ja hyödyllistä tarkastella. Tutkimus antaa tukikeskuksille tietoa siitä, kuinka oikeudellisia palveluita voidaan kehittää entisestään ja miten kirjaamiskäytäntöjä voidaan jatkossa yhdenmukaistaa ja kehittää tukemaan rikosprosessia. Tuloksilla on myös yhteiskunnallista merkitystä. Yhteiskunnallisessa päätöksenteossa tietoa voidaan käyttää esimerkiksi seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyssä ja väkivaltaa kokeneiden tukipalveluiden suunnittelussa.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on muodostunut seksuaalirikollisuuden aiemmasta tutkimuksesta keskittyen sekä poliisin tietoon tulleeseen seksuaalirikollisuuteen ja sen piirteisiin, että piilorikollisuuteen ilmiönä. Viitekehystenä toimii osittain myös raiskausrikoksia nykyisin koskeva lainsäädäntö, jota tarkastellaan oikeuslähteiden sekä oikeuskäytännön valossa.

Tutkielmani empiirisessä osiossa tarkastelen Seri-tukikeskuksessa tutkittujen kertomuksia ja hahmotan niistä erilaisia teonpiirteitä. Keskeistä on hahmottaa aineistosta tapahtumakuvauksista raiskauksen rikoslain mukaisen tunnusmerkistön mukaisia piirteitä sekä sitä, minkä tyyppisiä teot ovat olleet. Samalla arvioitavaksi tulee se, vastaavatko aineiston teot aikaisemmissa tutkimuksissa luotua käsitystä raiskausrikoksista. Jo tässä vaiheessa on tärkeä huomioda se seikka, että tapauksista on etsitty yksinomaan tunnusmerkistötekijöitä vastaavia piirteitä. Tutkimuksen tarkoituksena ei näin ollen ole arvioida sitä, onko tietyssä tapauksessa tehty rikos.

Tutkielmani pääkysymykset ovat:

- 1) Minkälaisia ovat Seri-tukikeskukseen päätyneet, mutta ilmoittamatta jätetyt teot?*

- 2) *Kuinka monella kuvatuista teoista on RL 20 luvun 1§:n mukaisen raiskauksen tai 2 §:n törkeään raiskauksen tunnusmerkistötekijöiden mukaisia piirteitä?*
- 3) *Onko jollain muuttujalla tilastollisesti merkittävä yhteys tunnusmerkistötekijöiden mukaisten piirteiden täyttymiseen?*

Tutkielmani teoreettiset lähtökohdat ovat kriminologiassa ja etenkin piilorikollisuuden ja uhritutkimuksen piirissä. Kriminologia määritellään useimmiten rikoksia ja rikollisuutta yhteiskunnallisena ilmiönä tarkastelevaksi tutkimukseksi.¹¹ Kriminologia on jakautunut moniin eri tutkimussuuntauksiin, joista yksi on uhritutkimus. Uhritutkimuksessa ollaan kiinnostuneita rikoksista uhrin näkökulmasta.¹² Kysymyksenasetteluja uhritutkimuksessa voi olla esimerkiksi, mitkä tekijät altistavat henkilön tietynlaiselle uhriutumislle¹³. Tässä tutkielmassa keskitytään uhrien kokemuksiin heidän itse antamansa tapahtumakuvausten avulla, jonka lääkäri on tukikeskuskäynnillä kirjannut.

Tutkimus on rakentunut siten, että johdannon jälkeen toisessa pääluvussa käyn läpi tutkimuksen oikeudellisen viitekehyksen raiskauksen tunnusmerkistön ja törkeään raiskauksen kvalifiointiperusteiden osalta esitellen sekä keskeistä lainopillista kirjallisuutta että oikeuskäytäntöä. Oikeudellisen viitekehyksen esiteltyäni lähestyn aihetta esitellen raiskausrikoksia koskevaa aiempaa kotimaista ja ulkomaista tutkimusta. Esittelen myös aiemmissa tutkimuksissa esiin nousevaa, seksuaalirikoksiin liittyvää tematiikkaa sekä raiskausrikosten piirteitä. Tuon luvussa esille myös piilorikollisuudeksi jäävistä seksuaalirikoksista saatavilla olevaa tutkimusta. Tämän jälkeen siirryn tutkimuksen empiiriseen osioon, jossa tuon esille empiiriset tutkimuskysymykset, tutkimusaineistoni ja tutkimuksessa käyttämäni analyysimenetelmät. Esittelen myös empiirisen tarkasteluni tulokset. Esiin tulleita havaintoja analysoin lainsäädännön, aiemman tutkimuksen sekä kirjallisuuden valossa kuudennessa luvussa. Tutkielman viimeisessä luvussa käyn läpi tutkimuksen johtopäätökset ja esitän myös yhteenvedon tekemistäni havainnoista.

---

¹¹ Tolvanen 2015, s. 6.

¹² Kjällman 2017, s. 225–228.

¹³ Uhriutuminen eli rikoksen uhriksi joutuminen, englanniksi ”victimization”. (Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivu: uhriutuminen)

2 OIKEUDELLINEN VIITEKEHYS

2.1 Raikaussäännösten lyhyt historia

Raiskauksia koskevaan lainsäädäntöön liittyy Lidmanin mukaan vahvaa asennehistoriaa. Tällä hän on tarkoittanut pitkäkestoisia ja sitkeitä sukupuolistuneita käsityksiä, joita on vuosisatojen ajan liitetty raiskaukseen ja sen uhrina olemiseen.¹⁴ Vaikka mainittuja asenteita on yhä olemassa, on seksuaalirikollisuuteen liittyvä asenneilmapiiri muuttunut huomattavasti historian saatossa, mikä on heijastunut myös raiskauksia koskevaan lainsäädäntöön.

Raiskauksia on kriminalisoitu kautta aikojen. Kriminalisointien suojelun kohteet ovat kuitenkin vaihdelleet historiallisesti. Myös rikosnimikkeet ovat ajan saatossa muuttuneet.¹⁵ Näin ollen teko, joka arvioitaisiin nykypäivänä raiskaukseksi ei olekaan historiassa rikkonut uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta, johon kiinnitettiin ensimmäisen kerran huomiota lainsäädännössä vasta 1900-luvun jälkipuoliskolla.¹⁶ Tämän sijasta nainen nähtiin pitkään miehen omaisuutena ja tätä myöten raiskaus rikkoi lähinnä kyseistä omistusasemaa, perheen kunniaa sekä naisen hyveellisyyttä ja siveyttä, jotka olivat kunnolliselta naiselta odotettuja ominaisuuksia.¹⁷

Suomen nykyinen rikoslaki tuli voimaan vuonna 1889. Tällöin raiskaus kriminalisoitiin käsitteellä väkisinmakaaminen, joka oli luonteeltaan siveellisyysrikos. Säädos perustui absoluuttiseen sukupuolimoraaliin, mikä tarkoitti sitä, että seksuaalinen kanssakäyminen oli sallittu ainoastaan avioliiton sisällä ja avioliiton ulkopuoliset seksuaalisuhteet kriminalisoitiin erilaisina huoruus- ja haureusrikoksina.¹⁸ Väkisinmakaamisrikoksen nähtiin loukkaavan niin siveellisyyttä, henkilökohtaista vapautta kuin naisen kunniaakin.¹⁹

Vuoden 1889 raikaussäännökset olivat voimassa yli 70 vuotta 1960-luvulle saakka, jolloin niiden uudistaminen aloitettiin.²⁰ 1970-luvulla seksuaalirikoslainsäädäntömme suojelun kohde

---

¹⁴ Lidman 2017, s. 177.

¹⁵ Lidman 2017, s. 179.

¹⁶ Utriainen 2012, s. 39.

¹⁷ Lidman 2017, s. 179

¹⁸ Utriainen 2012, s. 39.

¹⁹ Utriainen 2013, s. 74. Tässä käsityksessä näkyy hieman modernimpi näkökulma asiaan verrattuna aikaisemmin vallinneeseen käsitykseen, jonka mukaan nainen oli miehen omaisuutta. Aikalaisessa oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin pohdittu sitä, minkälainen nainen voi joutua raiskauksen uhriksi, mikä heijastelee rikokseen liitettyjä käsityksiä. Aikalaisen lainoppineen Jaakko Forsmannin mukaan tunnusmerkistön täyttymisen kannalta naisen ”laadulla” ei ollut väliä, mutta rangaistuksen mittaamiseen se oli omiaan vaikuttamaan. Utriainen 2013 s. 75.

²⁰ Utriainen 2013, s. 86–87.

muutettiin sukupuolimoraalista yksilönsuojaan.²¹ Vaikka 70-luvulla tehdyt uudistukset olivat sinällään hyvin merkityksellisiä, jäi säätelyn ulkopuolelle vielä paljon. Nykysäätelyyn nähden räikeimpiä vajeita oli se, että lainsäädäntö tunnisti raiskauksen uhriksi ainoastaan naisen, eikä avioliiton sisäiseen seksuaaliväkivaltaan puututtu lainsäädännöllisesti.²² Avioliiton sisäinen raiskaus kriminalisoitiin vasta vuonna 1994. Vaikka keskustelua aiheesta oli käyty jo 1970-luvulla, vielä tällöin avioliiton sisäistä raiskausta ei katsottu aiheelliseksi kriminalisoida.²³ Lidmanin mukaan tähän ovat vaikuttaneet vielä tuolloin eläneet historialliset diskurssit liittyen naisen omistusasemaan.²⁴

Seksuaalirikoslainsäädäntöön tehtiin 1990-lopulla kokonaisuudistus.²⁵ Uudistuksen seurauksena tunnusmerkistöstä tuli sukupuolineutraali, eikä uhrin sukupuolella enää ollut merkitystä sen suhteen, oliko teko raiskaus vai ei.²⁶ Samalla väkisinmakaamisesta tuli raiskaus myös rikoslaisissa, sillä rikosnimike muutettiin tuolloin vastaamaan puhekielessä rikoksesta käytettyä nimitystä. Tästä lakimuutoksesta on peräisin nykyisessäkin raiskauspykälässä esiintyvä kahtiajako väkivalloin tehtyyn ja puolustuskyvyttömyyttä hyväksikäyttämällä tehtyyn raiskaukseen.²⁷ Uudistusta koskevasta hallituksen esityksestä ilmenee, että kriminalisoinnin pohjalla on vaikuttanut ryöstön tunnusmerkistö.²⁸

Vuonna 2011 tuli voimaan lakimuutos, jolla luovuttiin vaatimuksesta, että raiskauksen tekijän täytyi saattaa uhri puolustuskyvyttömään tilaan. Aiemmin mikäli tekijä ei itse toiminnallaan saattanut uhria puolustuskyvyttömään tilaan, mutta käytti sitä hyväkseen, oli lain mukaan kyse seksuaalisesta hyväksikäytöstä.²⁹ Lainkohtaa koskevassa hallituksen esityksessä tunnistettiin säännöksen ongelmallisuus suojeltavan oikeushyvän kannalta, sillä seksuaalista itsemääräämisoikeutta suojatessa ei välttämättä ole väliä, onko tekijä aiheuttanut puolustuskyvyttömyyden vai ei.³⁰ Lisäksi uhrin oman toiminnan arvioiminen esimerkiksi humalatilanteissa katsottiin kohtuuttomaksi ja olemaan omiaan vähentämään halukkuutta

---

²¹ HE 52/1970 vp, s. 1.

²² *Ojala* 2014, s. 51.

²³ HE 365/1992 vp, s. 2. Lidmanin mukaan tähän ovat vaikuttaneet vielä tuolloin eläneet historialliset diskurssit liittyen naisen omistusasemaan. *Lidman* 2017 s. 189.

²⁴ *Lidman* 2017, s. 189.

²⁵ *Ojala* 2014, s. 51.

²⁶ HE 6/1997 vp, s. 161.

²⁷ HE 6/1997 vp, s. 164.

²⁸ HE 6/1997 vp, s. 172.

²⁹ HE 283/2010 vp, s. 7.

³⁰ HE 283/2010 vp, s. 8.

rikosilmoituksen tekemiseen.³¹ Säännöksen nähtiin myös moralisoivan naisten alkoholinkäyttöä.³²

Viimeisimmät muutokset raiskauksen tunnusmerkistöön ovat tulleet voimaan vuonna 2014. Tällöin aiemmin raiskauksen lievänä tekemuotona säädetty pakottaminen sukupuoliyhteyteen sisällytettiin raiskauksen tunnusmerkistöön.³³ Näin ollen raiskausta koskevan säännöksen alaa laajennettiin, mutta tunnusmerkistöä ei kuitenkaan muutettu suostumuksen puutteeseen perustuvaksi.

2.2 *Raiskauksen tunnusmerkistö*

2.2.1 *Raiskaus ja rikoslaki*

Kriminalisoineilla suojellaan tärkeäksi koettuja oikeussubjekteja eli *oikeushyviä*. Oikeushyvien suojelun periaate edellyttää, että rikosoikeudellisen järjestelmän keinoin voidaan suojata vain jotakin hyväksytyä oikeushyvää,³⁴ jonka on *seksuaalirikoslainsäädännössä* määritelty olevan seksuaalinen itsemääräämisoikeus.³⁵ Lainkohtaa koskevassa hallituksen esityksessä todetaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden pitävän sisällään sen, että jokaisella on lähtökohtaisesti oikeus itse päättää omasta seksuaalisesta käyttäytymisestään kuitenkin edellyttäen, ettei toisen seksuaalinen itsemääräämisoikeus tule loukatuksi.³⁶

Seksuaalirikokset voidaan jaotella pakottamisrikoksiin, hyväksikäyttörikoksiin ja taloudellisiin hyväksikäyttörikoksiin.³⁷ Tutkimuksessa keskitytään pakottamisrikosten alaan luettaviin raiskausrikoksiin, eli raiskaukseen ja sen törkeään tekemuotoon.

---

³¹ Kainulainen 2004, s. 54.

³² Leskinen 2017, s. 199.

³³ HE 216/2013 vp, s. 49.

³⁴ Melander 2010, s. 21.

³⁵ Säännöksiä, jotka suojaavat lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä ei kuitenkaan voida perustaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen rangaistavuudelle, vaan niissä on huomioitava lapsen kypsyttömyys ja tämän vaikutus lapsen kykyyn tehdä itsenäisiä ratkaisuja. Rautio 2009, s. 421.

³⁶ HE 6/1997 vp, s. 161. Henkilöllä on näin ollen lähtökohtaisesti oikeus toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan vapaasti, eikä sääntelyn tavoitteena ole esimerkiksi siveellisyyden tai tietynlaisen sukupuolisen käyttäytymisen aikaansaamista. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ulotettiin myös kyseisessä muutoksessa koskemaan kaikkia samanlaisena riippumatta esimerkiksi henkilön sukupuolesta. HE 6/1997 vp, s. 161.

³⁷ Matikkala 2018, s. 126.

Raiskauksesta säädetään rikoslain (RL, 39/1889) 20 luvun ensimmäisessä pykälässä (509/2014). RL 1§ 1 momentin mukaan raiskauksesta on tuomittava se, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa. Saman pykälän 2 momentin mukaan raiskaukseen syyllistyy myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. Raiskauksesta on säädetty rangaistavaksi yhdestä kuuteen vuotta vankeutta.

Raiskauksesta, joka on huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momenteissa tarkoitettut teot, säädellään RL 1§ 3 momentissa. Lainkohdan alle lukeutuu myös muulla kuin 1 momentissa tarkoitettulla uhkauksella pakottaminen sukupuoliyhteyteen. Kyseisen momentin soveltamisalan alle lukeutuvasta teosta määrätään 4 kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta.

Raiskauksen kvalifioidusta eli törkeästä tekomuodosta säädetään RL 20 luvun 2 §:ssä. Lainkohdan mukaan, jos raiskauksessa 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä, 3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi, 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai 5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla, on tekijä tuomittava törkeästä raiskauksesta. Teon täytyy lisäksi olla kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeästä raiskauksesta on säädetty tuomittavaksi kahdesta kymmeneen vuoteen vankeutta. Sekä raiskauksen, että sen törkeän tekemuodon yritykset on säädetty rangaistaviksi.

2.2.2 Sukupuoliyhteys

Raiskausta koskeva rangaistussäännös edellyttää, että raiskausrikoksissa ilmenevä seksuaalinen teko on sukupuoliyhteys. Lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen mukaan sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan *sukupuolielimellä*³⁸ tehtävää, sukupuolielimeen taikka

---

³⁸ THL:n tasa-arvosanaston mukaan sukupuolielimen sijaan suositeltava termi on *sukuelin*, sillä ihmisen sukupuoli tai seksuaalisuus ei rajaudu yksinomaan sukuelimiin. Tutkimuksessa on kuitenkin päädytty käyttämään rikoslaisissa vakiintunutta käsitettä sukupuolielin, jotta käsitteen käyttö säilyy yhdenmukaisena. THL:n tasa-arvosanasto.

peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista. Sama pätee myös toisen henkilön sukupuolielimen ottamiseen omaan kehoon. Sukupuoliyhteydellä ei näin ollen rikoslaissa tarkoiteta pelkästään vaginaalista yhdyntää, vaan myös esimerkiksi peräaukkoon tai suuhun tunkeutuminen katsotaan sukupuoliyhteydeksi. Tunkeutumisen ei lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen mukaan myöskään tarvitse tapahtua sukupuolielimellä, vaan se voi tapahtua myös muulla kehonosalla tai esimerkiksi esineellä.³⁹ On huomattava, että rangaistussäännöksessä mainittu ”tunkeutuminen” pitää sisällään sen, että raiskauksen tunnusmerkistössä on rajattu pois se, että pelkkä sukupuolielinten toisiinsa koskettaminen olisi raiskaus. Raiskauksen yrityksessä koskettamisella on tosin luonnollisesti merkitystä.⁴⁰

Määritelmäsäännöksen nojalla keskeistä tunkeutumisen määrittämisessä sukupuoliyhteydeksi on sen seksuaalinen tarkoitusperä. Tällä tarkoitetaan Matikkalan mukaan sitä, että teon täytyisi olla ainakin toisen osapuolen näkemyksen mukaan luonteeltaan seksuaalinen.⁴¹ Lähtökohtaisesti sukupuolielimellä tehtävän tunkeutumisen seksuaalista motiivia on tuskin tarpeen kyseenalaistaa.⁴² Kuitenkin tapauksissa, joissa emättimeen tai peräaukkoon tunkeudutaan jollain muulla kuin sukupuolielimellä, voisi kyse olla Matikkalan ja Ojalan mukaan myös esimerkiksi pahoinpitelystä.⁴³ Matikkala on esimerkiksi katsonut, ettei korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen KKO 1993:12 mukaisesti väkivalloin tapahtuneella jääpalojen työntämisellä emättimeen olisi ollut seksuaalista tarkoitusta. Lainkohtaa koskevassa hallituksen esityksessäkään mainitaan, että yksittäistapauksissa on ratkaistava, onko tunkeutuminen ollut luonteeltaan seksuaalista vai onko se tehty puhtaasti pahoinpitelytarkoituksessa,⁴⁴ mikä pätee myös sukupuolielimeen kohdistuneeseen tunkeutumiseen. Näytön arvioinnin lähtökohtana olisi Ojalan mukaan kuitenkin pidettävä sitä, että tunkeutuminen on lähtökohtaisesti seksuaalista, jollei asiassa muuta pystytä näyttämään.⁴⁵ Tunkeutumisen määrittelemisessä seksuaaliseksi on tästä huolimatta tärkeä korostaa arviointia yksittäistapauksittain saatavilla olevan näytön perusteella.

---

³⁹ HE 6/1997 vp, s. 188.

⁴⁰ HE 216/2013 vp, s. 12. Sukupuoliyhteyden määritelmässä ongelmallinen kysymys on se, milloin edetään koskettamisesta tunkeutumiseen. Ei olekaan aina täysi itsestäänselvyys, milloin tunkeutuminen on edennyt niin pitkälle, että kyseessä voidaan katsoa olevan sukupuoliyhteys. *Ojala* 2014, s. 70.

⁴¹ *Matikkala* 2018, s. 126.

⁴² *Ojala* 2014, s. 67.

⁴³ *Ojala* 2014, s. 67–68. *Matikkala* 2018, s. 126–127.

⁴⁴ HE 216/2013 vp, s. 63.

⁴⁵ *Ojala* 2014, s. 69.

Utriainen on kyseenalaistanut lain asettaman vaatimuksen teon seksuaalisesta luonteesta. Näkemyksensä hän on perustanut etenkin siihen, että seksuaalisella tarkoituksella ei hänen mukaansa tarkoiteta sitä, että tekijä pyrkisi teossaan seksuaaliseen mielihyvään vaan teon tarkoituksena voi olla myös uhrin pahoinpiteleminen, nöyryyttäminen tai kiduttaminen. Ihmisen seksuaalisuus on lisäksi erittäin moninaista ja teon tarkoitusta on tämänkin vuoksi vaikea arvioida. Seksuaalisuus ei myöskään käsitteenä ole universaali ja se mikä koetaan seksuaalisena, vaihtelee niin kulttuurisesti kuin yksilötasollakin.⁴⁶ Myös Matikkala on todennut, että seksuaalinen olennaisuus on ainakin jokseenkin suhteellista ja tämä seikka tulisi ottaa arvioinnissa huomioon, vaikka arviointi perustuukin lähtökohtaisesti objektiivisuuteen.⁴⁷

2.2.3 Väkivallan käyttö pakottamisen välineenä

Vaikka vuoden 1998 rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksessa seksuaalirikoslainsäädännöllä suojeltavaksi oikeushyväksi määriteltiin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojele,⁴⁸ on huomattava, että perusmuotoisen raiskauksen tunnusmerkistö on yhä osittain sidottu väkivaltaan.⁴⁹ Rikoslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan teko täyttää raiskauksen tunnusmerkistön, jos uhri on väkivaltaa tai sen uhkaa käyttämällä pakotettu sukupuoliyhteyteen. Sukupuoliyhteyden on näin ollen oltava väkivallan käytön tai sen uhkan seurausta.⁵⁰

Siihen kuinka vakavaa käytetyn väkivallan tai sen uhkan tulee olla, ei säännöksessä ole asetettu nimenomaisia vaatimuksia.⁵¹ Utriainen on todennut tämän johtaneen oikeuskäytännössä siihen, että myös erittäin vakava väkivalta on katsottu perusmuotoisen raiskauksen tunnusmerkistön täyttäneeksi pakottamiskeinoksi.⁵²

Oikeuskäytännössä raiskauksen tunnusmerkistössä tarkoitettu väkivalta on näyttäytynyt vuosien saatossa monenlaisena. Vuonna 2020 tehdyssä selvityksessä tuotiin esille, että raiskausrikoksissa väkivaltamuotoina on esiintynyt erityisesti käsistä kiinni pitämistä, maahan

---

⁴⁶ Utriainen 2013, s. 112.

⁴⁷ Matikkala 2018, s. 127.

⁴⁸ HE 6/1998 vp, s. 161.

⁴⁹ Leskinen 2017, s. 197.

⁵⁰ Ojala 2014, s. 71.

⁵¹ HE 6/1998 vp, s. 172.

⁵² Utriainen 2013, s. 162.

kaatamista, riisumista ja vapauden rajoittamista.⁵³ Utriainen on nostanut esille uhrille mahdollisesti enemmän vammoja tuottaneita väkivallan muotoja, kuten esimerkiksi nyrkeillä kasvoihin lyömisen, hiusten repimisen, kuristamisen, potkimisen, seinään heittäminen ja pään lattiaan hakkaamisen. Toisaalta on huomioitava, että tämän tyyppisiä väkivallan tekoja on joissain tilanteissa arvioitu myös erillisinä pahoinpitelyinä.⁵⁴

Lainkohtaa koskevassa hallituksen esityksessä on todettu, että säännöksessä käytetty ilmaisu, eli pakottaminen osoittaa sen, että käytetyn väkivallan tai väkivallan uhkan on oltava asteeltaan sellaista, että se riittää murtamaan toisen tahdon.⁵⁵ Oikeuskirjallisuudessa on tuotu esille, että täyttääkseen raiskauksen tunnusmerkistön sukupuoliyhteyden tulee olla uhriin kohdistuvan väkivallan seurausta ja väkivallan tulee olla ollut siinä määrin intensiivistä, ettei uhri ole voinut välttyä sukupuoliyhteydeltä.⁵⁶ Pakottamisen ja siinä käytetyn väkivallan on lisäksi tapahduttava ennen raiskausta. Näin ollen mahdolliset jälkepäin tapahtuvat väkivallanteot eivät ole enää osa tunnusmerkistön mukaista pakottamista ja tulevat arvioitavaksi erillisenä pahoinpitelynä. Lainkohdan tarkoittama uhkaus voi tätä vastoin koskea myös vastaisuudessa tehtävää väkivaltaa.⁵⁷ Väkivallan tai sen uhkan pakottavuutta arvioitaessa keskeistä on huomioida teon kokonaisolosuhteet ja tarkempaa arviointia voi kohdistaa väkivallan voimakkuuteen tai uhkauksen vakavuuteen.⁵⁸

Pakon käyttö pitää sisällään sen, että uhrin tulee myös jollain tavalla osoittaa vastustavansa sukupuoliyhteyttä. Lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen mukaan osoitukseksi riittäisi se, että uhri selvästi osoittaa vastustavansa sukupuoliyhteyttä, eikä teon kohteeksi joutuvalta oleteta itsensä vaarantamista teon estämiseksi.⁵⁹ Se millä tavalla ja kuinka nimenomaisesti

---

⁵³ *Kiriakos – Kimpimäki – Korkman – Lehtinen – Melander – Paakkanen – Piha – Rask – Reenilä - Tarvainen* 2020, s. 59.

⁵⁴ *Utriainen* 2013, s. 161. Vastaavanlaisesta väkivallasta teki havaintoja myös Heini Kainulainen tutkimistaan rikosilmoituksista. *Kainulainen* 2004, s. 112.

⁵⁵ HE 6/1997 vp, s. 172.

⁵⁶ *Ojala* 2014, s. 72. Raiskausta koskevan rangaistussäännöksen mukaan sukupuoliyhteys saadaan aikaan pakottamalla. Pakkoa voi oikeuskirjallisuuden mukaan lähestyä jakamalla sen kahtia, vastustamattomaan pakkoon (*vis absoluta*) ja uhrin tahdon taivuttavaan pakottamiseen (*vis compulsiva*). Vastustamattomalla pakolla tarkoitetaan sitä, että uhrin fyysiset voimat ylitetään sillä tavalla, ettei hänellä ole mahdollisuutta estää tapahtuvaa ja toimia haluamallaan tavalla. Pakkoa voi olla myös sellaista, jossa uhria ei fyysisesti estetä toimimasta tietyllä tavalla, mutta uhrin tahtotilaan vaikutetaan siten, että se saadaan taipumaan. *Matikkala* 2018, s. 134.

⁵⁷ *Rautio* 2009, s. 427.

⁵⁸ HE 6/1997 vp, s. 173. Lieväkin väkivalta voi olla omiaan rikkomaan uhrin tahdon.

⁵⁹ HE 6/1997 vp, s. 172.

uhrin täytyy vastustaa sukupuoliyhteyttä tai puolustautua, riippuu yksittäisestä tilanteesta.⁶⁰ Matikkala on kuitenkin todennut, ettei uhrilta voida vaatia erityistä ”sankaruutta”.⁶¹

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2013:96 todennut, ettei raiskauksen uhrin voitu edellyttää ryhtyvän itse väkivaltaisiin, tai muihin vastustamistoimiin, eikä puolustustekojen puuttumista tai uhrin lamaantumista voitu pitää osoituksena siitä, ettei rikosta ollut tehty. Vastustelun puuttumisella tai sen olemassaololla ei tulisi myöskään Ojalan mukaan olla merkitystä teon moitittavuuden arvioinnissa.⁶²

Oma kysymyksensä on, kuinka mielipiteen muuttamista kesken yhdyntän ja sen jatkamista toisen tahdon vastaisesti tulisi arvioida raiskausta koskevan tunnusmerkistön nojalla. Tähän seikkaan hallituksen esitys ei ole ottanut kantaa ja Ojala on todennut, että vaikuttaa siltä, ettei asiaa ole otettu huomioon lakia säädettäessä. Ojala on katsonut, että koska säädöksellä suojellaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, olisi suoja vajavainen, mikäli tämän tyyppiset tapaukset jäisivät pois soveltamisalan alta. Kyseisen teon rangaistavuudelta voidaan kuitenkin edellyttää sitä, että tekijän tulee kohdistaa uhriin sellaista väkivaltaa, jonka avulla sukupuoliyhteyden jatkuminen mahdollistuu.⁶³ Oikeusministeriön mietinnössä (2020:9) todetaan, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus jatkuu sukupuoliyhteyden aikanakin. Näin ollen teko, jossa sukupuoliyhteyttä jatketaan sen jälkeen, kun toinen osapuoli on kieltäytynyt sen jatkamisesta, rikkoo yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta.⁶⁴

2.2.4 Tiedottomuus tai muu avuton tila

Teko ei kaikissa tilanteissa edellytä väkivallan käyttöä ollakseen rikoslain nojalla raiskaus. Rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan teko on raiskaus myös, jos tekijä käyttää hyväkseen uhrin tiedottomuudesta, sairaudesta, vammaisuudesta, pelkotilasta tai muusta avuttomasta tilasta johtuvaa kykenemättömyyttä puolustaa itseään tai muodostaa tai ilmaista tahtoaan.⁶⁵

---

⁶⁰ HE 6/1997 vp, s. 173.

⁶¹ Matikkala 2018, s. 136.

⁶² Ojala 2014, s. 77.

⁶³ Ojala 2014, s. 78.

⁶⁴ Kiriakos ym. 2020, s. 151.

⁶⁵ Säännös ei edellytä, että pelkotilaan tai muuhun puolustuskyvyttömään tilaan joutunut vastustaa sukupuoliyhteyttä. HE 6/1997 vp, s. 173.

Lainkohdassa merkitystä ei ole annettu sille, onko tekijällä osuutta puolustuskyvyttömän tilan aikaansaannissa, eikä lainkohdan mukaisen teon tarvitse olla pakottamalla aikaansaatu.⁶⁶ Säännöksen kohdassa olennaista onkin arvioida sitä, mitkä kaikki tilat ovat sellaisia, jossa uhrin voidaan katsoa olevan kykenemätön puolustamaan itseään. Lainkohtaa koskevassa hallituksen esityksessä on todettu, että edellytyksenä sille, että uhrin tila katsotaan tiedottomuudeksi, on se, että toinen on todella puolustuskyvytön, eikä ainoastaan huumaavan aineen vaikutuksenalainen.⁶⁷

Tiedoton tila voi olla esimerkiksi runsaasta alkoholin nauttimisesta johtuva tajuttomuus, eli niin sanottu sammuminen. Tiedottomuus voi johtua luonnollisesti myös esimerkiksi sairaskohtauksesta tai pyörtymisestä.⁶⁸ Sen osalta, onko nukkuva henkilö katsottava tiedottomaksi, ovat Matikkala ja Ojala tulkinneet lainkohtaa koskevia hallituksen esityksiä eri tavoin. Matikkala on todennut, ettei esitöistä ilmene, onko normaalisti nukkuvaa pidettävä tiedottomana vai muussa avuttomassa tilassa olevana. Ojala on taas tulkinnut, että nukkuvaa henkilöä on pidettävä tiedottomuudesta johtuen puolustuskyvyttömänä, vaikka hän ei olisi alkoholin tai muiden huumaavien aineiden vaikutuksenalainen.⁶⁹ Korkeimman oikeuden oikeuskäytännön mukaan vaikuttaisi siltä, että nukkuvaa henkilöä katsotaan tiedottomaksi.⁷⁰

Tiedottomuuden ohella päädytään usein arvioimaan vaihtoehtoisesti sitä, onko uhri ollut lainkohdan tarkoittamassa muussa puolustuskyvyttömyyteen johtaneessa avuttomassa tilassa. Hallituksen esityksessä on todettu muulla puolustuskyvyttömyyden aiheuttavalla tilalla viitattavan esimerkiksi lääkkeillä tai muilla huumaavilla aineilla aiheutettuun tahdottomuuteen, vaikka uhri ei olisikaan tiedoton.⁷¹ Kuten ei tiedottomuuden kohdalla, niin myöskään muun avuttoman tilan kannalta uhrin päihtymystila ei automaattisesti merkitse uhrin tahdottomuutta. Lainkohtaa koskevassa hallituksen esityksessä on tämän osalta todettu, ettei pelkkää estojen löystymistä voida pitää puolustuskyvyttömyytenä tai tahdottomuutena.⁷² Tällä on Ojalan mukaan tarkoitettu mitä luultavimmin sitä, että henkilö voi antaa alkoholin vaikutuksen

---

⁶⁶ Aiemmin raiskauksena arvioitiin vain sellainen tiedottoman tai muun avuttoman tilan hyväksikäyttö, jossa tekijä on itse saattanut uhrin kyseiseen tilaan. Tällainen tilanne, jossa henkilö on huumaamalla saatettu puolustuskyvyttömään tilaan, arvioidaan luonnollisesti yhä lainkohdan tarkoittamana tiedottomuutena. HE 6/1998 vp, s. 173.

⁶⁷ HE 6/1998 vp, s. 173.

⁶⁸ Matikkala 2018, s. 139.

⁶⁹ Ojala 2014, s. 83.

⁷⁰ Esimerkiksi KKO: 2021:31 ja KKO: 2019: 55.

⁷¹ HE 6/1998 vp, s. 173.

⁷² HE 283/2010 vp, s. 11.

alaisena pätevän suostumuksen, vaikka kyseinen käyttäytyminen olisi jollain tavoin estotonta tai jopa henkilön normaalin käytöksen vastaista.

Arvioitaessa sitä, milloin henkilön tila on sellainen, ettei hän pätevästi pysty muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, tulisi Ojalan mukaan arvioida oikeuskirjallisuudessa kehitetyn suostumusopin kautta. Tämän mukaan pätevästi annettu suostumus poistaa teon oikeudenvastaisuuden.⁷³ Arvioinnissa keskeistä on kuitenkin myös tekijän tahallisuuden ja mahdollisen erehdyksen sija. Näin ollen toisen momentin mukaisissa tapauksissa voisi mahdollisesti tulla kyseeseen *tunnusmerkistöerehdykseen* vetoaminen. Mikäli tekijän katsotaan perustellusti erehtyneen pätevän suostumuksen käsillä olosta, teko ei ole tahallinen. Oikeuskäytännössä on todettu, että olosuhteita koskevaa tahallisuusedellytysten täyttymistä voidaan arvioida sen perusteella, onko tekijä pitänyt tunnusmerkistön mukaisten seikkojen täyttymistä varsin todennäköisinä.⁷⁴ Ojalan mukaan päihtyneen kanssa sukupuoliyhteyteen pyrkivältä tulisi odottaa korostunutta tarkkaavaisuutta sen suhteen, onko toinen kykenevä tahdonmuodostukseen. Sitä, onko henkilö voinut uskottavasti erehtyä asianomistajan suostumuksesta, tulee arvioida kriittisesti. Jos teossa on käytetty väkivaltaa, ei erehdykselle jää juurikaan sijaa.⁷⁵ Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO: 2019: 55 vetosi toimineensa tekohetkellä unitilassa, ja korkein oikeus katsoi, ettei tätä pystytty riittävällä varmuudella osoittamaan teon tahallisuutta.

Esillä olevan lainkohdan mukaan raiskaukseksi katsottavassa teossa voidaan käyttää hyväksi uhrin pelkotilaa ilman nimenomaista pakottamista. Hallituksen esityksessä todetaan pelkotilalla tarkoitettavan sellaista pelon aiheuttamaa tilaa, joka lamauttaa puolustuskyvyn joko sen vuoksi, että uhattu pitää puolustautumista liian vaarallisena tai hän ei pelkonsa vuoksi kykene toimimaan oman tahtonsa mukaisesti. Jälkimmäisellä voidaan tarkoittaa etenkin tietynlaista ”kauhusta jähmettymistä”. Tällaisen tilan voi hallituksen esityksen mukaan aikaansaada esimerkiksi asuntoon murtautuvan henkilön aiheuttama pelkotila tai toiselta autokyydin saanut henkilö tajutessaan kuljettajan olevan tilassa, jossa vähäisinkin vastustus voi johtaa väkivaltaan.⁷⁶

---

⁷³ Ojala 2014, s. 83.

⁷⁴ Esim. KKO 2013:17, k. 34. KKO 2013:55, k. 29. Ks. myös *Kiriakos ym.* 2020, s. 116.

⁷⁵ Ojala 2014, s. 88.

⁷⁶ HE 6/1998 vp, s. 173.

Lainvalmisteluaineistossa ja oikeuskirjallisuudessa esitetyt pelkotilanteet on selvästi liitetty tilanteisiin, joissa on kyse ennestään tuntemattoman henkilön yllättävästä hyökkäyksestä.⁷⁷ Oikeusministeriön mietinnössä (2020:9) on todettu, että huomattavassa osassa tapauksia, joissa teko ei ole täyttänyt rikoksen tunnusmerkistöä, teon kohde on kuitenkin ilmoittanut tunteneensa tilanteessa pelkoa. Näin ollen yksinomaan se, että uhri tuntee pelkoa, joka aiheuttaa vastustuskyvyn heikentymistä, ei nykyisellään tarkoita kyseisen tunnusmerkistökäytön käsillä oloa.⁷⁸ Kimpimäki on lisäksi havainnut alaikäisiä uhreja koskevasta aineistosta, että raiskauksia luettiin erittäin harvoin tekijälle syyksi pelkästään sillä perusteella, että kyse olisi ollut pelkotilan aiheuttaman puolustuskyvyttömyyden hyväksikäytöstä.⁷⁹

RL 20 luvun 1 § 2 momentin mukaisessa teko tavassa voi olla myös kysymys myös sairauden ja vammaisuuden aiheuttamasta puolustuskyvyttömyydestä. Sillä, onko sairaus luonteeltaan psyykkinen vai fyysinen, ei ole lainkohdan kannalta merkitystä, vaan keskeistä tunnusmerkistön täyttymisessä on se, aiheuttaako se kykenemättömyyden puolustaa itseään tai muodostaa tai ilmaista tahtoaan.⁸⁰ Vammaisen henkilön kohdalla kyse taas on siitä, että vammaisuutta ja sen mahdollisesti aiheuttamaa puolustuskyvyttömyyttä käytetään teossa hyväksi. On tärkeää huomioida, että lainkohdan tarkoittamilla sairailta ja vammaisilla henkilöillä on niin ikään seksuaalinen itsemääräämisoikeus, jota he voivat toteuttaa haluamallaan tavalla, kunhan kenenkään toisen vastaavaa oikeutta ei tällöin loukata.⁸¹

2.2.5 ”Vähemmän vakava raiskaus”

Ojala on viitannut rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momenttiin niin sanottuna vähemmän vakavana raiskauksena,⁸² josta säädetty rangaistusasteikko on normaalimuotoiseen raiskaukseen nähden lievempi. Kyseinen pykälä koski aikaisemmin pakottamista sukupuoliyhteyteen, joka sijoitettiin kuitenkin raiskausta koskevaan rikoslain 20 luvun 1 pykälään vuoden 2014 lainmuutoksessa.⁸³ Lainkohdan mukaan vähemmän vakava raiskaus on käsillä silloin, kun huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys, taikka muut rikokseen liittyvät seikat, teko on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava. Tässä vaiheessa on syytä nostaa esille, ettei

---

⁷⁷ Kimpimäki 2018, s. 683.

⁷⁸ Kiriakos ym. 2020, s. 68.

⁷⁹ Kimpimäki 2018, s. 689.

⁸⁰ Ojala 2014, s. 89.

⁸¹ HE 283/2010 vp, s. 11.

⁸² Ojala 2014, s. 90.

⁸³ HE 216/2013 vp, s. 49.

raiskausta voida lainkohdan mukaan katsoa vähemmän vakavan tekemuodon täyttäneeksi, mikäli siinä on käytetty väkivaltaa. Teot, joissa väkivaltaa on käytetty täyttävät aina 1 momentin mukaisen tekemuodon. Näin ollen teossa käytetyn väkivallan vähäisyys ei voi olla 3 momentin soveltamisen perusteena.

Lainkohdan soveltaminen voi tulla kysymykseen teoissa, joissa on käytetty vähäistä väkivaltaan liittyntä uhkausta. Hallituksen esityksen mukaan uhkauksen tulee kuitenkin tällöinkin olla laadultaan sellainen, että se rikkoo uhrin tahdon.⁸⁴ Kyseinen seikka herättää kuitenkin helposti kysymyksen siitä, minkälainen tällainen uhkaus voisi olla ja onko tällaista todellisuudessa edes olemassa. Lainkohdan soveltamisalan mukainen uhkaus voi luonnollisesti koskea myös muuta kuin väkivaltaa. Esimerkkinä voisi mainita työpaikan menettämistä koskevan uhkauksen.

Teon vähäisyyttä arvioidaan muutoin kokonaisarvioinnin perusteella. Ojalan mukaan keskeinen tekijä arvioinnissa on se, kuinka vakavasti teko loukkaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Muita huomioitavia tekijöitä voivat hänen mukaansa olla teon olosuhteisiin, sitä edeltäneisiin tapahtumiin ja sukupuoliyhteyden toteuttamiseen liittyvät seikat. Näin ollen esimerkiksi sormin toteutettu sukupuoliyhteys voisi tulla arvioitavaksi vähemmän vakavana tekona kuin sukupuolielimellä toteutettu sukupuoliyhteys.⁸⁵ Tähän korkein oikeus on kuitenkin ottanut vastakkaisen kannan. Ratkaisussa KKO: 2017:69 on todettu seuraavasti; ”Korkein oikeus katsoo, ettei sormin tehtyä raiskausta voida sinällään pitää vähemmän vakavana tekona kuin sukupuolielimellä tehtyä raiskausta, vaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen vakavuutta tulee arvioida kokonaisuutena.”

2.3 *Törkeä raiskaus*

Rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksutun törkeyden kolmitasoisuuden⁸⁶ mukaisesti perusmuotoisen raiskauksen lisäksi rikoslain 20 luvun 2 §:ssä on säännelty raiskauksen törkeästä tekemuodosta. Törkeää raiskausta koskevassa lainkohdassa on lueteltu viisi kvalifiointi- eli ankaroittamisperustetta, jotka liittyvät uhrille aiheutettavaan seuraukseen tai kärsimykseen, rikoksen tekotapaan ja siihen, että rikoksen tekemisessä on käytetty

---

⁸⁴ HE 216/2013 vp, s. 57.

⁸⁵ *Ojala* 2014, s. 91.

⁸⁶ HE 66/1988 vp, s. 19–20.

hengenvaarallista välinettä.⁸⁷ Rikoksen tulisi lisäksi aina olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Kvalifiointiperusteet eivät luonnollisesti sulje toisiaan pois, vaan teossa voi täytyä useampikin kvalifiointiperuste. Utriainen on katsonut, että edellä mainitut kvalifiointiperusteet korostavat raiskauksen luonnetta väkivaltarikoksena.⁸⁸ Utriainen on myös todennut, että törkeä raiskaus on hovioikeuskäytäntöä tarkastellessa harvinainen tuomio. Hänen mukaansa useissa tapauksissa, joissa on annettu tuomio raiskauksesta, olisi vaihtoisesti käsillä voinut olla törkeän raiskauksen tekotapa.⁸⁹

Lisäyksenä edellä mainittuihin kvalifiointiperusteisiin säädettiin lailla 509/2014 neljänneksi kvalifiointiperusteeksi raiskauksen kohdistaminen alle 18-vuotiaaseen lapseen.⁹⁰ Kuitenkin kaikki tapaukset, joissa Seri-tukikeskuksessa on tutkittu alaikäinen lapsi, on asiasta ilmoitettu poliisille lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 3 momentin nojalla.⁹¹ Kyseistä ankaroitamisperustetta ei siten tutkielmassa tarkemmin käsitellä.

2.3.1 Raiskauksella aiheutettu vakava seuraus

Rikoslain 20 luvun 2 §:n 1 momentissa säädetään kvalifiointiperusteesta, jonka mukaan raiskaus kvalifioituu törkeäksi, jos sen seurauksena aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila. Kyseinen kvalifiointiperuste on säädetty mukailten törkeän ryöstön sekä törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöjä.⁹² Kuten väkivallan ja perusmuotoisen raiskauksen kohdalla, lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen mukaan kyseisessä ankaroitamisperusteessa keskeistä on se, että raiskauksen ja lainkohdan mukaisen seurauksen välillä on suora kausaalisuhte, eli vamman, sairauden tai hengenvaarallisen tilan täytyy olla seurausta raiskauksesta. Lisäksi pelkkä vaarallinen tekotapa ei riitä täyttämään kyseisen kohdan mukaista tekotapaa.⁹³ Hallituksen esitys korostaa myös teon tahallisuutta, jonka täytyy ulottua niin raiskaukseen kuin myös lainkohdan mukaisen seurauksen aiheuttamiseen.⁹⁴

---

⁸⁷ HE 6/1997 vp, s. 174.

⁸⁸ Utriainen 2013, s.165.

⁸⁹ Utriainen 2013, s. 167.

⁹⁰ HE 216/2013 vp, s. 58–59.

⁹¹ Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 3 momentin mukaan terveydenhuollon palvelujen tuottajalla on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapsen on kohdistettu rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädetty teko.

⁹² HE 6/1998 vp, s. 174.

⁹³ HE 6/1998 vp, s. 174.

⁹⁴ HE 6/1998 vp, s.174.

Ojala on maininnut vaikealla ruumiinvammalla tarkoitettavan esimerkiksi luumurtumaa.⁹⁵ On huomioitava, etteivät teosta aiheutuvat psyykkiset seuraukset ensisijaisesti kuulu kyseisen kvalifiointiperusteen soveltamisalaan.⁹⁶ Oikeuskäytännössä vaikeaksi ruumiinvammaksi on arvioitu myös muun muassa erilaisia pysyväisluonteisia vammoja, kuten silmän ja kuulon menetys.⁹⁷ Vakavalla sairaudella voidaan tarkoittaa esimerkiksi vakavaa sukupuoliteitse tarttuvaa tautia, kuten HIV-infektiota. Kuten aiemmin mainittu, lainkohta edellyttää kuitenkin tahallisuutta.⁹⁸

On huomioitava, että raiskaus on luonteensa vuoksi useimmiten psyykkisesti hyvin haavoittava ja traumatisoiva kokemus uhrille. Ojalan näkemyksen mukaan henkisen terveyden vahingoittaminen voitaisiin katsoa vaikeaksi ruumiinvammaksi tai vakavaksi sairaudeksi, jos henkinen terveys on vahingoittunut riittävän vakavasti.⁹⁹ Matikkala on taas katsonut, etteivät henkisen terveyden saamat vauriot ensisijaisesti kuulu kyseisen pykälän soveltamisalueelle.¹⁰⁰ Nähdäkseni tällaisissa tilanteissa voisi kuitenkin tulla näytöllisiä ongelmia sen suhteen, kuinka näyttää toteen raiskauksen ja mainitun vakavan psyykkisen sairauden välillä oleva kausaalisuhte.

Lainkohdassa tarkoitettu hengenvaarallinen tila edellyttää väkivallalla ja pakotuksella toteutunutta konkreettista vaaratilaa.¹⁰¹ Näin ollen pelkkä hengenvaaralliseksi katsottava tekotapa tai hengenvaaran aiheuttaminen eivät ole lainkohdassa tarkoitettuja tilanteita.¹⁰² Ojala on maininnut hengenvaaran mahdollisesti aiheuttaviksi teoiksi teräaseella lyömisen sekä raiskausrikoksissa usein esiintyvän kuristamisen, joka ei itsessään aiheuta hengenvaarallista tilaa, mutta se voi joissain tapauksissa olla omiaan aiheuttamaan sellaisen.

---

⁹⁵ Ojala 2014, s. 109. Luumurtumista on ollut kyse esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO: 2013:77.

⁹⁶ Ojala 2014, s. 108.

⁹⁷ Silmän menettämisestä tai näkökyvyn vähentymisestä on ollut kyse korkeimman oikeuden ratkaisuissa KKO:1933-I-51, KKO:1939-II-121 ja KKO:1955-II-49. Kuulon menetyksestä on ollut kyse ratkaisussa KKO:1953-II-130.

⁹⁸ Ojala 2014, s. 109. Korkeimman oikeuden antamassa ennakkopäätöksessä KKO: 2017:8 HI-virusta kantaneen henkilön katsottiin syyllistyneen törkeään pahoinpitelyyn olemalla lukuisia kertoja suojaamattomassa sukupuoliyhteydessä aviopuolisonsa kanssa kertomatta tälle sairaudestaan. HIV-infektio oli tarttunut aviopuolisoosoon. Kuitenkaan päätöksessä KKO: 2015:84 tahallisuuden ei katsottu täyttyneen ja epäillyn ei katsottu syyllistyneen törkeään pahoinpitelyn yritykseen olemalla suojaamattomassa sukupuoliyhteydessä henkilön kanssa, vaikka tiesi HIV-positiivisuudestaan. Asiaan katsottiin vaikuttaneen muun muassa epäillyn lääkitys.

⁹⁹ Ojala 2014, s. 110.

¹⁰⁰ Matikkala 2018, s. 144.

¹⁰¹ Ojala 2014, s. 110. Matikkala 2018, s. 144.

¹⁰² Matikkala 2018, s. 144.

Korkeimman oikeuden törkeää pahoinpitelyä koskeneessa ratkaisussa KKO 1998:1 oli kyse tilanteesta, jossa tekijä oli usean sekunnin ajan vuoroin kaksin käsin ja vuoroin vyöllä kuristanut B:tä kaulasta niin voimakkaasti, että B oli menettänyt tajuntansa. B:tä oli lisäksi uhannut koko kaulalta kuristamisen ajan niin sanottu heijasteellinen sydänkuolema. Korkein oikeus katsoi, että uhri oli ollut tilanteessa konkreettisesti hengenvaarassa. Tekijä tuomittiin kuitenkin törkeästä pahoinpitelystä tapon yrityksen sijaan, sillä asiassa jäi riidattomasti näyttämättä se, olisiko uhri ollut laissa tarkoitettussa hengenvaarallisessa tilassa, vaikka tämä olisi jäänyt ilman lääkärinhoitoa.

Törkeää raiskausta koskeneessa ratkaisussa KKO: 2019:84 teko sisälsi muun muassa uhrin tajuttomaksi kuristamisen ja teko katsottiin törkeäksi sillä perusteella, että se oli tehty erityisen raa'alla tai julmalla tavalla ja se oli myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Hengenvaaraa ei ollut kyseisessä tuomiossa edes arvioitu. Ottaen huomioon mainitut oikeustapaukset, on hengenvaarallisen tilan soveltamiskynnys nähdäkseni nostettu erittäin korkealle etenkin kuristamisen osalta.

2.3.2 Rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä

Rikoslain 20 luvun 2 §:n 2 kohdan mukaisen kvalifiointiperusteen ensimmäisen kriteerin ”rikoksen tekevät useat” soveltamisala on suhteellisen selkeä. Lainkohdassa tarkoitetaan joukkoraiskausta, joka on raiskauksen tekemuotona yksi törkeimmistä. Ojalan mukaan kaikki raiskaukset, joihin osallistuu useampi kuin yksi henkilö, ovat ankaroittamisperusteessa tarkoitettuja tekotapoja. Matikkala on kuitenkin todennut, ettei lainvalmisteluaineistossa selvennetä sitä, mitä usealla lainkohdassa tarkoitetaan.¹⁰³ Kriteerin täytyminen ei vaadi sitä, että jokainen tekijöistä olisi uhrin kanssa sukupuoliyhteydessä, vaan tekijäasema tulee arvioitavaksi rikosoikeuden rikoskumppanuutta koskevien oppien kautta.¹⁰⁴ Näin ollen joukkoraiskaukseksi voitaisiin katsoa esimerkiksi teko, jossa yksi on uhrin kanssa sukupuoliyhteydessä ja muut pitävät uhria paikoillaan. Luonnollisesti myös teko, jossa tekijät

---

¹⁰³ Matikkala 2018, s. 144.

¹⁰⁴ RL 5 luvun 3 §:n mukaan, jos kaksi tai useammat ovat yhdessä tehneet tahallisen rikoksen, rangaistaan kutakin rikoksen tekijänä. Tästä lisää esim. *Tapani – Tolvanen - Hyttinen* 2019, s. 511–519.

ovat vuoroperään uhrin kanssa sukupuoliyhteydessä, täyttää kvalifiointiperusteen mukaisen tekotavan.¹⁰⁵

Teossa, johon on osallistunut useampia tekijöitä ilman että kaikki ovat sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa, voidaan luonnollisesti pohtia myös sitä, onko kyseessä pikemmin avunanto raiskaukseen kuin varsinainen joukkoraiskaus.¹⁰⁶ Yksittäistapauksissa rikoskumppanuuden ja avunannon välillä tehdyt rajanvedot voivatkin olla kiperiä.¹⁰⁷

Lainkohdassa mainitut kvalifiointiperusteiden ”rikoksen tekevät useat” sekä ”siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä” soveltamisalat ovat osittain limittäiset, sillä on selvää, että raiskaus, johon osallistuu useampi kuin yksi tekijä on omiaan aiheuttamaan uhrille tuntuva kärsimystä.¹⁰⁸ Jälkimmäisen kriteerin tulkinnassa korostuu kuitenkin kokonaisarvio.¹⁰⁹ Lienee myös selvää, että raiskaus aiheuttaa aina kärsimystä, joten keskeistä on erottaa raiskauksen aiheuttaman kärsimyksen erityinen tuntuvuus.

Kärsimystä arvioitaessa on Ojalan mukaan huomioitava etenkin loukkauksen laatu. Tällä viitataan niin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen laatuun kuin myös teon muihin piirteisiin, kuten tekopaikkaan, tekotapaan ja muiden oikeushyvien kuin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamiseen.¹¹⁰ Lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen mukaan lainkohdassa tarkoitettua erityistä kärsimystä voi aiheutua ensinnäkin siitä, että tekijöitä on useita. Muita mainittuja olosuhteita ovat pelottava tekoympäristö tai se, että tekoa on ollut seuraamassa muita henkilöitä, vaikka he eivät olisi osallistuneet tilanteeseen muutoin kuin passiivisesti. Myös se, että raiskaus tapahtuu paikassa, jossa ulkopuolinen voisi nähdä teon, voi aiheuttaa kvalifiointiperusteen mukaista kärsimystä.¹¹¹ Ojala on tuonut henkisenä kärsimyksenä esille myös teot, joissa uhrin vapautta rajoitetaan esimerkiksi lukitsemalla hänet suljettuun tilaan. Toistuvat, mutta yhdeksi teoksi katsottavat sukupuoliyhteydet voivat tehdä teosta

---

¹⁰⁵ Ojala 2014, s. 111. Matikkala 2018, s. 144.

¹⁰⁶ RL 5 luvun 6 §:n mukaan, joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa toista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä, tuomitaan avunannosta rikokseen saman lainkohdan mukaan kuin tekijä. Rangaistusta määrättäessä sovelletaan kuitenkin, mitä 6 luvun 8 §:n 1 momentin 3 kohdassa sekä 2 ja 4 momentissa säädetään.

¹⁰⁷ Luoto 2014, s. 46.

¹⁰⁸ HE 6/1997 vp, s.174.

¹⁰⁹ Ojala 2014, s.112.

¹¹⁰ Ojala 2014, s.112–113.

¹¹¹ HE 6/1997 vp, s. 174.

erityistä kärsimystä tuottavan. Myös esimerkiksi uhrin päälle virtsaaminen ja ulostaminen teon yhteydessä voidaan Ojalan mukaan katsoa lainkohdassa tarkoitetuksi henkiseksi kärsimykseksi.¹¹²

Lainkohdassa erotetaan toisistaan henkinen ja ruumiillinen kärsimys. Ruumiillisella kärsimyksellä viitataan Ojalan mukaan ensinnäkin raiskauksen tekotapaan ja siitä aiheutuvaan fyysiseen kärsimykseen. On huomioitava, että ruumiillinen kärsimys voi olla käsillä, vaikkei teosta aiheutuisi 1 kohdan mukaista seurausta.¹¹³ Lainkohdan tarkoittamaa kärsimystä voivat esimerkiksi olla erilaiset kipua tuottavat tekotavat, kuten sadomasokistisia piirteitä omaavat teot, kuten ruoskiminen, sitominen, tai uhrin ruumiinaukkoon väkisin ja väkivalloin survotut esineet.¹¹⁴

2.3.3 Erityisen raaka, julma tai nöyryyttävä tekotapa

Törkeää raiskausta koskevan rikoslain 20 luvun 2 §:n 4 kohdan nojalla raiskaus kvalifioituu törkeäksi, jos se tehdään erityisen raaka, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla. Lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen mukaan raakuudella viitataan teon fyysiseen karkeuteen, kun taas julmuudessa on kyse puolustuskyvyttömään kohdistuvasta väkivallasta.¹¹⁵ Törkeän pahoinpitelyn osalta oikeuskirjallisuudessa raakuuden ja julmuuden eroksi on tunnistettu se, että julmassa tekotavassa korostuvat tekotavan aiheuttamat kauhun, pelon tai kärsimyksen tuntemukset kun taas raakuudessa esimerkiksi fyysisen väkivallan muoto ja määrä.¹¹⁶ Törkeää pahoinpitelyä koskevassa oikeuskäytännössä erityisen julmaksi väkivallaksi on katsottu esimerkiksi maassa makaavan henkilön päähän kohdistuneet potkut.¹¹⁷ Ojala on katsonut, että raakuus ja julmuus voivat olla käsillä molemmissa, sekä RL 20 luvun 1 §:n 1 momentin että 2 momentin mukaisissa tekemuodoissa.

Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO: 2019:84 korkein oikeus katsoi raiskauksen tekotavan olleen erityisen raaka ja julma sekä myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Teossa A oli kuristanut B:tä, mitä B oli aluksi pyrkinyt vastustamaan. Kuristaminen oli ollut niin

---

¹¹² Ojala 2014, s. 114.

¹¹³ Rautio 2009, s. 430.

¹¹⁴ Ojala 2014, s. 114.

¹¹⁵ HE 6/1997 vp, s. 174.

¹¹⁶ Matikkala 2018, s. 146.

¹¹⁷ KKO: 2014:60, k. 2. KKO: 2005:134, k. 27.

voimakasta, että B oli sen seurauksena menettänyt tajuntansa. A oli B:n tajutonta tilaa hyväksi käyttäen ollut sukupuoliyhteydessä tämän kanssa ja jatkanut tätä B:n tultua tajuihinsa. B oli tällöin ollut pelkotilansa vuoksi kykenemätön puolustamaan itseään.

Lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen mukaan erityinen nöyryyttävyys taas on käsillä, mikäli teko tehdään esimerkiksi uhrin läheisten nähden tai kun uhri joutuu teossa muunlaisen nöyryyttämisen kohteeksi.¹¹⁸ Ojala on tuonut lainkohdan tarkoittamana erityisenä nöyryyttävyytensä esille esimerkiksi uhrin sitomisen ja tämän alistamisen niin sanottuihin ”pissa- ja kakkaleikkeihin”. Myös teon yhteydessä esiintyvä sadomasokismi tai erityisen karkea sanallinen nöyryyttäminen¹¹⁹ voivat täyttää lainkohdan mukaisen kvalifiointiperusteen.

2.3.4 Raiskauksessa käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä tai muuten uhataan vakavalla väkivallalla

Asetta käyttämällä ja vakavalla väkivallalla uhkaamista koskeva kvalifiointiperuste vastaa suurimmilta osin törkeän pahoinpitelyn ja törkeän ryöstön tunnusmerkistöjä. Ampuma- ja teräaseen suhteen on suhteellisen helppo päätellä, mitä välineitä lainkohdassa tarkoitetaan. Vaikka rikoslaki ei sisälläkään tarkkaa määritelmää kyseessä oleville aseille, on Ojalan mukaan määritelmässä syytä pitäytyä tulkinnoissa, joita asianomaisia välineitä koskevissa erityislaeissa on omaksuttu. Ampuma-aselain 2 §:n mukaan ampuma-aseella tarkoitetaan välinettä, jolla ruutikaasunpaineen, nallimassan räjähdyspaineen tai muun räjähdyspaineen avulla voidaan ampua luoteja, hauleja tai muita ammuksia taikka lamaannuttavia aineita.¹²⁰

Raiskaus voi olla törkeä myös, jos siinä käytetään muuta hengenvaarallista välinettä. Tältä osin törkeän raiskauksen kvalifiointiperuste eroaa törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperusteesta, jonka mukaan välineen on oltava rinnastettavissa ampuma- tai teräaseeseen.¹²¹

---

¹¹⁸ HE 6/1997 vp, s. 174.

¹¹⁹ Ojalan mukaan sanallinen nöyryyttäminen voi ainoastaan hyvin poikkeuksellisesti täyttää ankaroittamisperusteen tarkoittaman tekotavan. Tällainen sanallinen nöyryyttäminen voisi olla käsillä tilanteessa, jossa tekijä voimakkaasti ilmaisi syyllisyyttä uhria raiskauksen tapahtumisesta tai saa tämän tuntemaan siitä syyllisyyttä. *Ojala* 2014, s. 126.

¹²⁰ Ampuma-aseeksi katsotaan myös sellainen esine, joka on suunniteltu paukkupatruunoiden laukaisemista varten, jollei sen muuttamista 1 momentin mukaiseksi ole teknisesti estetty. Sisäministeriön asetuksella säädetään teknisistä vaatimuksista muuttamisen estämiseksi. Ampuma-aseeksi katsotaan myös muu esine, joka muistuttaa ampuma-asetta ja joka rakenteensa tai valmistusmateriaalinsa puolesta on muutettavissa ampuma-aseeksi. Myös järjestyslain 9 §:ssä ja 10 §:ssä on määritelty erilaisia kiellettyjä vaarallisia ja toisen vahingoittamiseen soveltuvia esineitä.

¹²¹ Esimerkiksi pahoinpitelyä koskevassa ratkaisussa KKO: 2010:36 korkein oikeus ei katsonut ankaroittamisperusteen täytyneen tapauksessa, jossa uhria lyötiin tuolilla päähän. KKO totesi, että tekotapa oli

Lainkohdassa tarkoitettu muulla vakavalla väkivallalla uhkaaminen tarkoittaa oikeuskirjallisuuden mukaan sellaista väkivaltaan liittyvää uhkausta, jossa eivät täyty mainitut tekovälinettä koskevat tunnusmerkit.¹²² Tällainen uhkaus voi olla esimerkiksi tappouhkaus, joka tehdään sukupuoliyhteyteen pääsemiseksi.

2.3.5 ”Raiskaus on kokonaisuutena arvioiden törkeä”

Vaikka teossa täytyisi tietty, tai useampikin ankaroitamisperuste, ei teko automaattisesti kvalifioitu törkeäksi, vaan lisäksi teon täytyy olla myös kokonaisuutena arvioiden törkeä. Utriainen on katsonut kokonaistörkeysarvostelun olevan käsitteenä epämääräinen. Hän on esittänyt, että törkeiksi arvioiduissa raiskauksissa on usein tuomittu myös jostakin muusta rikoksesta, kuten pahoinpitelystä tai sen törkeästä tekemuodosta.¹²³ Ojalan mukaan törkeyden kokonaisarvostelulla on erilainen painoarvo riippuen siitä, mitkä kvalifiointiperusteet teossa ovat täyttyneet.¹²⁴ Teon seurauksena aiheutunut vakava ruumiinvamma on yleensä kokonaisuutena arvostellen törkeä, mutta mikäli tekoon on osallistunut useita tekijöitä, voi arvioitiin vaikuttaa se, millä tavoin kukakin on raiskaukseen osallistunut.¹²⁵ Lisäksi vaikutusta voi olla sillä, kuinka ilmeistä ankaroitamisperusteiden käsillä olo on annetussa tapauksessa,¹²⁶ sekä sillä, kuinka vakavia seurauksia teko on aiheuttanut.¹²⁷ Tilanteissa, joissa ankaroitamisperusteiden täytyminen ei ole syystä tai toisesta täysin selvää, saa kokonaisarviointi siten enemmän painoarvoa.

Korkein oikeus on ratkaisussa KKO 2011:102 todennut, että rikoksen törkeyden kokonaisarvostelussa on usein perusteltua lähteä siitä, että silloin kun teossa täyttyy useampi kvalifiointiperuste, rikosta voidaan lähtökohtaisesti pitää myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Törkeyden kokonaisarviointi on ollut esillä myös korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2017:69. Ratkaisussa on kyse ulkona tapahtuneesta raiskauksesta, jossa oli useampi tekijä. Korkein oikeus on ratkaisussaan todennut, että törkeyden kokonaisarvostelu voi

---

potentiaalisesti hengenvaarallinen, mutta ankaroitamisperusteen ei katsottu täyttyneen, sillä tekovälineenä käytetty tuoli ei ollut rinnastettavissa lainkohdassa tarkoitettuun terä- tai ampuma-aseeseen.

¹²² Ojala 2014, s. 130. Matikkala 2018, s. 137.

¹²³ Utriainen 2013, s. 168.

¹²⁴ Ojala 2014, s. 132.

¹²⁵ Rautio 2009, s. 431.

¹²⁶ Ojala 2014, s. 131.

¹²⁷ Matikkala 2018, s. 148.

vaihdella riippuen siitä, mikä kvalifiointiperuste asiassa on kyseessä. Aikaisempaan oikeuskäytäntöön viitaten ratkaisussa viitattiin törkeyttä lisänneen raiskausrikoksissa muun muassa teon pitkä kesto, sen suunnitelmallisuus, sekä tekoon liittynyt vapaudenriisto ja kotirauhan rikkominen. Korkein oikeus ei teon julkisuudesta ja useamman henkilön siihen osallistumisesta huolimatta kuitenkaan arvioinut raiskausta kokonaisuutena törkeän tekemuodon täyttäneeksi. Arvioinnissaan korkein oikeus painotti muun muassa tekijöiden asemaa teossa ja teon suhteellisen lyhyttä kesto.

3 AIEMMAT TUTKIMUKSET JA SEKSUAALIRIKOLLISUUDEN PIIRTEET

3.1 Seksuaalisen väkivallan piirteet

3.1.1 Seksuaalisen väkivallan määrittelyä

Seksuaalinen väkivalta voidaan määritellä monin tavoin. Sen olemus sekä käsitykset siitä ovat kontekstisidonnaisia ja vaihtelevat esimerkiksi sen mukaan, minkä tieteenalan tai tutkimussuuntauksen näkökulmasta sitä tarkastellaan.¹²⁸ Käsityksiin seksuaalisesta väkivallasta vaikuttavat luonnollisesti myös muun muassa erilaiset kulttuuriset ja sosiopoliittiset tekijät.¹²⁹ Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan seksuaalisessa väkivallassa loukataan tahallisesti toisen henkilön seksuaalista koskemattomuutta tai itsemääräämisoikeutta.¹³⁰ Maailman terveysjärjestön (WHO) ensimmäisessä World Report on Violence and Health-julkaisussa seksuaaliväkivalta¹³¹ taas määriteltiin seuraavasti;

” any sexual act, attempt to obtain a sexual act, unwanted sexual comments or advances, or acts to traffic, or otherwise directed, against a person’s sexuality using coercion, by any person regardless of their relationship to the victim, in any setting, including but not limited to home and work.”¹³²

Yllä esitellyn määritelmän kaksi keskeisintä elementtiä ovat nähdäkseni väkivallan pakkoluonteisuus sekä se, että seksuaalista väkivaltaa on kaikkialla ja sitä voi tapahtua missä kontekstissa ja kenelle tahansa. Edellä esitellyt määritelmät eivät sukupuolista seksuaalista

---

¹²⁸ Walklate - Brown 2012, s. 149.

¹²⁹ Kappler 2012, s. 31.

¹³⁰ Bildjuschkin – Ewalds – Hietämäki – Kettunen – Koivula – Mäkelä – Nipuli – October – Peltonen - Siukola 2019, s. 9.

¹³¹ Termejä seksuaalinen väkivalta ja seksuaaliväkivalta voidaan käyttää synonyymeina. Ks. esim. Bildjuschkin ym. 2019, s. 9.

¹³² Krug – Dahlberg – Mercy – Zwi - Lozano 2002, s. 149.

väkivaltaa toisin kuin Kelly (1988), jonka määritelmän mukaan seksuaalisen väkivallan uhreiksi joutuvat yksinomaan naiset tai tytöt.¹³³ Kelly on myös määritellyt seksuaalisen väkivallan jatkumona, jossa erilaisilla seksuaalisen väkivallan muodoilla ei ole selkeitä rajoja, vaan ne ikään kuin sulautuvat toisiinsa. Näin ollen Kellyn mukaan ei ole olemassa selkeitä kategorioita erilaisille seksuaalisen väkivallan kokemuksille, eikä niiden vakavuutta aina voi vertailla yksiselitteisesti.¹³⁴

On huomioitava, että kyseisiä Kellyn määritelmiä ei ole niinkään tarkoitettu koskemaan seksuaalista väkivaltaa kokonaisuudessaan, vaan se on sidottu miesten naisiin kohdistaman seksuaalisen väkivallan kontekstiin.¹³⁵ Esimerkiksi Alberdi ja Matas ovat taas lähestyneet määritelmää laajemmin ja määritelleet seksuaalisen väkivallan väkivaltana, jossa seksiä käytetään välineenä toisen ihmisen vahingoittamiseksi.¹³⁶

Edellä esille tuodut määritelmät ovat laajoja ja moninaisia. Ne lukevat alleen myös tekoja, joita ei ole rikoslaissa määritelty seksuaalirikoksiksi. Seksuaaliväkivallan *legaali määritelmä* täyttyy, kun lainsäädännöllä suojattu oikeushyvä vaarantuu tunnusmerkistön täyttävällä tavalla. Legaalinen määritelmä seksuaaliselle väkivallalle on kontekstisidonnainen, se vaihtelee niin valtioittain kuin myös ajan saatossa.¹³⁷ Suomessa seksuaalirikokset on kriminalisoitu rikoslain 20 luvussa ja ne on jaoteltu pakottamisrikoksiin, hyväksikäyttörikoksiin sekä taloudellisiin hyväksikäyttörikoksiin.¹³⁸ Seksuaalisen väkivallan legaalista määritelmää käsitellään tarkemmin tutkimuksen kolmannessa pääluvussa.

Seksuaalisen väkivallan moninaisuudesta huolimatta sillä on tutkimuksissa havaittu olevan universaaleja ja ajattomia piirteitä. Satu Lidman on määritellyt kyseisiin piirteisiin kuuluvan seksuaaliväkivallan sukupuolistuneisuuden, sen piilorikollisuudeksi jäämisen, seksuaalirikollisuuteen liittyvät todistusongelmat, väkivallan kautta määrittäytyneisyyden, häpeälle ja itsesyytöksille altistavuuden sekä sen traumatisoivan luonteen.¹³⁹ Esittelen

---

¹³³ Any physical, visual, verbal or sexual act that is experienced by the woman or girl at the time or later as a threat, invasion or assault that has the effect of hurting her or degrading her and/or takes away her ability to control intimate contact". Kelly 1988, s. 41.

¹³⁴ Kelly 1987, s. 58–59. Walklate - Brown 2012, s. 159.

¹³⁵ Walklate - Brown 2012, s. 221.

¹³⁶ Alberdi - Matas 2002, s. 68–69.

¹³⁷ Laitinen - Aromaa 2005, 13–17.

¹³⁸ Matikkala 2018, s. 126.

¹³⁹ Lidman 2017, s. 190.

seuraavissa alaluvuissa kyseisiä seksuaalisen väkivallan piirteitä keskittyen tutkimuskysymysten kannalta keskeisiin piirteisiin. Näitä ovat seksuaalisen väkivallan sukupuolistuneisuus, sen luonne piilorikollisuudeksi jäävänä rikollisuuden muotona, seksuaalisen väkivallan aiheuttamat seuraukset uhrille sekä raiskauksiin liittyvien myyttien luomat käsitykset.

3.1.2 Väkipalta ja sukupuoli

Väkipalta on *sukupuolistunut*¹⁴⁰ ilmiö. Naisiin ja miehiin kohdistuva väkipalta eroaakin piirteiltään ja kontekstiltaan toisistaan merkittävästi.¹⁴¹ Etenkin seksuaalinen väkipalta on korostetun sukupuolittunutta siten, että tavallisesti miehet syyllistyvät siihen ja naiset joutuvat sen uhreiksi. Seksuaalirikollisuuden sukupuolistunut luonne näkyy myös rikollisuudesta kerätystä tilastotiedosta. Vuosina 2017–2019 viranomaisten tietoon tulleissa raiskauksissa uhreista 96,6 % oli naisia ja loput 3,4 % miehiä. Tekijöistä taas 99,2 % oli miehiä ja 0,8 % naisia.¹⁴²

Naisiin kohdistuva väkipalta on vakiintunut termi, jolla tutkimuksessa viitataan naisten kokemiin, sukupuoliperustaisiin väkivallan muotoihin, joille naiset altistuvat yhteiskunnallisen asemansa ja sukupuolensa vuoksi.¹⁴³ *Miehiin kohdistuva väkipalta* tapahtuu usein julkisilla paikoilla ja tekijänä on tavallisesti toinen, tuttu tai tuntematon, mies.¹⁴⁴ Naiset taas joutuvat useimmiten lähisuhdeväkivallan uhreiksi kotonaan, jolloin tekijänä on tavallisesti oma kumppani.¹⁴⁵ Naisten uhriutuminen kodinomaisissa tiloissa on havaittavissa tilastoista. Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tulleista raiskausrikoksista kaikkiaan 87 % tapahtui yksityisissä tiloissa, joista 73 % tekopaikkana oli yksityinen asunto ja 14 % muu yksityinen tila.¹⁴⁶ Tällaiset

---

¹⁴⁰ Sukupuolistuneisuudella ja sukupuolittuneisuudella on käsitteinä vivahde-ero. Sukupuolistuminen viittaa Ronkaisen mukaan dynamiikkaan ja prosessiin sukupuolen tekemiseen tavalla, jossa sukupuoli ei tarkoita kahtiajakoa. Sukupuolittuminen viittaa enemmän taas lopputulemaan. *Ronkainen 2017*, s. 29.

¹⁴¹ *Ronkainen 2017*, s. 20.

¹⁴² *Danielsson – Fagerlund - Malin 2020*, s. 71.

¹⁴³ *Ronkainen 2017*, s. 31. THL:n väkivaltasanastossa naisiin kohdistuva väkipalta on määritelty ilmenevän usein lähisuhdeväkivaltana, seksuaalisena väkivaltana ja sukupuoleen perustuvana häirintänä. Sanaston mukaan naisiin kohdistuva väkipalta voi ilmetä myös esimerkiksi naisilla käytävänä kauppana, prostituutioon pakottamisena, sukuelinten silpomisena, perheen kunniaan perustuvina uhkailuina, pahoinpitelyinä ja murhina sekä sodankäynnin välineenä tehtävinä joukkoraiskauksina. *Bildjuschkin ym. 2019*, s. 7.

¹⁴⁴ *Bildjuschkin ym. 2019*, s. 8. On huomioitava, että myös miehet joutuvat seksuaalisen, ja esimerkiksi lähisuhdeväkivallan uhreiksi. Ks. esim. *Heiskanen - Piispa 2017*, s. 73. Salliva asenne miehiin kohdistuvaa väkipaltta kohtaan on syvällä kulttuurissamme. Ks. esim. *Bildjuschkin ym. 2019*, s. 8.

¹⁴⁵ *Niemi – Kainulainen - Honkatukia 2017*, s. 11.

¹⁴⁶ *Danielsson ym. 2020*, s. 72. Yksityisissä tiloissa tapahtuneiden raiskausten osuus on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaihdellut 77 % ja 87 % välillä. *Danielsson ym. 2020*, s. 72.

naisten yleisesti kokemat, yksityisissä tiloissa tapahtuvat teot, on usein todisteiden puutteen vuoksi vaikea näyttää toteen. Tämä on todellisuus etenkin seksuaalirikoksissa ja raiskaukset pyritäänkin tutkimusten mukaan usein kyseenalaistamaan.¹⁴⁷ Kyseisiin kyseenalaistuksiin liittyvät myös yhteiskunnassa raiskauksista vahvasti elävät käsitykset ja uskomukset, joita esittelen seuraavassa alaluvussa.

3.1.3 Seksuaalirikollisuuteen liitetyt uskomukset

Tutkimuskirjallisuudessa kiinnitettiin 1970-luvulla ensimmäistä kertaa huomiota raiskauksiin liittyviin stereotypioihin ja myytteihin, jotka luovat raiskauksen uhreihin nähden vihamielistä ja syyllistävästä ilmapiiriä.¹⁴⁸ Burtin määritelmän mukaan tällaisilla *raiskausmyyteillä* tarkoitetaan yhteiskunnassa esiintyviä stereotyyppisiä, ennakkoluuloisia tai suorastaan vääriä käsityksiä siitä, millainen raiskaus on, ketkä syyllistyvät raiskauksiin ja ketkä joutuvat raiskausten uhreiksi.¹⁴⁹ Lonsway ja Fitzgerald ovat määritelleet raiskausmyytit asenteiksi ja uskomuksiksi, jotka ovat yleisesti virheellisiä, mutta joita ylläpidetään laajalti ja sitkeästi ja jotka palvelevat kieltääkseen ja oikeuttaakseen naisiin kohdistuvan seksuaalisen aggression.¹⁵⁰

Susan Estrich on käyttänyt käsitettä ”real rape” eli ”todellinen raiskaus” kuvaamaan raiskauksia, jotka viranomaistahot hyväksyvät ja jotka etenevät rikosprosessissa tehokkaasti syytteeseen asti. Tällainen ”todellinen raiskaus” tapahtuu Estrichin mukaan ulkona, sen tekijä on tuntematon ja käyttää teossa asetta. Käsityksen mukaan raiskauksesta aiheutuu myös vammoja.¹⁵¹ Kyseisenlaiseen raiskaukseen viitataan Suomessa usein käsitteellä puskaraiskaus.¹⁵²

Kainulainen (2017) on tuonut esiin, että raiskausmyytit kääntävät huomion tekijän sijasta raiskauksen uhriin ja teon syytä etsitään tällöin uhrista käsin. Huomiota voidaan kiinnittää muun muassa uhrin pukeutumiseen tai riskialttiiksi arvioitavaan käytökseen, kuten teon aikaiseen humalatilaan sen sijaan, että tiedostettaisiin raiskaukseen syyllistyneen vastuu ja syyllisyys.¹⁵³ Myytit tarjoavat naisille turvallisuuden tunnetta, sillä raiskauksen uhriksi joutuu myyttien

---

¹⁴⁷ Brown – Horvath 2009, s. 307.

¹⁴⁸ Esimerkiksi Brownmiller 1975.

¹⁴⁹ Burt 1980, s. 217.

¹⁵⁰ Lonsway - Fitzgerald, 1994, s. 134.

¹⁵¹ Estrich 1987, s. 3–7.

¹⁵² Leskinen 2017, s. 195.

¹⁵³ Kainulainen 2017, s. 216.

mukaan ainoastaan tietynlaisia, niin sanotusti ”kevytkenkäisiä” naisia.¹⁵⁴ Myyteillä vahvistetaan näin ollen käsityksiä siitä, että raiskaus voidaan välttää toimimalla tietyllä tavalla tai jättämällä jotain tekemättä.¹⁵⁵

Raiskausmyytit eivät ole merkityksettömiä ja niiden ongelmallisuus johtuu erityisesti siitä, että ne vaikuttavat siihen, kuinka raiskaus määritellään yhteiskunnassa ja millaisena käsitys raiskauksesta elää myös uhrien mielissä.¹⁵⁶ Myyttien vaikutus yltää jopa lainsäädäntöön asti,¹⁵⁷ minkä lisäksi raiskausmyyttien hyväksymisen on havaittu vähentävän raiskauksen uhriksi joutuneiden ilmoitusherkkyyttä.¹⁵⁸ Burtin mukaan raiskausmyyttejä on hyvin hankala poistaa sen vuoksi, että niillä on vahva yhteys muihin yhteiskunnassa vakiintuneisiin asenteisiin.¹⁵⁹

Esimerkkinä todellisuuden ja raiskausmyyttien välisestä kuilusta toimii myyttinen käsitys siitä, että uhri vastustelee tekoa kaikin mahdollisin keinoin.¹⁶⁰ Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu todisteita siitä, ettei uhri todellisuudessa välttämättä ole aina kykeneväinen reagoimaan tapahtumaan, vaan osa uhreista lamaantuu tekohetkellä. Möllerin, Söndergaardin ja Hellströmin tutkimuksessa uhreista noin seitsemän kymmenestä kertoi liikkumiskykynsä heikentyneen teon aikana ja lähes puolet raportoivat merkittävästä liikkumiskyvyn heikentymisestä raiskauksen aikana.¹⁶¹

---

¹⁵⁴ *Bohner – Eyssel – Pina – Siebler - Viki* 2009, s. 51.

¹⁵⁵ *Walklate - Brown* 2012, s. 195.

¹⁵⁶ *Kelly* 2001 s. 13. Seksuaaliseen väkivaltaan perehtynyt tutkija Liz Kelly on tehnyt jäsenyytyksen yleisimmistä raiskausmyyteistä, johon Heini Kainulainen on artikkelissaan ”Raiskaus – myyttejä ja todellisuutta” tehnyt muutamia lisäyksiä. Jäsenyytyksen seuraavanlainen: 1) Tekijä on tuntematon mies 2) Todellinen raiskaus tapahtuu ulkona pimeään aikaan ja tekijä käyttää asetta 3) Raiskaus aiheuttaa näkyviä vammoja 4) Uhri yrittää vastustella kaikin mahdollisin keinoin 5) Naiset ”pyytävät sitä” pukeutumisellaan, viettelevällä käytöksellään tai ottamalla riskejä 6) Oikean raiskauksen uhri tekisi heti poliisille rikosilmoituksen 7) Kaikki uhrin käyttäytyvät raiskauksen jälkeen samalla tavalla 8) Raiskaus on pahempaa kuin tulla tapetuksi – tai ainakin pahinta, mitä naiselle voi tapahtua. *Kainulainen* 2017, s. 221. Ks. myös *Kelly* 2001.

¹⁵⁷ *Kainulainen* 2017, s. 215.

¹⁵⁸ Esimerkiksi *Heath – Lynch – Fritch - Wong* 2013, s. 1073. Esimerkiksi tuntemattomien tekijöiden raiskauksista ilmoitettiin n. 3,7 kertaa todennäköisemmin kuin raiskauksista, joissa tekijänä oli uhrille tuttu henkilö. *Heath ym.* s. 1073.

¹⁵⁹ *Burt* 1980, s. 229. Tutkimuksissa on havaittu raiskausmyyttien olevan laajalti edustettuna mediassa esiintyvissä raiskauskuvauksissa. Stacie Merkenin ja Veronyka Jamesin mukaan raiskausmyyttejä mukailevaa raiskauksen esittämistä käytetään myös naisyleisölle suunnatussa televisioviitteessä. Suuri osa ihmisistä kohtaa määrällisesti eniten rikoksia juuri uutisten tai viihteen kautta, minkä vuoksi näillä on merkitystä siinä, kuinka raiskaus käsitteellistetään yksilön ja yhteiskunnan tasolla. *Merken - James* 2020, s. 1189.

¹⁶⁰ Esimerkiksi *Kelly* 2001 s. 13. *Kainulainen* 2017, s. 221.

¹⁶¹ *Möller – Söndergaard - Hellström* 2017, s. 935.

Waterhousen, Reynoldsin ja Eganin todellisen raiskauksen myyttiä tarkastelleessa tutkimuksessa havaittiin, että niin sanotun ”todellisen raiskauksen” kriteeristöä¹⁶² vastanneet tapaukset olivat harvinaisia. Suuri osa uhreista oli joutunut raiskauksen uhriksi vaihtoehtoisesti omassa kodissaan tai tekijän luona ja tekijä oli uhrille myös useimmiten tuttu. Tekijään oli useimmiten tutustuttu baarissa, ravintolassa tai kaupungilla. Etenkin tuntemattomien tekijöiden tekemiin raiskauksiin oli tavallisesti yhdistynyt uhrin vahva päihtymystila.

Raiskaukset tapahtuivat usein fyysistä voimaa käyttämällä, mutta näkyvät fyysiset vammat olivat tästä huolimatta harvinaisia. Toisaalta tutkimuksessa esiintyi myös monia tapauksia, joissa ei käytetty väkivaltaa. Tämä johtui osassa tapauksissa siitä, että uhri oli tekohetkellä puolustuskyvyttömässä tilassa, kuten unessa tai niin sanotusti sammuneena. Monissa tapauksissa uhri kertoi, että ei vastustellut tekoa sen takia, että oli peloissaan, häntä oli painostettu tai uhkailtu, tai tekijä oli kieltäytynyt lopettamasta.¹⁶³

Ainoa tekijä, joka tutkimuksen mukaan vastasi ”todellisen raiskauksen” myyttiä oli se, että raiskaukset tapahtuivat useimmiten öiseen aikaan ja tuntemattomien tekijöiden teot tapahtuivat todennäköisemmin ulkosalla kuin teot, joissa tekijä oli tuttu.¹⁶⁴

Kuten edellä on todettu, raiskaukset jäivät usein piilorikollisuudeksi. Seuraavassa alaluvussa syvennytään raiskausten piiloon jäämiseen ilmiönä.

3.1.4 Piiloon jäävät seksuaalirikokset

Kokonaisrikollisuus eli *faktinen rikollisuus* koostuu *ilmirikollisuudesta* sekä *piilorikollisuudesta*. Piilorikollisuudella tarkoitetaan sitä osaa rikollisuudesta, joka jää poliisin tietämättömiin ja jota ei siten rekisteröidä rikoksena, kun taas ilmirikollisuudella sitä osaa, joka tulee poliisin tietoon rikosilmoituksella tai esimerkiksi saamalla rikoksen tekijä kiinni verekseltään.¹⁶⁵

---

¹⁶² Todelliselle raiskaukselle annettu kriteeristö oli seuraava: 1) tekijä on uhrille täysin tuntematon 2) raiskaus on tapahtunut yöllä 3) tekopaikka on ulkona ja 4) teossa käytettiin asetta, uhrille aiheutui vakavia vammoja. *Waterhouse - Reynolds - Egan* 2015, s. 7.

¹⁶³ *Waterhouse ym.* 2015, s. 7-8.

¹⁶⁴ *Waterhouse ym.* 2015, s. 7.

¹⁶⁵ *Laine* 2014, s. 47-49.

Tutkimuksissa on yhä uudelleen havaittu, että huomattava osuus seksuaalirikollisuudesta jää piilorikollisuudeksi.¹⁶⁶ Kansainvälisissä tutkimuksissa ilmoitettujen raiskausten määrän on havaittu asettuvan keskimäärin 5–20 % välille rikosten faktiseen määrään nähden.¹⁶⁷ Vuonna 2014 toteutetussa Euroopan Unionin (EU) laajuisessa kyselytutkimuksessa havaittiin, että Suomessa kolme prosenttia vastaajista oli joutunut seksuaalisen väkivallan uhriksi kyselyä edeltäneen vuoden aikana.¹⁶⁸ Vuonna 1998 toteutetussa kyselytutkimuksessa ilmeni, että ilmoitettujen raiskausten määrä jäi alle 10 % niiden kokonaismäärästä Suomessa.¹⁶⁹

Ennen rikosilmoituksen tekemistä uhrin voivat hakeutua esimerkiksi terveydenhuollon tai kolmannen sektorin avun piiriin.¹⁷⁰ Tämä ei kuitenkaan kaikissa tilanteissa tarkoita sitä, että tapahtuneesta tehtäisiin rikosilmoitus. Esimerkiksi tanskalaisessa raiskauskriisikeskuksessa toteutetussa tutkimuksessa havaittiin, että uhreista 23 % ei halunnut ilmoittaa tapahtuneesta poliisille, vaikka heidät tutkittiin oikeuslääketieteellisesti raiskaustukikeskuksessa.¹⁷¹

On selvää, että piiloon jäävien raiskausten määrä on hälyttävä niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Syitä raiskausrikosten ilmoittamatta jättämiselle ja ilmoittamattomuuteen vaikuttavia seikkoja on tutkittu suhteellisen paljon. Karen G. Weissin mukaan huomiota tulisi ilmoittamattomuuden syitä tarkastellessa kiinnittää etenkin siihen, kuinka uhri itse käsittää teon,¹⁷² sillä mikäli uhri ei itse käsitä hänelle tapahtuneen olleen raiskaus, on todennäköisempää, että tapahtunut jää piilorikollisuudeksi.¹⁷³ Tutkimuksissa on tämän mukaisesti havaittu, että keskeisenä tekijänä ilmoittamattomuuden taustalla ovat erilaiset ajatusprosessit, joilla uhri kyseenalaistaa tapahtuneen luonteen ”oikeana” ja ilmoittamisen arvoisena raiskauksena.¹⁷⁴ Myös Wolitzky-Taylor ym. tutkimuksen mukaan niiden tapausten uhrin, jotka sopivat yhteiskunnan käsitykseen stereotyyppisestä raiskauksesta, ovat

---

¹⁶⁶ Ks. mm. *Wolitzky-Taylor ym.* 2011, s. 821.

¹⁶⁷ *Archambault - Lonsway* 2012, s. 147–148. *Wolitzky-Taylor ym.* ovat havainneet, että harvempi kuin yksi kuudesta raiskauksesta tulee ilmoitetuksi. *Wolitzky-Taylor ym.* 2011, s. 821. Australiasta, Kanadasta, Englannista, Walesista, Skotlannista ja Yhdysvalloista kerättyjen tilastotietojen mukaan raiskauksista ilmoitetaan noin 14 % tapauksista. *Bouhours - Daly* 2010, s. 565.

¹⁶⁸ *Danielsson ym.* 2020, s. 76.

¹⁶⁹ *Heiskanen - Piispa* 1998, s. 165.

¹⁷⁰ *Kainulainen* 2017, s. 225.

¹⁷¹ *Rohde - Charles - Banner - Brink* 2006, s. 36.

¹⁷² *Weiss* 2011, s. 15.

¹⁷³ *Kainulainen* 2017, s. 217. Myös se, että tunnisti teon raiskaukseksi, vaikutti vahvasti avun hakemiseen. *Walsh - Zinzow - Badour - Ruggiero - Kilpatrick - Resnick* 2015, s. 2486.

¹⁷⁴ *Weiss* 2011, s. 460. Karen G. Weiss on jakanut nämä kyseenalaistustavat jaettu neljään tyyppiin; teon rikollisen tarkoituksen kieltäminen, vakavien vammojen kieltäminen, uhrin viattomuuden kieltäminen sekä uhri-identiteetin kieltäminen. *Weiss* 2011, s.450–460.

mahdollisesti luottavaisempia siihen, että heidän kohtaamansa tilanne oli raiskaus ja vähemmän huolestuneita siitä, että ihmiset ymmärtäisivät tapahtuneen väärin. Tämä kokemus johtaa mahdollisesti suurempaan ilmoittamisen todennäköisyyteen.¹⁷⁵ Stereotyyppiseksi raiskaukseksi katsotaan tutkimuksissa usein aiemmassa luvussa esiteltyjä raiskausmyyttejä vastaavat tapahtumat. Esimerkiksi teon aiheuttamilla vammoilla on havaittu yhteys ilmoittamisen todennäköisyyteen.¹⁷⁶ Lisäksi erityisesti lähisuhteessa tapahtuva väkivalta jää usein piiloon.¹⁷⁷ Mikäli tekijä on taas tuntematon, on sen havaittu vaikuttavan positiivisesti ilmoittamisen todennäköisyyteen.¹⁷⁸

Ilmoittamattomuuteen vaikuttavat usein uhriutumisen aiheuttamat itsesyytöksen ja häpeän tunteet sekä pelko siitä, että uhria syytettäisiin tapahtuneesta.¹⁷⁹ Weissin mukaan tapahtuneesta koettu häpeä on usein niin vahvaa, ettei uhri kerro tapahtuneesta edes läheisilleen. Näin uhrin jäävät vaille sitä vähäisintäkin henkistä tukea, joka voisi auttaa raiskauksesta selviytymiseen.¹⁸⁰ Muun muassa Wolitzky-Taylor ja muut (2011) ovat lisäksi havainneet, että syynä ilmoittamattomuudelle on usein myös pelko. Uhrin pelkäsivät tutkimuksen mukaan eniten arvostelluksi tai tuomituksi tulemistakin sekä tekijän kosta.¹⁸¹ Tämä kertoo mahdollisesti uhrien epäluottamuksesta rikosoikeusjärjestelmään ja sen kykyyn pitää uhri turvassa.¹⁸² On tavallista, että uhrin syyttävät itseään ja etsivät syytä tapahtuneelle omasta, tekoa edeltäneestä toiminnastaan.¹⁸³ Raiskauksia, joissa taustalla oli uhrin päihtymystila ja sen aiheuttama puolustuskyvyttömyys ei ole tutkimusten mukaan ilmoitettu yhtä usein kuin sellaisia rikoksia, joissa uhria kohtaan oli käytetty väkivaltaa.¹⁸⁴

---

¹⁷⁵ Wolitzky-Taylor ym. 2011, s. 823.

¹⁷⁶ Du Mont – Miller - Myhr 2003, s. 466.

¹⁷⁷ Esim. Thompson – Sitterle – Clay - Kingree 2007, s. 281. Fagerlund - Niemi 2019, s. 69.

¹⁷⁸ Wolitzky-Taylor – Resnick – McCauley – Amstadter – Kilpatrick - Ruggiero 2011, s. 862. Myös Rohde ym. (2006) tutkimuksessa tekijän läheisyydellä havaittiin olleen yhteys ilmoittamatta jättämiseen. 86 % ilmoittamatta jätetyistä teoista tekijä oli uhrille ennalta tuttu, kun taas 95 % tapauksista, joissa tekijä oli uhrille tuntematon, ilmoitettiin poliisille.

¹⁷⁹ Thompson – Sitterle – Clay - Kingree 2007, s. 280.

¹⁸⁰ Weiss 2010, s. 304.

¹⁸¹ Wolitzky-Taylor ym. 2011, s. 816. Myös muun muassa Cohn – Zinzow - Resnick 2013, s. 467.

¹⁸² Wolitzky-Taylor ym. 2011, s. 822.

¹⁸³ Flowe – Maltby 2018, s. 230.

¹⁸⁴ Wolitzky-Taylor ym. 2011, s. 824. Myös esimerkiksi Walsh – Zinzow – Badour – Ruggiero – Kilpatrick - Resnick 2016, s. 2483.

3.1.5 Seksuaalisen väkivallan haavoittavuus

Seksuaalirikokset rikkovat uhrin henkilökohtaista koskemattomuutta ja ne kohdistuvat erityisen intiimille alueelle, yksilön seksuaalisuuteen.¹⁸⁵ Ne ovatkin luonteeltaan erityisen *haavoittavia* rikoksia¹⁸⁶, joiden vakavimmat seuraukset ovat yleensä henkisiä.¹⁸⁷ *Haavoittuvuudelle* ei ole kirjallisuudessa annettu yksiselitteistä määritelmää. Usein sen on katsottu ilmenevän eri tavoin ja erinäiset haavoittuvuustekijät saattavat myös kumuloitua.¹⁸⁸ Sitä on myös käsitteenä kritisoitu.¹⁸⁹

Brown on erotellut toisistaan muun muassa luonnollisen ja tilannekohtaisen haavoittuvuuden. Luonnollisessa haavoittuvuudessa tietyt henkilöt ovat ominaisuuksiensa vuoksi haavoittuvaisia, kun taas tilannekohtainen haavoittavuus syntyy olosuhteiden johdosta. Haavoittuvuudesta voi kertoa esimerkiksi uhrin nuori ikä.¹⁹⁰ Tilastokeskuksen vuoden 2019 rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan uhrit olivat yleensä iältään nuoria, yli puolet (51 %) olivat 15–24-vuotiaita. Alle 35-vuotiaita uhreista oli kaikkiaan 83 %.

Lindgren, Petterson ja Häglund ovat lähestyneet haavoittuvuutta taas uhrin näkökulmasta ja jakaneet sen määritelmän kolmeen eri osa-alueeseen. Haavoittavuus voi ensinnäkin altistaa uhriutumiskokemuksille. Se vaikuttaa toiseksi myös siihen, tarvitseeko yksilö uhrikokemuksen käsittelyyn apua, tukea tai neuvontaa ja kolmanneksi saako uhri apua sitä tarvitessaan.¹⁹¹ Honkatukia on lisännyt edellä mainittuihin sen, että haavoittavuus voi vaikeuttaa tapauksen etenemistä rikosprosessissa esimerkiksi sen vuoksi, ettei uhria uskota tai hän ei ole kykenevä kertomaan uhriutumisestaan vakuuttavalla tavalla.¹⁹² Haavoittavuus tarkoittaa Honkatukian mukaan uhriutumisen näkökulmasta lisäksi sitä, että mitä haavoittuvampi yksilön asema on suhteessa uhrikokemukseen, sitä vakavampia seurauksia tapahtuma todennäköisesti aiheuttaa hänelle.¹⁹³

---

¹⁸⁵ *Raijas* 2001, s. 357.

¹⁸⁶ *Näre - Ruuhilahti* 2012, s. 11.

¹⁸⁷ *Lidman* 2017, s. 187.

¹⁸⁸ *Kainulainen - Niemi - Alaattinoglu* 2020, s. 129.

¹⁸⁹ *Kuronen - Liuski - Virokangas* 2020, s. 328.

¹⁹⁰ Esimerkiksi *Brown* 2015, s. 28–36.

¹⁹¹ *Lindgren - Petterson - Häglund* 2004, s. 20.

¹⁹² *Honkatukia* 2011, s. 14.

¹⁹³ *Honkatukia* 2011, s. 14.

Aiempiin määritelmiin nähden Fineman on käsittänyt haavoittuvuuden laajempänä ilmiönä ja luonut universaalisen haavoittuvuuden käsitteen. Universaalissa haavoittuvuudessa haavoittuvuus nähdään inhimillisenä piirteenä, joka johtuu ihmisyytemme aiheuttamasta jatkuvasta riskistä haittaan, vammoihin ja epäonneen.¹⁹⁴ Kaikki ihmiset ovat siis lähtökohtaisesti haavoittuvia, vaikkei Fineman kielläkään tiettyjen ryhmien mahdollista korkeampaa haavoittuvuutta.¹⁹⁵

3.2 Tilastot ja ilmi tulleen rikollisuuden tutkimus

3.2.1 Tilastot ja uhritutkimukset

Piiloon jäävän seksuaalirikollisuuden määrästä johtuen suuri osa kyseisestä rikoslajista kerätystä datasta muodostuu erilaisista kyselytutkimuksista, jotka voidaan karkeasti jakaa kahtia uhrikyselyihin sekä rikollisuuden itseraportointiin. Kyselytutkimusten avulla saadaan kokonaiskuvaa väkivallan piirteistä, määrästä ja kehityssuunnista, mitä ei pelkästään ilmirikollisuuden tilastoinnilla saavuteta.¹⁹⁶ Suomessa kokonaisrikollisuutta selvitetään erilaisin kansallisin kyselyin, joista pisimpään käytössä ovat olleet kansalliset rikosuhritutkimukset. Näissä raiskauksiin liittyviä kysymyksiä on selvitetty vuodesta 1997 lähtien. Kysymyksenasettelu rikosuhritutkimuksessa on ollut se, onko kyselyyn vastaaja joutunut vastoin tahtoaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen käyttäytymiseen pakottamisen kautta, taikka niiden yritysten kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Kysymyksenasettelussa otetaan siten myös lukuun muut seksuaalirikokset sekä niiden yritykset, eikä keskitytä yksinomaan raiskausrikoksiin. Yleisten uhritutkimusten pohjalta voidaankin arvioida rikollisuuden muutoksia ja niiden suuntaa, muttei tapahtumien tarkkaa luonnetta.¹⁹⁷

Vuoden 2019 rikosuhritutkimuksessa 15–84-vuotiaista 1,5 % ilmoitti joutuneensa vastoin tahtoaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen käyttäytymiseen pakottamisen kautta, taikka niiden yritysten kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana.¹⁹⁸ Luku vastaa viime vuosien kyselyjen tuloksia, sillä määrä on vaihdellut 1–1,5 % välillä. Mikäli vastauksia tarkastellaan

---

¹⁹⁴ Fineman 2010, s. 267.

¹⁹⁵ Fineman 2010, s. 268–269.

¹⁹⁶ Kivivuori 2011, s. 2.

¹⁹⁷ Fagerlund - Niemi 2018, s. 69.

¹⁹⁸ Danielsson - Näsi 2020, s. 7.

sukupuolittain, on miesten ja naisten välillä havaittavissa ero; 0,3 % miehistä ja 2,8 % naisista raportoi uhriutumista.¹⁹⁹ Vastauksissa korostui myös uhrien nuori ikä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna useimmin seksuaalisen väkivallan tai sen yrityksen uhriksi viimeisen 12 kuukauden aikana ilmoittivat joutuneensa 15–24-vuotiaat vastaajat (5,2 %). Toiseksi yleisimmin seksuaaliväkivaltakokemuksista raportoivat 25–34-vuotiaat (1,4 %) ja 35–54-vuotiaat (1,2 %). 55–74 vuotiaista edellä kuvatusta menettelystä raportoi 0,3 % ja 75–84-vuotiaista 0,5 %.²⁰⁰

Vaikka rikosuhritutkimuksen tulokset eivät koske ainoastaan raiskausrikoksia, on ilmi tulleiden raiskausten määrä kyselytuloksiin verrattuna hyvin vähäinen. Raiskausrikoksia tuli Suomessa poliisiin tietoon yhteensä 1 393 kappaletta vuonna 2018²⁰¹ ja 1477 vuonna 2019, joista 13 % oli törkeän raiskauksen nimikkeellä.²⁰² Vuoden 2020 osalta tietoon tulleiden raiskausten määrä on ennakkotiedon mukaan 1438 kappaletta.²⁰³ On huomattava, että ilmoitettujen raiskausten määrä on kasvanut 51 % vuodesta 2013. Joiltakin osin nousua selittävät tosin luultavasti lainsäädännölliset muutokset.²⁰⁴

Seksuaalisen väkivallan sukupuolistuneesta luonteesta johtuen naisiin kohdistuvat kyselyt ovat keskeistä tietoa seksuaalirikollisuuden kokonaiskuvasta ja niiden on myös arvioitu antavan paremman käsityksen naisten kokemasta väkivallasta yleisiin väestökyselyihin verrattuna.²⁰⁵ Naisten kokemaa väkivaltaa tarkasteltiin ensimmäisen kerran Tilastokeskuksen toteuttamassa kyselytutkimuksessa vuonna 1998. Kyselyn pohjalta julkaistiin Minna Piispan ja Markku Heiskanen raportti *Usko, toivo, hakkaus*. Kysely toi esille, että ilmoitettujen raiskausten määrä jäi alle 10 % niiden kokonaismäärästä.²⁰⁶ Kyselyssä tunnistettiin myös naisiin kohdistuvan väkivallan piirteitä niin parisuhteissa kuin parisuhteiden ulkopuolella ja tehtiin johtopäätös, että naisiin kohdistuva väkivalta on ongelma, johon tulisi puuttua.²⁰⁷

Viimeisin naisuhritutkimus toteutettiin Suomessa vuonna 2005. Tutkimuksessa selvitettiin naisiin kohdistuvan väkivallan kokonaismäärää, piirteitä, väkivaltapelkoja ja kontakteja

---

¹⁹⁹ *Fagerlund - Niemi* 2019, s. 69.

²⁰⁰ *Danielsson - Näsi* 2020, s. 4–7.

²⁰¹ *Fagerlund - Niemi* 2019, s. 67.

²⁰² *Danielsson ym.* 2020, s. 69.

²⁰³ Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto.

²⁰⁴ *Danielsson ym.* 2020, s. 69.

²⁰⁵ *Kainulainen - Niemi - Alaattinoglu* 2020, s. 9.

²⁰⁶ *Heiskanen - Niemi* 1998, s. 165.

²⁰⁷ *Heiskanen - Niemi* 1998, s. 1.

auttaviin tahoihin. Tutkimus toteutettiin oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen sekä Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimivan Euroopan Kriminaalipoliitiikan Instituutin (HEUNI) toimesta. Kyselyssä selvitettiin muiden väkivaltatyyppejen ohella myös naisten kokemaa seksuaalista väkivaltaa, sen seurauksia sekä huolta väkivallan uhriksi joutumisesta. Kyselyn mukaan 21,2 % naisista oli vähintään kerran 15 ikävuoden jälkeen joutunut parisuhteen ulkopuolella miehen tekemän seksuaalisen väkivallan tai uhkaavan käytöksen uhriksi. Vastaajista 4,3 % oli taas joutunut seksuaalisen väkivallan tai uhkaavan käyttäytymisen kohteeksi nykyisessä parisuhteessaan. Entisessä parisuhteessa vastaava prosentti oli 17,3.²⁰⁸

Viimeisen 12 kuukauden aikana parisuhteen ulkopuolisen seksuaaliväkivallan tai uhkaavan käyttäytymisen kohteeksi oli kyselyn mukaan joutunut 2,8 % vastaajista. Parisuhteessa vastaava luku oli 2,0 % ja entisessä parisuhteessa 1,6 %. On huomioitava kuitenkin, ettei 12 kuukauden aikaväli anna todellista kuvaa entisessä parisuhteessa tapahtuneesta väkivallasta, sillä väkivalta on usein tapahtunut aiemmin.²⁰⁹

3.2.2 Ilmi tulleiden raiskausrikosten tutkimus

Seksuaalirikollisuuden tutkimus on Suomessa lisääntynyt huomattavasti viime vuosikymmeninä. Tästä huolimatta käsillä olevaa tutkimusasetelmaa ei suomalaisessa tai kansainvälisessä tutkimuksessa tutkijan tietämyksen mukaan ole ollut. Näin ollen esittelen tässä alaluvussa ilmi tulleiden raiskausrikosten piirteitä neljän suomalaisen empiirisen tutkimuksen pohjalta.

Ilmi tulleen seksuaalirikollisuuden tutkimuksessa on usein kiinnitetty huomiota teossa käytetyn väkivallan ilmaantuvuuteen. Kainulainen (2004) on havainnut, että tutkimuksen aineistona olleissa rikosilmoituksissa kerrottiin usein tekijän käyttämästä väkivallasta.²¹⁰ Myös Honkatukia (1998) on havainnut, että rikosilmoituksia yhdisti tapauksiin liittyvän väkivallan kuvaileminen, keskittyen erityisesti tekijän tekemään väkivaltaan.²¹¹

Alaattinoğlu, Kainulainen ja Niemi (2020) ovat havainneet, että fyysisen väkivallan kuvauksia oli 7,7 %:ssa poliisissa päätetyistä tapauksista, kun taas kyseisenlainen kuvaus esiintyi lähes

---

²⁰⁸ Piispa – Heiskanen – Kääriäinen - Sirén 2006, s. 21.

²⁰⁹ Piispa – Heiskanen – Kääriäinen – Sirén 2006, s. 26.

²¹⁰ Kainulainen 2004, s. 112.

²¹¹ Honkatukia 2001, s. 73.

puolessa (46,3 %) käräjäoikeusaineiston tapauksista. Tutkimuksen aineistona oli ainoastaan tapauksia, joiden käsittely on lopetettu joko poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen päätöksellä. Näin ollen, vaikka teonkuvauksissa esiintyi väkivaltaa, ei sen arvioitu riittäneen täyttämään raiskauksen tunnusmerkistöä. Vaihtoehtoisesti väkivallasta ei ollut tapauksissa riittävästi näyttöä. Alaattinoğlu, Kainulainen ja Niemi ovat todenneet, että ero poliisissa tehtyjen päätösten ja käräjäoikeuksien tuomioiden välillä voi johtua siitä, että rikosprosessissa etenevät tapaukset ovat luonteeltaan erilaisia, mutta syynä voi olla myös erilainen tapa kirjoittaa päätöksiä.²¹²

Aiemmissa ilmi tulleiden raiskausrikosten tutkimuksissa on tehty havaintoja myös aineistossa kuvatun väkivallan muodoista. Tavallisimmin väkivallan ei ole todettu olleen erityisen voimakasta. Tästä muodostivat poikkeuksen Kainulaisen ja kumppaneiden (2020) aineistossa parisuhdeväkivaltatapaukset, joista osassa esiintyi uhrin mukaan voimakastakin väkivaltaa.²¹³ Käräjäoikeusaineistossa esiin tuotuja väkivallan muotoja olivat painostaminen, tarttuminen tai kiinni pitäminen, liikkumisen estäminen, aikaisempi väkivalta, uhkaus, kuristaminen tai tukehduuttaminen, muu vahingoittaminen sekä lyöminen.²¹⁴ Tällaisen väkivallan käytöstä huolimatta kyseiset teot eivät ole syystä tai toisesta edenneet rikosprosessissa. Oikeusministeriön vuonna 2012 julkaisemassa raportissa tavallisimpia väkivallan muotoja olivat käsiksi käyminen tai retuuttaminen (25,6 %), kiinni pitäminen (25,8 %), pidempiaikainen lyöminen tai muu väkivalta (17,6 %) ja riisuminen (10,9 %). Lyömistä tai kuristamista esiintyi 8 % ja sitomista tai vapaudenriistoa 6,5 % tapauksista.²¹⁵ Ratkaisuisissa annettiin ajoittain tuomio tekokokonaisuuteen sisällyneistä muista rikoksista, joista yleisin oli pahoinpitely, josta tekijä tuomittiin 29 % tapauksista.²¹⁶ Kainulaisen (2004) tutkimuksessa havaittiin niin ikään mainintoja sekä lievempimuotoisesta kuin myös vakavammasta fyysisestä väkivallasta, kuten esimerkiksi lyömisestä, potkimisesta tai kuristamisesta. Asetta käytettiin vain noin 8 % tapauksista.²¹⁷

Väkivallan ohella aiemmissa tutkimuksissa on usein kiinnitetty huomiota aineistossa kuvattuihin vammoihin. Kainulainen ym. (2020) havaitsivat, että käräjäoikeuden aineistossa

---

²¹² Kainulainen ym. 2020, s. 128.

²¹³ Kainulainen ym. 2020, s. 128

²¹⁴ Kainulainen ym. 2020, s. 60.

²¹⁵ Oikeusministeriö 13/2012, s. 59.

²¹⁶ Oikeusministeriö 13/2012, s. 57.

²¹⁷ Kainulainen 2004, s. 51.

maininta kivusta ja särystä oli esillä jopa yli 60 %:ssa kärkeäoikeuden tapauksista. Näkyviä vammoja ilmeni mustelmien ja ruhjeiden muodossa 25,9 %:ssa tapauksista ja pintahaavoina 7,4 %:ssa.²¹⁸ Oikeusministeriön raportissa (2012) uhreilla aineistossa esiintyneet fyysiset vammat olivat useimmiten luonteeltaan erilaisia pintavammoja, mustelmia ja kipua.²¹⁹ Kainulainen (2004) havaitsi, että lääketieteellisessä tutkimuksissa ja poliisien kertomuksissa on tuotu kuitenkin usein ilmi kamppailun jälkiä.²²⁰

Tutkimuksissa on myös tehty havaintoja uhrien toiminnasta ja reaktiosta tapahtumahetkellä. Kainulaisen ym. (2020) raportissa ilmeni, että noin puolessa tuomioistuinkäsittelyyn edenneistä tapauksista uhri oli tekohetkellä lamaantunut. Tilanteissa, joissa uhri oli passiivinen, lainsäädäntöä tulkittiin tutkimuksen tapauksissa siten, että passiivisuus osoitti uhrin hyväksyneen teon tai olleen suostuvainen siihen. Tällaisissa tilanteissa korostui usein tekijän tahallisuuden arviointi.²²¹ Samankaltaisen havainnon uhrien toimintakyvyn lamaantumisen ja uhrien kokemasta pelosta Kainulainen on tehnyt myös vuonna 2004 julkaistussa tutkimuksessaan.²²²

Lamaantumisen ilmeisestä yleisyydestä huolimatta Kainulainen (2004) havaitsi raiskauksista tehtyjä rikosilmoituksia tutkiessaan, että monet uhreista olivat pystyneet toimimaan ja keksimään erilaisia strategioita selvittääkseen tilanteesta. Tällaisia keinoja olivat esimerkiksi paikalta pakenemisen yrittäminen, avun huutaminen, rimpuilu sekä tekijän suostuttelu teosta luopumiseen.²²³ Kainulainen ym. (2020) aineistossa syytteen hylänneissä käräjäoikeuden tuomioissa oli myös usein kuvailtu, kuinka uhri oli vastustellut tekoa tai muutoin ilmaissut suostumuksen puutteensa.²²⁴ Uhri oli esimerkiksi kieltänyt tekijää, itkenyt tai käyttänyt jonkintasoista väkivaltaa puolustautuakseen.²²⁵ Myös Honkatukia (1998) kiinnitti tutkimuksessaan huomiota siihen, että aineistossa kuvattiin usein uhrin vastarintaa.²²⁶

---

²¹⁸ Kainulainen ym. 2020, s. 93.

²¹⁹ Oikeusministeriö 13/2012, s. 61–62.

²²⁰ Kainulainen 2004, s. 113–114.

²²¹ Kainulainen ym. 2020, s. 105.

²²² Kainulainen 2004, s. 112.

²²³ Kainulainen 2004, s. 112.

²²⁴ Kainulainen ym. 2020, s. 91.

²²⁵ Kainulainen ym. 2020, s. 91.

²²⁶ Honkatukia 2001, s. 73.

Kainulaisen ja kumppaneiden (2020) raportissa tuotiin esille lisäksi, että moni tutkimusaineiston uhreista oli tavalla tai toisella haavoittuvassa tilassa. Esimerkiksi alkoholin vaikutuksen alaisena uhri oli poliisin päätöksissä 18,5 % ja käräjäoikeusaineistossa 16,7 % tapauksista. Monella tavoin haavoittuvassa asemassa uhri oli vastaavasti 41,5 % ja 68,5 % tapauksista.²²⁷ Uhrin haavoittuvasta tilasta huolimatta poliisi, syyttäjä tai käräjäoikeus olivat aineiston tapauksissa arvioineet, ettei uhri ollut ollut rikoslain tarkoittamalla tavalla avuttomassa tilassa.²²⁸ Tutkimusaineiston perusteella avutonta tilaa oli tulkittu suppeasti ja tutkijat ovat tuoneet esille, että heidän tulkintansa mukaan aineistossa oli käsillä sellaisia tekijöitä, joita olisi voinut ottaa avuttomuutta koskeneessa arvioinnissa huomioon, tai vähintäänkin antaa niille enemmän painoarvoa.²²⁹ Myös Honkatukia havaitsi ilmoitettujen raiskausten yleispiirteisiin kuuluneen uhrien päihtymyksen sekä heidän nuoren ikänsä, joiden on tutkimuksissa katsottu kertovan myös haavoittuvuudesta.²³⁰ Tutkimuksissa on lisäksi kautta linjan tehty havaintoja väkivallan sukupuolistuneisuudesta. Tekijä oli valtaosassa tapauksista sukupuoleltaan mies ja uhri taas nainen.²³¹

Tutkimuksissa on toistuvasti havaittu, että raiskausrikosten osapuolet, eli asianomistaja ja epäilty tai vastaaja, tyypillisesti tuntevat toisensa. Kainulainen ja kumppanit (2020) havaitsivat, että poliisissa päätetyissä tapauksissa epäiltynä oli ollut yleisimmin nykyinen tai entinen kumppani (32,3 %). Seuraavaksi yleisimpiä olivat tutustumistilanteessa (18,5 %) ja ystävien tai tuttavien välillä (13,8 %) tapahtuneet raiskaukset. Tuntematon tekijä oli 4,6 % tapauksista.²³² Oikeusministeriön raportissa (2012) tekijän havaittiin olleen uhrin puoliso tai seurustelukumppani 34,7 %, sukulainen 3,3 %, tuttava/ystävä 26,7 %, satunnainen tuttava 18,0 % ja tuntematon 17,3 % tapauksista.²³³ Kainulainen (2004) havaitsi, että tekijä oli useimmiten uhrille tuttu, sillä lähes puolet raiskauksista tapahtui tutustumistilanteissa tai tuttavien kesken. Lähisuhteesta oli kyse 13 prosentissa tapauksista, jolloin tekijä oli yleisimmin uhrin entinen tai nykyinen puoliso tai seurustelukumppani. 14 prosentissa tapauksista tekijöitä oli useampi.²³⁴

---

²²⁷ Kainulainen ym. 2020, s. 108.

²²⁸ Kainulainen ym. 2020, s. 129.

²²⁹ Kainulainen ym. 2020, s. 125.

²³⁰ Honkatukia 2001, s. 21 ja s.73.

²³¹ Kainulainen 2004, s. 112.

²³² Tutkimuksessa esiintyi hieman eroja esitutkintapäätösten sekä syyttäjän ja käräjäoikeuden päätösten kanssa; suurin ero ystävyys- ja tuttavuussuhteessa, joiden osuus käräjäoikeusaineistossa oli 35,1 %. Kainulainen ym. 2020, s. 83.

²³³ Oikeusministeriö 13/2012, s. 56.

²³⁴ Kainulainen 2004, s. 112.

Myös Honkatukian (1998) tutkimusaineistossa ilmeni paljon tapauksia, joissa tekijä on ollut uhrille tuttu.²³⁵

Teko-olosuhteista tuotiin oikeusministeriön raportissa (2012) esille tekopaikka. Väkivalta tapahtui raportin tapauksissa yleisimmin uhrin tai tekijän asunnossa. Tekopaikka oli 31,7 %:ssa tapauksista tekijän asunto, uhrin asunto 19,3 % ja uhrin ja tekijän yhteinen asunto 6 %:ssa. Muu tai tuntematon asunto oli kyseessä 15,7 % tapauksista. Väkivalta tapahtui ulkotilassa 15,9 % tapauksista ja muussa paikassa 11,5 %:ssa tapauksista.²³⁶ Myös Kainulainen (2004) havaitsi, että tekopaikkana oli tyypillisesti joko uhrin tai tekijän koti. Honkatukian (2001) tutkimuksessa yö korostui tapahtuma-aikana ja tekijä oli uhrin tavoin tällöin tyypillisesti päihtynyt.²³⁷

Oikeusministeriön selvityksessä (2012) tekijän kansalaisuudesta tehtiin arvio nimen ja henkilötunnuksen perusteella. Raiskauksen osalta 66 % oli kansalaisuudeltaan suomalaisia ja 34 % tapauksista muu. Törkeän tekemuodon osalta ilmi tulleissa raiskausrikoksissa 59 %:ssa tapauksista tekijä oli kansalaisuudeltaan suomalainen ja 41 %:ssa muu.²³⁸

Kainulainen ja kumppanit (2020) tekivät tutkimusaineistonsa perusteella havainnon siitä, että pelon aiheuttaman avuttoman tilan arvioimisen ja uhrin suostumuksen puutteen välille jää nykyisin harmaa alue.²³⁹ Tutkimuksessa saatiin vaikutelma, että voimassa oleva lainsäädäntö ei usein ollut ongelmana raiskausrikosten käsittelyssä, vaan se, kuinka suppeaa laintulkinta oli ja kuinka korkeaksi näyttökynnys oli asetettu. Tutkijat havaitsivat muun muassa, että lakia oli päätöksissä tulkittu toisinaan hyvinkin tiukasti, esimerkiksi väkivallan kriteeri oli nostettu yleiseen tuomioistuinkäytäntöön nähden korkealle ja lainkohdan mukaista avutonta tilaa oli tulkittu suppealla tavalla.²⁴⁰ Kainulainen (2004) teki tutkimuksessaan havainnon siitä, että vain noin 10 % ilmoitetuista raiskauksista johti syytteesen ja päätös syyttämättä jättämisestä tehtiin useimmiten puuttuvan näytön perusteella.²⁴¹

---

²³⁵ *Honkatukia* 2001, s. 74.

²³⁶ Oikeusministeriö 13/2012, s. 58.

²³⁷ *Honkatukia* 2001, s. 73.

²³⁸ Oikeusministeriö 13/2012, s. 57.

²³⁹ *Kainulainen ym.* 2020, s. 105.

²⁴⁰ *Kainulainen ym.* 2020, s. 101.

²⁴¹ *Kainulainen* 2004, s. 127.

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET, AINEISTO JA ANALYYSI

4.1 Johdanto

Empiirisen analyysini tarkoituksena oli tutkia, kuinka monessa HUS Seri-tukikeskuksen tapauksessa, joita ei ollut ilmoitettu poliisille, oli havaittavissa joko rikoslain 20 luvun 1 § mukaisen raiskauksen tunnusmerkistöä tai 2 §:ssä säädettyjä kvalifiointiperusteita vastaavia piirteitä. Aineistosta havainnoitiin myös erilaisia taustatekijöitä ja teonpiirteitä sekä sitä, oliko näillä piirteillä tilastollista yhteyttä tunnusmerkistötekijöiden mukaisten piirteiden täyttymistä koskevan muuttujan kanssa. Seuraavassa taulukossa havainnollistan tutkimiani seikkoja tarkemmin empiiristen tutkimuskysymysten avulla.

<i>Kuinka monella kuvatuista teoista on rikoslaisissa määritellyn raiskauksen tai törkeän raiskauksen tunnusmerkistötekijöitä täyttäviä piirteitä?</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Kuinka monessa teossa on ollut käsillä rikoslain 20 luvun 1 §: n 1 momentin mukaisen tekemuodon piirteitä ja minkälaista käytetty väkivalta on ollut? 2) Kuinka monessa teossa on ollut käsillä rikoslain 20 luvun 1 §: n 2 momentin mukaisen tekemuodon piirteitä ja millä tavoin uhri on ollut avuttomassa tai puolustuskyvyttömässä tilassa? 3) Kuinka monessa teossa on ollut käsillä jokin törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteita vastaava piirre ja minkälaisen teko-olosuhteiden on katsottu kvalifioivan teon törkeäksi? 4) Oliko käyntiteksteissä joitain puutteita tai muutettavaa raiskauksen tunnusmerkistön kannalta?
<i>Täyttyykö tunnusmerkistön mukaisia piirteitä todennäköisemmin tietynlaisissa tapauksissa?</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Poikkeavatko tunnusmerkistötekijäpiirteitä täyttäneet teot ja teot, joissa tunnusmerkistötekijöiden mukaisia piirteitä ei ole, toisistaan? 2) Onko aineistosta kerätyillä muuttujilla tilastollista yhteyttä tapausten kanssa, joissa täyttyy jokin tunnusmerkistöä vastaava piirre?
<i>Minkälaisia Seri-tukikeskukseen päätyneet, mutta ilmoittamatta jätetyt teot ovat?</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Minkälaisissa tilanteissa seksuaalista väkivaltaa on tapahtunut? 2) Minkä tyyppisiä tapausten uhrit ja tekijät ovat olleet? 3) Vastaavatko teot lainsäädännössä yhteiskunnan käsityksissä tai aiemmissa tutkimuksissa luotua todellisuutta?

Tukikeskukseen hakeutuminen ei edellytä rikosilmoituksen tekemistä, mikä on täysi-ikäisen uhrin itsensä päätettävissä. Alle 18-vuotiaiden tapauksessa Seri-tukikeskuksen työntekijöillä on velvollisuus ilmoittaa tapahtuneesta poliisille ja lastensuojeluun. Tutkimusten yhteydessä kerättyjä tietoja voidaan uhrin toiveen mukaan säilyttää koko törkeän raiskauksen 20 vuoden mittainen vanhentumisaika, jotta uhri voi halutessaan tehdä rikosilmoituksen myöhemmin asiaa harkittuaan.²⁴² Uhri voi kuitenkin Seri-tukikeskuksesta soitetavan seurantapuhelun yhteydessä ilmoittaa myös haluavansa hävittää näytteet jo aiemmin.²⁴³

Käsillä olevassa tutkimuksessa rikosprosessin korkeana tavoitteena olevaan aineelliseen, tai edes prosessuaaliseen totuuteen ei päästä. Tähän vaadittaisiin rikosprosessia.²⁴⁴ Tutkimuksen empiirisessä analyysissä keskitytäänkin havainnoimaan ja kuvailemaan uhrin kuvausta tapahtuneesta, kuvauksen mukaisia teon piirteitä ja olosuhteita, jotka ilmenevät tutkimusaineistosta. Esimerkiksi toisen osapuolen näkemyksiä tai mahdollisia todisteita ei tutkimuksessa huomioida, eikä se olisi edes mahdollista. Tarkoituksena on näin ollen etsiä tutkijan näkemyksen mukaan tunnusmerkistökiteijöitä täyttäviä olosuhteita. Tutkimuksessa käytetään siten ilmaisua ”tunnusmerkistön mukainen piirre”, jotta vältettäisiin ajatus siitä, että tutkielmassa etsitään rikoksia.

4.1.1 Käytetyt käsitteet

Tutkielmassa Seri-tukikeskuksessa tutkittuihin ja hoidettuihin henkilöihin viitataan käyttäen nimityksiä *tutkittava tai uhri*. Uhrinimityksen käyttäminen on kuitenkin perusteltava, sillä tällä ei viitata rikosprosessilliseen uhrin asemaan. Raiskausrikoksien kansainvälisessä tutkimuksessa käytetään usein käsitettä ”rape survivor” käsitteen ”rape victim” rinnalla. Vaikka tutkimuksissa on havaittu, että ”rape survivor” käsitettä käytävissä tutkimuksissa korostuu optimistisempi näkökulma,²⁴⁵ kyseisellä käsitteellä ei kuitenkaan ole Suomen kielessä vakiintunutta käännöstä. Tämän vuoksi tutkielmassa käytettäväksi käsitteeksi valikoitui uhri.

Uhrin käsite on tutkimuskirjallisuudessa määritelty monin tavoin ja monesta eri näkökulmasta. Legaalinen määritelmä uhrista vaatii asianomistajuusasemaa, joka edellyttää rikosprosessia. Legaalinen määritelmä rajaa käsitteen ulkopuolelle siten muun muassa ne henkilöt, joiden

---

²⁴² *Bildjuschkin - Nipuli* 2018, s. 12. Tämä on tärkeää, sillä uhrin päätöksentekokyky voi olla heikentynyt traumaattisen kokemuksen jäljiltä. *Keene* 2018, s. 1092.

²⁴³ *Bildjuschkin - Nipuli* 2018, s. 27.

²⁴⁴ *Virolainen - Vuorenpää* 2017, s. 120.

²⁴⁵ *Hockett - Saucier* 2015, s. 10.

uhriutumisen ei ole tullut viranomaisen tietoon. Uhriuden sosiologinen määritelmä ei rajaudu pelkästään lain nojalla rikoksiksi määriteltyihin tekoihin ja se kattaa ihmisten lisäksi esimerkiksi ympäristön, yhteiskunnan ja eläimet. Uhriutumisen psykologisessa määritelmässä korostuu taas uhrin oma kokemus ja hänen tulkintansa tapahtuneesta.²⁴⁶ Käsillä olevassa tutkimuksessa uhrin määritelmä onkin lähimpänä uhrin psykologista ja sosiologista määritelmää.

Käsitteillä *epäilty tai tekijä* tutkimuksessa viitataan henkilöön, joka uhrin kertoman mukaan on rikkonut hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Kyseisiä käsitteitä on käytetty tutkimusaineistossa mukana olevissa Seri-tukikeskuksen asiakirjoissa, minkä vuoksi ne on valittu käytettäviksi tässä tutkimuksessa. On kuitenkin huomioitava, ettei kyseisissä tapauksissa ole tehty esitutkintaa, eivätkä kyseiset henkilöt ole olleet tuomioistuimessa syytettyinä kyseisistä teoista. Näillä käsitteillä ei siten viitata kyseisten henkilöiden rikosoikeudelliseen syyllisyyteen.

4.2 Aineisto, menetelmät ja etiikka

4.2.1 Aineisto

Tutkittavana aineistona tutkimuksessa ovat seksuaaliväkivaltatapahtuman jälkeisellä HUSin Naistenklinikan Seri-tukikeskuksen ensikäynnillä tehdyt tutkimukset sekä uhrien kertoma, ja lääkäreiden kirjaama, tapahtumakuvaus. Oikeuslääketieteellisen tutkimuksen tulokset sekä uhrin kertoma tapahtumakuvaus tulevat ilmi tukikeskuksen potilasasiakirjoista ja nämä kerätään rutiinisti normaalin tukikeskustoiminnan yhteydessä. Lisäksi tutkimusaineistona on tukikeskuksessa valmiiksi täytetty seurantataulukko, joka sisältää tutkittavien tausta-, tapahtuma- ja käyntitietoja. Tutkimusta varten haettiin tutkimuslupa Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri HUSilta. Tutkimuslupa myönnettiin 27.5.2020 (HUS483/2020).

Tutkimuksessa mukana olevat uhrin eivät ole Seri-tukikeskuksen tietojen mukaan tehneet rikosilmoitusta tapahtuneesta vuoden kuluessa ensikäynnistään. Käynnit ovat sijoittuneet aikavälille toukokuu 2017- elokuu 2019 (2 vuotta ja 3 kuukautta) ja niiden määrä on 180.

---

²⁴⁶ Honkatukia 2011, s. 7.

Aineiston osalta tutkimuksessa on huomioitava se seikka, etteivät tutkimusaineistona olevat tapahtumakuvaukset ole syntyneet rikosprosessissa, vaan oikeuslääketieteellisessä tutkimuksessa, joten tapahtumia ei ole kuvattu tunnusmerkistöä kaikin puolin silmällä pitäen. On myös huomioitava, että otos rajoittuu niihin henkilöihin, jotka tulevat Seri-tukikeskukseen Helsingissä, joten tutkittava aineisto ei ole maantieteellisesti kattava, vaikka tukikeskuksessa saatavan hoidon ja tehtävien tutkimusten edellytyksenä ei ole se, että potilaan kotikunta olisi Helsinki. Tukikeskukseen hakeutuminen on nähdäkseni jo suhteellisen suuri kynnys monelle uhrille, joten piiloon jäävän rikollisuuden osuus on tosiasiallisesti huomattavasti suurempi. Tapausten määrä huomioiden tämän tutkimuksen voi nähdäkseni kuitenkin katsoa olevan suhteellisen hyvä kuvaus ilmiöstä.

4.2.2 Menetelmät

Tutkimuksen aineisto käsiteltiin kvantitatiivisen sisällönanalyysin keinoin. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkittavia asioita ja näiden ominaisuuksia käsitellään tavallisesti numeroiden avulla kuvaillen.²⁴⁷ Aineistoa analysoitiin tilastollisesti. Tutkimuksessa raiskauksen ja törkeän raiskauksen tunnusmerkistöjä on käytetty myös analyysikehikkona siten, että raiskauksen tunnusmerkistökijät on jaettu muuttujiksi, joiden mukaisten piirteiden täyttymistä yksittäisissä tapauksissa havainnoitiin. Teoista tarkasteltiin myös muita kuin tunnusmerkistöä vastaavia teonpiirteitä, joista tehtyjen muuttujien valinta perustui aiempaan raiskausrikosten tutkimukseen.

Havaintoyksikkönä analyysissäni oli yksittäinen käynti Naistenklinikan Seri-tukikeskuksessa, joten on mahdollista, että aineisto sisältää useamman käynnin yksittäiseltä henkilöltä. Havaintoyksikköjen määrä oli yhteensä 180 kappaletta. Ennen varsinaisen analyysin aloittamista tein alustavan tietokantakuvausten, eli muuttujaluettelon muodostaen samalla tilastolliset muuttujat sen pohjalta, minkälaista tietoa aineistosta halusin kerätä.²⁴⁸ Suurin osa tutkimuksessa mukana olleista muuttujista sai sanallisia arvoja. Näille sanallisille muuttujille annettiin numeeriset koodit IBM SPSS Statistics - ohjelmistossa (versio 25), jossa aineisto analysoitiin tilastollisesti. Yksinomaan numeerisia arvoja saaneet muuttujat koskivat esimerkiksi tutkittavan ikää sekä aikaa, joka oli kulunut seksuaalisesta väkivallasta.

---

²⁴⁷ *Vilka* 2007, s. 14.

²⁴⁸ Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja.

Havainnot kerättiin Seri-tukikeskuksen asiakirjoista ja ne kirjattiin havaintomatriisiin määrällisen sisällönanalyysin keinoin Seri-tukikeskuksen seurantataulukossa esiin tulleista taustamuuttujista, joita olivat muun muassa ikä, sukupuoli ja tekijän suhde uhriin. Tutkimuksen kannalta keskeisiä tutkimusmuuttujia kerättiin havaintomatriisiin asiakirjoissa esiin tulleista perusmuotoisen raiskauksen tunnusmerkistötekijöistä erottelemalla perusmuotoisen raiskauksen tunnusmerkistötekijät sekä törkeän tekemuodon kvalifointiperusteet muuttujiksi (esimerkiksi pakottaminen, väkivalta ja sen uhka ja erityinen kärsimys). Tältä osin havaintoja on näin ollen kerätty teorialähtöisesti siten, että oikeudellinen viitekehys ja erityisesti lainopillinen näkökulma on ohjannut analyysia. Lainopissa käytettyjen termien merkityssisältö on rajoitetumpi kuin arkikielessä. Arkisessa puheessa käsitteellä ”raiskaus” voidaan viitata monenlaisiin tekoihin, jotka eivät kuitenkaan täytä RL 20 luvun 1 § mukaista raiskauksen tunnusmerkistöä.

Tutkimusmuuttujia kirjattiin myös teoriasidonnaisesti aiemman tutkimuksen pohjalta ottamalla huomioon esimerkiksi raiskausmyyttien mukaiset käsitykset raiskauksista sekä aiemmissa tutkimuksissa kiinnostusta herättäneet taustatiedot.²⁴⁹ Muu seksuaalirikollisuuden piirteitä esittelevä tutkimus on näin ollen ohjannut analyysiä ja päättely on ollut abduktiivista.²⁵⁰ On huomattava, että taustamuuttajat ovat tutkimuksessa osittain myös tutkimusmuuttujia johtuen siitä, että tutkimuksen tavoitteena on hahmottaa tekojen piirteitä, joita myös esimerkiksi uhrien tiedot ovat.

Tutkimusaineistosta laskettiin muuttujakohtaiset frekvenssit eli tietyn muuttujan esiintymismäärä aineistossa ja niiden prosenttiosuudet, jolloin saatiin tietoa koko aineiston piirteistä. Frekvenssi kertoo havaintojen lukumäärän muuttujan luokassa.²⁵¹ Tällä tavoin pystyttiin esimerkiksi vastaamaan kysymykseen siitä, kuinka moni teko täytti kunkin

---

²⁴⁹ Teoriasidonnaisessa analyysissä on tiettyjä teoreettisia kytkeitä, jotka eivät pohjaudu kuitenkaan pohjaudu suoraan teoriaan. Samoin kuin aineistolähtöisessä analyysissä, myös teoriaohjaavassa analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta tässä aiempi tieto tai teoria ohjaa tai auttaa analyysia jopa esimerkiksi yhdistellen vaikutteita eri teorioista. Analyysissä on täten havaittavissa aikaisemman tiedon vaikutus, vaikkei tässä analyysitavassa kyseessä olekaan aikaisemman tiedon testaaminen, vaan pikemminkin uusien ajatusurien aukominen teemaan liittyen. Teoriaohjaava analyysissä on usein kyse abduktiivisesta päättelystä. *Tuomi - Sarajärvi* 2002, s. 99.

²⁵⁰ Abduktiivisessa päättelyssä teorianmuodostus on mahdollista silloin, kun havaintojen tekoon liittyy jokin johtolanka tai johtoajatus. *Tuomi - Sarajärvi* 2002, s. 95–97.

²⁵¹ Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja.

tunnusmerkkitekijän mukaisia piirteitä. Tietoa saatiin myös tekojen ja uhrien piirteistä esimerkiksi uhrin iän ja sukupuolen sekä tekoajankohdan ja -paikan suhteen. Numeraaliset tulokset on esitetty mediaanina ja hajonta interkvartiilivälinä (IQR).

Tunnusmerkkitekijöiden täyttymistä mitanneen muuttujan ja taustamuuttujien sekä teko-olosuhteita kuvanneiden muuttujien välisiä yhteyksiä havainnollistettiin kontingenssitauluilla eli ristiintaulukoinnilla.²⁵² Toiseksi muuttujaksi kontingenssitauluissa valittiin tunnusmerkkitekijöiden täyttymistä kuvannut muuttuja, ja toisena joko taustamuuttuja tai teko-olosuhteita kuvannut muuttuja. Muiden tutkimusmuuttujien ja tunnusmerkkitekijöiden täyttymistä mitanneen muuttujan yhteys, ja yhteyden mahdollinen tilastollinen merkitsevyys laskettiin Fischerin tarkalla testillä. Tilastolliset merkitsevyystestaukset kertovat kategorisista muuttujista sen, ovatko ne toisiinsa yhteydessä,²⁵³ ja minkälaisella varmuudella tiedot ovat yleistettävissä koskemaan perusjoukon jäseniä.²⁵⁴ Tutkimuksessa päädyttiin käyttämään Fisherin tarkkaa testiä χ^2 -riippumattomuustestin sijasta, sillä jälkimmäisenä mainitun edellytykset eivät täyty silloin kun kontingenssitaulun solut ovat liian pieniä. Tällöin suositellaan usein käyttämään Fisherin tarkkaa testiä.²⁵⁵ Testillä saatu merkitsevyys (P-arvo) kertoo, jääkö nollahypoteesi voimaan. Nollahypoteesi olettaa, että jokin aineistossa esiintyvä ilmiö ei esiinny tutkimuspopulaatiossa ja se on johtunut luultavasti sattumasta, tai sitä ei vaihtoehtoisesti ole olemassa.²⁵⁶ Merkittävyyden mittauksessa tilastollisissa merkitsevyystestauksissa käytetään kolmea termiä; tilastollisesti melkein merkitsevä (P = 0,05), tilastollisesti merkitsevä (P= 0,01) ja tilastollisesti erittäin merkitsevä (P=0,001). Näin ollen, mikäli P saa arvon P > 0,05, hyväksytään tämän tutkimuksen nollahypoteesi, eli se, ettei tunnusmerkkitekijäpiirteiden täyttymisen ja taustatietojen välillä ole tilastollista merkitsevyyttä.²⁵⁷

Tiettyjä tilastollisissa analyysissa huomioituja muuttujia tutkittiin erikseen jaotteleamalla niitä klustereihin. Näin saatiin tarkempaa tietoa esimerkiksi tekijätyypistä tai tapahtumapaikasta. Klustereihin jaottelu tehtiin tyypittelemällä muun muassa eri tekopaikat niitä yhdistäneisiin

---

²⁵² Nummenmaa 2009, s. 305.

²⁵³ Nummenmaa 2009, s. 305.

²⁵⁴ Valli 2015, s. 103.

²⁵⁵ Hess - Hess 2014, s. 878.

²⁵⁶ Nummenmaa 2009, s. 147.

²⁵⁷ Valli 2015, s. 103.

luokkiin. Kyseinen analyysi tehtiin täysin käyntitekstin tietojen perusteella erillään tilastollisissa analyysissa muuttujalle annetusta arvosta.

4.2.3 Henkilötietojen käsittely ja etiikka

Tietojen käsittelyssä keskeiset seikat ovat luottamuksellisuus ja anonymiteetti.²⁵⁸ Tutkimuksessani tutkittavien yksityisyyttä on suojattu ja heidän tunnistamattomuutensa taattu.²⁵⁹ Tutkimusaineisto on pseudonymisoitu siten, ettei tutkimuksen tekijällä ole tietoa tutkittavien henkilöllisyyksistä. Tutkimuksessa ei näin ollen luonnollisesti ole mainittu nimiä tai muitakaan henkilötietoja, eikä tapauksia ole yksilöity tutkimuksessa siten, että tutkittavat itse tunnistaisivat olleensa mukana tutkimuksessa. Tutkimuksessa on noudatettu myös tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) suosituksia. Ihmisiin liittyvän tutkimuksen keskeisiä ohjaavia periaatteita ovat suunnitelmallisuus, vastuullisuus ja lainmukaisuus, jotka ovat kaikki otettu tutkielmassa huomioon.

Tiedot on yhdistetty tutkimuksessa käyttämällä tutkittavien henkilötunnuksia. Tutkittava aineisto on pseudonymisoitu Seri-tukikeskuksen henkilökunnan (lääkäri Riina Korjamo) toimesta poistamalla henkilötunnukset ja henkilötiedot, ja tutkittaville tapauksille on annettu tutkimusnumero. Tietojen yhdistämisen jälkeen henkilötunnukset on poistettu. Pseudonymisoidut tausta- ja tapahtumatiedot ovat olleet tallennettuna tutkimusrekisterinä HUSin OneDrive-tallennustilaan, johon on ollut pääsy ainoastaan tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä. Henkilötietojen käsittelyssä on noudatettu HUSin ohjeita.²⁶⁰

Tutkimusrekisteristä on laadittu rekisteriseloste. Tutkimusaineisto ei ole ollut tutkijalla missään vaiheessa manuaalisena, vaan se on säilytetty sähköisessä muodossa HUSin tallennustilassa, johon on ollut pääsy vain tutkijoilla. Niin aineisto kuin työpäätö on ollut suojattu. Tutkimuksen valmistuessa aineisto tuhotaan ja käyttöoikeus poistetaan tutkijalta HUSin ohjeiden mukaisesti. Rekisteri arkistoidaan ilman tunnistetietoja.

---

²⁵⁸ Eskola - Suoranta 2008. s. 56.

²⁵⁹ Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje s. 13.

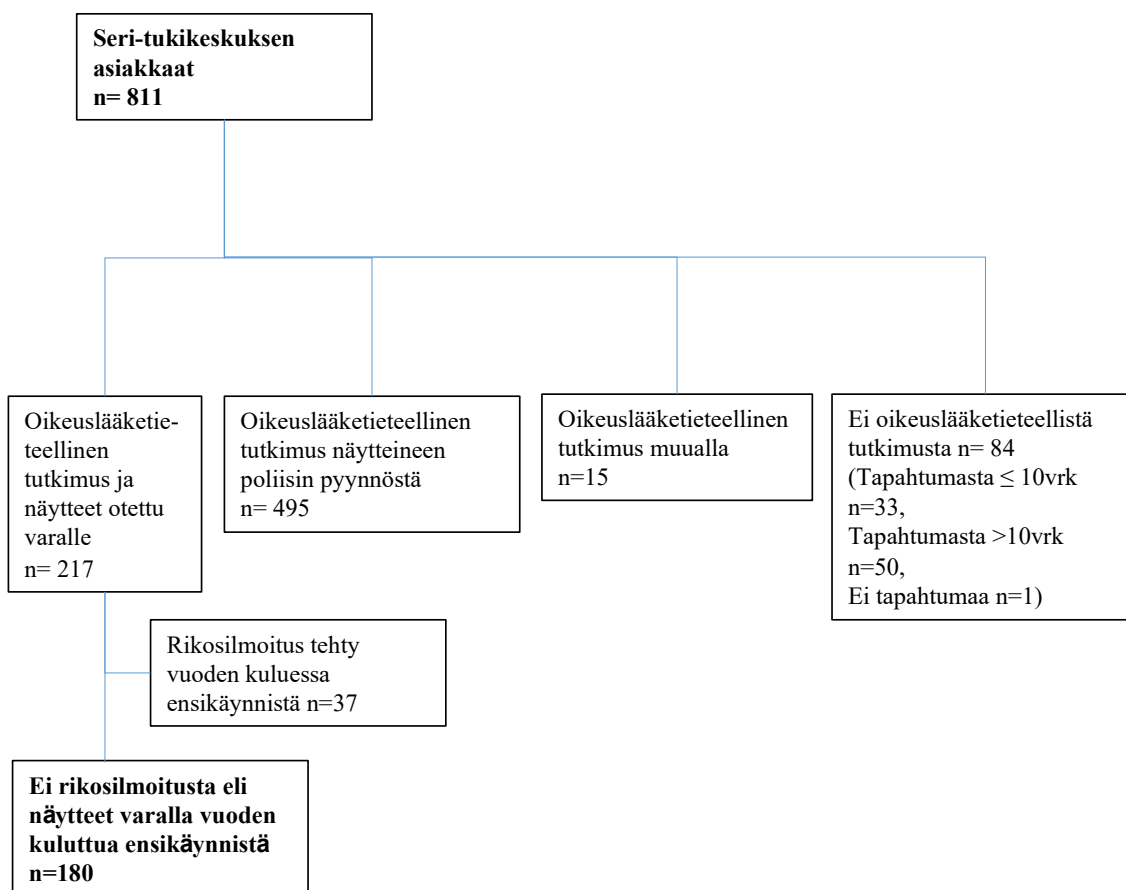
²⁶⁰ HUSin pysyväisohje 10/2019.

5 TULOKSET

5.1.1 Aineisto

Tutkimuksen aineisto muodostui Helsingin Naistenklinikan Seri-tukikeskuksen asiakkaista, jotka eivät vuosi ensikäyntinsä jälkeen olleet tehneet rikosilmoitusta tapahtuneesta. Aineistoon kuuluneiden asiakkaiden ensikäynnit sijoittuivat aikavälille 1.6.2017- 31.8.2019 ja heidän kokonaismääränsä annetulla aikavälillä oli 811. Tutkittujen kokonaismäärästä vuoden jälkeen ilmoittamatta jätettyjä tapauksia oli 180, joka on 22,2 % kävijöistä. Alla oleva kuva (Kuva 1) havainnollistaa Seri-tukikeskuksen asiakkaiden jakaumaa sen suhteen, onko ensikäynnin yhteydessä tehty oikeuslääketieteellistä tutkimusta ja onko tapahtuneesta tehty rikosilmoitusta vuoden kuluessa.

Kuva 1. HUS Seri-tukikeskuksessa ensikäynnillä olleet 1.6.2017- 31.8.2019

Tutkittavista kerättiin Seri-tukikeskuksessa käynnin yhteydessä erilaisia taustatietoja, jotka on esitetty alhaalla olevassa taulukossa (Taulukko 1).

Taulukko 1. Taustatiedot tutkittavista aineiston tapauksissa

Tutkittavien taustatiedot	Mediaani (IQR) Määrä (n=180)
Ikä vuosina	25 (22-30)
Ikäryhmä vuosina	
< 21	33 (18,3 %)
21–29	95 (52,8 %)
30–39	35 (19,4 %)
40–49	14 (7,8 %)
50–59	1 (0,6 %)
> 60	2 (1,1 %)
Sukupuoli, n (%)	
Nainen	166 (92,2 %)
Mies	10 (5,6 %)
Trans	4 (2,2 %)
Päihdetausta, n (%)	
Kyllä	33 (18,3 %)
Ei	106 (58,9 %)
Ei tietoa	41 (22,8 %)
Mielenterveysanamneesi, n (%)	
Kyllä	84 (46,7 %)
Ei	61 (33,9 %)
Ei tietoa	35 (19,4 %)
Psyk.kontakti n (%)	
Kyllä	50 (27,8 %)
Ei	95 (52,8 %)
Ei tietoa	35 (19,4 %)
Aiempi seksuaaliväkivaltakokemus n (%)	
Kyllä	21 (11,7 %)
Kokemus lapsuudessa	14 (7,8 %)
Ei	45 (25,0 %)
Ei tietoa	100 (55,6 %)
Päihtynyt tapahtumahetkellä, n (%)	
Kyllä	116 (64,4 %)
Ei	49 (27,2 %)
Ei tietoa	15 (8,3 %)

Taulukosta 1 ilmenee, että uhri oli suurimmassa osassa tapauksista nainen (92,2 %). Lopuissa aineiston tapauksista miesten osuus oli 5,5 % ja transsukupuolisia uhreja oli taas 2,2 %. Uhrin päihtymys tapahtumahetkellä oli aineistossa hyvin yleistä. Yli puolet tutkittavista (64,4 %) kertoi tukikeskuskäynnillä olleensa päihtynyt tapahtumahetkellä ja vain hieman alle kolmasosa

(27,2 %) heistä ei ollut tapahtumahetkellä päihtynyt. Päihdetaustaa oli alle viidesosalla (18,3 %) aineistoon kuuluneista tutkittavista.²⁶¹

Seri-tukikeskuksen seurantataulukkoon oli kerätty tietoa uhrien mielenterveysanamneesista. On otettava huomioon, että kysymys on laava, sillä hyvin monenlaiset mielenterveyden häiriöt ja olosuhteet on otettu huomioon kyseistä tietoa kirjatessa.²⁶² Aineistosta ilmeni, että hieman alle puolella (46,7 %) tutkittavista oli taustalla mielenterveyden häiriö.

Tieto aiemmasta seksuaaliväkivaltakokemuksesta kerättiin vapaaehtoisella psykologin käynnillä ensikäynnin jälkeen. Suuri osa Seri-tukikeskuksessa tutkittavista ei käytä kyseistä mahdollisuutta hyväkseen, minkä vuoksi taulukossa oleva ”ei tietoa”-osuus kattaa yli puolet tapauksista (55,6 %). Siitä joukosta, josta tieto on pystytty keräämään (80 tapaus), on aiempaa seksuaaliväkivaltaa kokeneiden osuus ollut 35 (43,8 %). Näistä 14 tapauksessa (7,8 %) seksuaaliväkivaltakokemus on lapsuudesta (< 16-vuotta) ja 21 (11,7 %) 16 ikävuoden jälkeen.

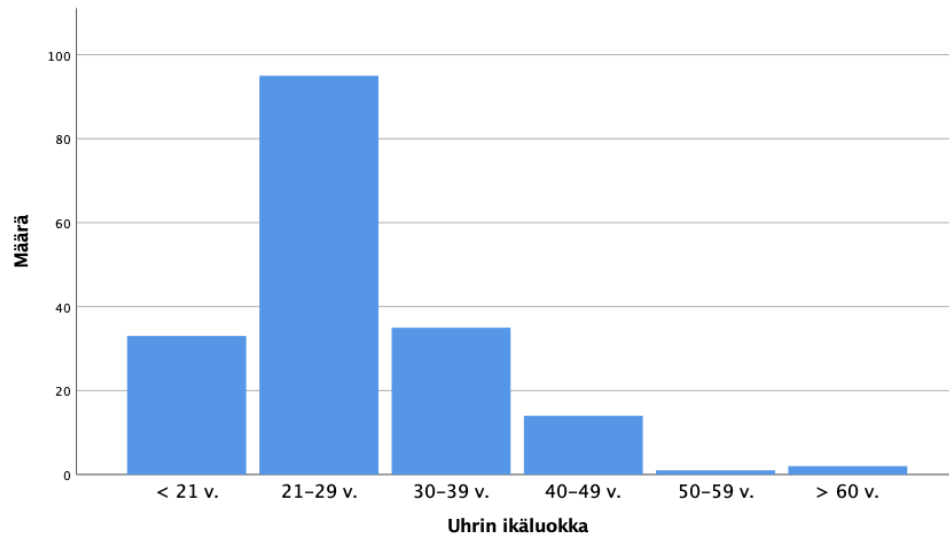
Kuten taulukosta käy ilmi, oli uhrien ikäjakauma laaja. Heistä nuorimmat olivat 18-vuotiaita ja vanhin 82-vuotias. Ikien mediaani ja keskiarvo ovat kuitenkin 25 ja 27,3 vuotta. Uhrit ovat siten olleet pääasiallisesti alle 30-vuotiaita ja suurimman joukon muodostivat 21–29-vuotiaat. Näin ollen, vaikka ikäjakauma on aineistossa laaja, on suurin osa uhreista ollut nuoria aikuisia, mikä on havaittavissa seuraavasta ikäryhmien mukaan jaotellusta kuvasta (kuva 2).

---

²⁶¹ Seri-tukikeskuksen tilastoinnille antamien määritelmien mukaan päihdetaustaksi on katsottu se, jos tekstissä on maininta aiemmasta ongelmallisesta päihteiden käytöstä / päihteiden vuoksi yhteydenottoja terveydenhuoltoon tai muihin viranomaisiin / tekstissä kuvattu alkoholin käyttö vastaa AUDIT-kyselyssä > 8 pistettä (=riskikäytön raja).

²⁶² Seri-tukikeskuksen tilastoinnille antamien määritelmien mukaan mielenterveysanamneesiksi on arvioitu diagnosoitu sairaus tai se, että tekstissä on maininta aiemmasta/nykyisestä mielialalääkityksestä/hoitokontaktista psykiatriseen hoitoon.

Kuva 2. Uhrien iät luokiteltuna

5.2 Tekojen taustatiedot

Käyntitekstissä ja Seri-tukikeskuksen seurantataulukossa tuotiin usein esille erilaisia tekijätietoja. Kyseiset tiedot ilmenevät alla olevasta taulukosta (Taulukko 2).

Taulukko 2. Tekijää koskevat taustatiedot

Tekijään liittyvät taustatiedot	Määrä (n=180)
Epäilty tekijä	
tuntematon	41 (22,8 %)
läheinen	14 (7,8 %)
tunnettu	58 (32,2 %)
iltatuttu	57 (31,7 %)
ei tietoa	10 (5,6 %)
Tekijän sukupuoli	
nainen	2 (1,1 %)
mies	151 (83,9 %)
ei tietoa/epävarma	27 (15,0 %)
Tekijän oletettu kansalaisuus	
suomalainen	45 (25,0 %)
ulkomaalainen	49 (27,2 %)
ei tietoa/epävarma	86 (47,8 %)
Tekijöiden lukumäärä	
yksi	133 (73,9 %)
kaksi	6 (3,3 %)
kolme	2 (1,1 %)
neljä tai enemmän	1 (0,6 %)
ei tietoa/epävarma	31 (17,3 %)
useampi teko ja useampi tekijä	7 (3,9 %)
Onko viettänyt vapaaehtoisesti aikaa ennen tekoa	
kyllä	124 (68,9 %)
ei	12 (6,7 %)
ei tietoa/epävarma	44 (24,5 %)
Suostumuksellinen yhdyntä tekijän kanssa saman vuorokauden aikana	
kyllä	21 (11,7 %)
ei	102 (56,7 %)
ei tietoa/epävarma	57 (31,7 %)
Onko pysynyt tekijän seurassa tapahtuman jälkeen	
kyllä	41 (22,8 %)
ei	66 (36,7 %)
ei tietoa/epävarma	73 (40,5 %)

Kuten taulukosta 2 on havaittavissa, tavallisesti tekijä tai epäilty tekijä oli uhrille jollain tavoin tuttu, useimmiten joko tunnettu tai iltatuttu. Uhrille läheinen tekijä oli noin 7,8 % tapauksista.

Analyysissä läheiseksi on katsottu erityisesti puoliso, seurustelu tai asuinkumppani ja lähisukulainen. Tunnettu on taas ollut uhrille entuudestaan tuttu henkilö, esimerkiksi kaveri, muu sukulainen ja työ- tai harrastuskaveri. Tekijä luokiteltiin iltatutuksi, mikäli uhri oli tavannut tekijän ensimmäisen kerran edeltävän 24 tunnin aikana.

Tekijän oletettua kansalaisuutta ei ollut tuotu esiin suuressa osassa käyntiteksteistä, mutta niissä, joissa tämä seikka oli tuotu ilmi, oli tekijä 49 tapauksessa (27,2 %) oletetusti ulkomaalainen. Tämä on hieman enemmän kuin oletetusti suomalaisten tekijöiden määrä, joita oli 45 (25,0 %). On huomattava kuitenkin, että teoista 24 (13,3 %) oli tapahtunut ulkomailla, jolloin tekijä oli aina ulkomaalainen.

Alla olevasta taulukosta 3 ilmenee tekijätieto tarkennettuna.

Taulukko 3. Tekijätieto tarkennettuna

Tekijätyyppi	Määrä (n=180)
Saman vuorokauden aikana juhliessa tavattu henkilö	52 (28,9 %)
Ennalta tuttu	37 (20,6 %)
Ennalta täysin tuntematon	28 (22,8 %)
Nykyinen tai entinen seurustelu- tai tapailukumppani	9 (5,0 %)
Kaveri tai ystävä	7 (3,9 %)
Kaverin kaveri	6 (3,3 %)
Ei muistikuvaa, mutta herätty vieraan henkilön kanssa	6 (3,3 %)
Yllätyksellinen hyökkääjä tai vieras henkilö, johon ei mitään aiempaa kontaktia	6 (3,3 %)
Puoliso	5 (2,8 %)
Sukulainen	3 (1,7 %)
Treffikumppani	3 (1,7 %)
Työkaveri	3 (1,7 %)
Muu vakituinen seksikumppani	3 (1,7 %)
Naapuri	2 (1,1 %)
Ei tietoa	10 (5,6 %)

Uhrille tuttua tekijää oli yleisimmin kuvattu tekstissä nimityksellä ”tuttu” (20,6 %). Muita uhrille tuttuja tekijäryhmiä olivat muun muassa uhrin tapailu- tai seurustelukumppani (5,0 %), kaveri tai ystävä (3,9 %), kaverin kaveri (1,7 %) ja puoliso (2,8 %). Deittiraiskauksia oli aineistossa kolme kappaletta (1,7 %). Juhliessa tavattuja henkilöitä oli tekijöistä 52 kappaletta (28,9 %).

Tuntemattomia tekijätyyppejä olivat ennalta täysin tuntemattomat henkilöt (22,8 %). Tapauksista kuudessa (3,3 %) tekijä oli sellainen, johon uhrilla ei ollut ollut minkäänlaista kontaktia tekoa edeltävästi. Kuudessa (3,3 %) tapauksessa uhri oli herännyt vieraan henkilön luota tai siten, että hänen luonaan on ollut vieras henkilö ja tutkittavalla on herännyt epäily seksuaaliväkivallasta aamulla herätessään.

Tekijän ja uhrin keskinäisestä tuttuudesta tehtyä havaintoa vastaavasti uhri oli ennen tekoa viettänyt epäillyn kanssa aikaa 124 tapauksessa (68,9 %), kuten taulukosta 4 ilmenee. Ajanviettoon kuului suostumuksellinen sukupuoliyhteys reilussa kymmenesosassa (11,7 %) tapauksista. Teon jälkeen tekijän seurassa oli pysynyt 22,8 % tutkituista. Alla olevasta taulukosta numero 4 ilmenevät tarkemmin eri ajanvieton muodot.

Taulukko 4. Uhrin ja tekijän keskinäinen ajanvietto ennen tekoa

Ajanviettotapa	Määrä (n=180)
Tekijä ollut kylässä epäillyn luona /tutkittavan luona kyläily/ajanvietto muualla	33 (18,3 %)
Tullut baarista omaan kotiinsa/ystävän kotiin/omaan hotellihuoneeseen epäillyn kanssa	18 (10,0 %)
Lähtenyt baarista tai yökerhosta epäillyn luo	17 (9,4 %)
Lähisuhde (asutaan yhdessä tms.)	13 (7,2 %)
Viettänyt juhliessa tutuksi tulleen miehen kanssa aikaa muualla kuin kotona	13 (7,2 %)
Epäilty ennestään tuttu, oltu tämän kanssa juhlimassa	9 (5,0 %)
Samoissa kotibileissä	8 (4,4 %)
Tavattu jatkoilla	7 (3,9 %)
Kulkenut epäillyn kyydissä taksilla	3 (1,7 %)
Nettitreffit	3 (1,7 %)

Tapauksissa, joissa ilmeni tekoa edeltävää uhrin ja tekijän keskistä ajanviettoa, oli tavallisimmin kyse siitä, että uhri ja tekijä ovat lähteneet baarista tai muusta ravintolasta toisen luokse yhtä matkaa (19,4 %). Toiseksi yleisin tilanne oli sellainen, jossa uhri tai tekijä olivat olleet toistensa luona kylässä tai viettäneet muutoin keskenään aikaa tekoa edeltävästi (18,3 %). Muita alkoholinkäyttöön liittyneitä ajanviettotapoja oli esillä 37 tapauksessa, joka on 20,6 % kaikista tapauksista.

Käyntiteksteistä ilmeni myös muita tekoihin liittyneitä taustatietoja, jotka on koottu alla olevaan taulukkoon (taulukko 5).

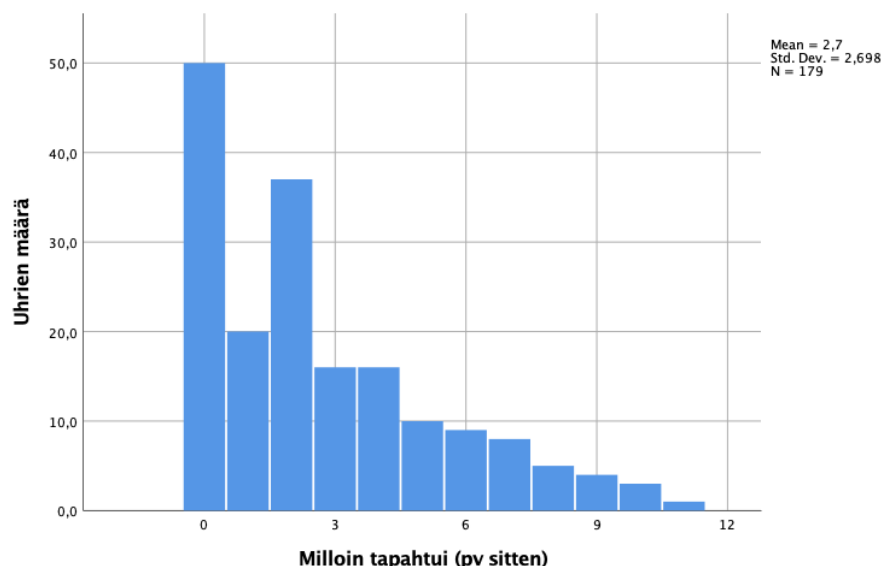
Taulukko 5. Tekoa koskevat taustatiedot kaikissa tapauksissa

Tekoon liittyvät taustatiedot	Määrä (n=180)
Tapahtuman ympäristö	
oma koti	36 (20,0 %)
yksityinen ulkotila	0 (0 %)
yksityinen sisätila	85 (47,2 %)
julkinen ulkotila	11 (6,1 %)
julkinen sisätila	10 (5,6 %)
useampia paikkoja	7 (3,9 %)
ei tietoa/epävarma	31 (17,2 %)
Tapahtuman vuorokaudenaika	
aamu	10 (5,6 %)
iltapäivä	9 (5,0 %)
ilta	23 (12,8 %)
yö	40 (22,2 %)
yön tai aamun aikana	57 (31,7 %)
päiväsaikaan	5 (2,8 %)
illan tai yön aikana	4 (2,2 %)
useampana ajankohtana	17 (9,4 %)
ei tietoa/epävarma	15 (8,3 %)
Onko ilmaissut suostumuksen puutteen	
kyllä	83 (46,1 %)
ei	41 (22,8 %)
ei tietoa/epävarma	56 (31,1 %)
Onko jähmettynyt	
kyllä	19 (10,6 %)
ei	104 (57,8 %)
ei tietoa/epävarma	57 (31,7 %)
Teon yhteydessä muuta väkivaltaa	
kyllä	27 (15,0 %)
ei	100 (55,6 %)
ei tietoa/epävarma	53 (29,5 %)
Vammoja	
kyllä	94 (52,2 %)
ei	85 (47,2 %)
ei tietoa/epävarma	1 (0,6 %)
Milloin tapahtui (pv sitten), mediaani	2

Kuten taulukosta 5 ilmenee, Seri-tukikeskukseen hakeuduttiin pääosin nopeasti seksuaaliväkivallan jälkeen, ja suurin osa uhreista tulikin tukikeskukseen jo tapahtumapäivänä.

Mediaaniaika tapahtuneen ja tukikeskukseen hakeutumisen välillä oli 2 (IQR 0–4) päivää. Pisimmillään tukikeskukseen hakeutumiseen kului 11 päivää. Alla oleva kuva 3 havainnollistaa teosta kulunutta aikaa.

Kuva 3. Teosta kulunut aika

Tapahtumakuvauksissa kuvattiin usein sitä, kuinka uhri on ilmaissut suostumuksensa puutteen tai puolustanut itseään teolta. Edellä esitetystä taulukosta 5 ilmenee, että tällainen suostumuksen puutteen ilmaus esiintyi 46,1 % tapauksista. Jähmettymistä kuvattiin taas reilussa kymmenesosassa tapauksista.

Alla olevassa taulukossa 6 ilmenee uhrin tahdonilmauksen muoto. Tavallisimmin uhri on suullisesti ilmaissut suostumuksensa puutteen (47 tapausta, 26,1 %) esimerkiksi kieltämällä tekijää tai vaatimalla tätä lopettamaan. Fyysistä vastustelua ilmeni 20 tapauksessa (11,1 %), jolloin uhri oli yrittänyt esimerkiksi työntää tekijää pois tai potkinut tätä. Kuvattu ”muu tapa”, jota ilmeni neljässä tapauksessa (2,2 %), oli useimmiten itkeminen.

Taulukko 6. Vastustelutapa

Vastustelutapa	Määrä (n=180)
Fyysinen vastustelu	20 (11,1 %)
Sanallinen vastustelu	47 (26,1 %)
Sekä fyysinen että sanallinen vastustelu	12 (6,7 %)
Muu tapa	4 (2,2 %)

Taulukon 5 mukaisesti yli puolella uhreista (52,2 %) havaittiin jonkinlaisia vammoja oikeuslääketieteellisessä tutkimuksessa. Tähän on laskettu mukaan kaikenlaiset vammat kuten mustelmat ja muut pintaruhjeet, mutta myös genitaalialueen vammat.

Tekopaikka oli tavallisesti (67,2 %) joko uhrin oma koti tai muu yksityinen sisätila, kuten taulukosta 5 käy ilmi. Kuitenkin reilussa kymmenesosassa tapauksista teko sijoittui jollekin julkiselle paikalle, jossa joku muu on, tai on voinut todistaa teon. Tekoaika sijoittui yli puolessa tapauksista joko varmasti yölle tai siten, ettei uhrilla ollut varmuutta, tapahtuiko teko illan tai yön aikana (yhteensä 53,9 %). Aamulle ja iltapäivälle sijoittuneita tekoja oli vähiten. Alla olevasta taulukosta 7 ilmenee tarkempi tieto aineistossa esiintyneistä tekopaikoista.

Taulukko 7. Tekopaikka tarkennettuna

Tekopaikka	Määrä (n=180)
Uhrin koti	36 (20,0 %)
Epäillyn koti	39 (21,7 %)
Uhrin läheisen koti	10 (5,6 %)
Muu yksityinen asunto/kiinteistö	22 (12,2 %)
Kulkuväline	5 (2,8 %)
Hotelli-/motellihuone/hytti	15 (8,3 %)
Julkinen sisätila	9 (5,0 %)
Ulkotila	5 (2,8 %)

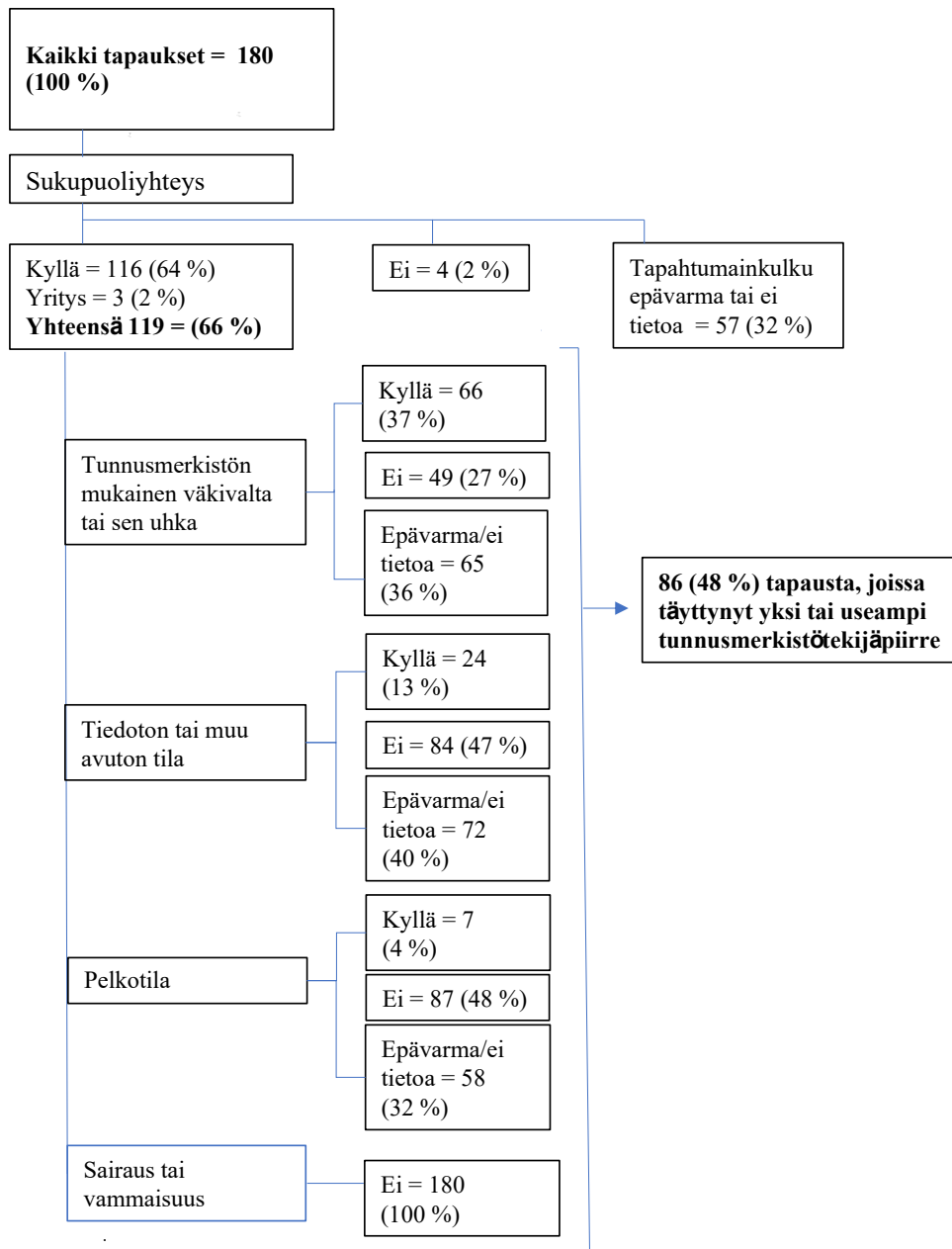
Tekopaikka tai epäilty tekopaikka oli yleisimmin epäillyn koti (39 tapausta, 21,7 %). Lähes yhtä usein tekopaikkana ilmeni uhrin koti (36 tapausta, 20,0 %). Tekopaikkoina korostuivat muutoinkin yksityiset sisätilat, kuten muu yksityinen asunto/kiinteistö (12,2 %) ja hotelli-/motellihuone/hytti (8,3 %). Julkisia sisätiloja tekopaikkoina oli 9 tapauksessa (5,0 %). Näihin kuului erityisesti yökerhoja ja ravintoloita. Ulkona tapahtuneita tekoja esiintyi yhteensä 5 kappaletta (2,8 %). Kyseisissä teoissa tapahtumapaikkoina korostuivat puistot ja metsiköt.

5.3 Raiskauksen tunnusmerkistön mukaisten piirteiden täytyminen

Alla esitetystä kuvasta 4 ilmenee, kuinka monessa tapauksessa ilmeni RL 20 luvun 1 §:n mukaisen raiskauksen tunnusmerkistötekijöitä vastaavia piirteitä. Tässä vaiheessa on tärkeä huomioida se seikka, että etsin tutkimuksessa tunnusmerkistön mukaisia *piirteitä*, eikä tarkoituksenaan ole ollut arvioida tekoja sillä tavoin rikosoikeudellisesti, että esimerkiksi teon tahallisuuteen tai näyttökysymyksiin olisi kiinnitetty huomiota.

Kuva 4. Raiskauksen (RL 20 luku 1 §) tunnusmerkistöä vastaavien piirteiden täyttyminen aineiston tapauksissa

Sukupuoliyhteys oli tapahtumakuvauksen mukaan tapahtunut yli puolessa (64,4 %) tapauksista. Huomionarvioista oli se, että noin kolmasosassa tapauksista (32 %) tutkittava ei ollut varma tai hänellä ei ollut tietoa sukupuoliyhteyden tapahtumisesta. Tämä tarkoitti tavallisesti sitä, ettei uhri muistanut tapahtumia tai hän ei vaihtoehtoisesti halunnut kertoa tapahtuneesta

tukikeskuskäynnillä. Vain neljässä (2,2 %) sellaisessa tapauksessa, joihin ei sisältynyt sukupuoliyhteyttä, tapahtumat tulivat tapahtumakuvauksessa selkeästi esille.

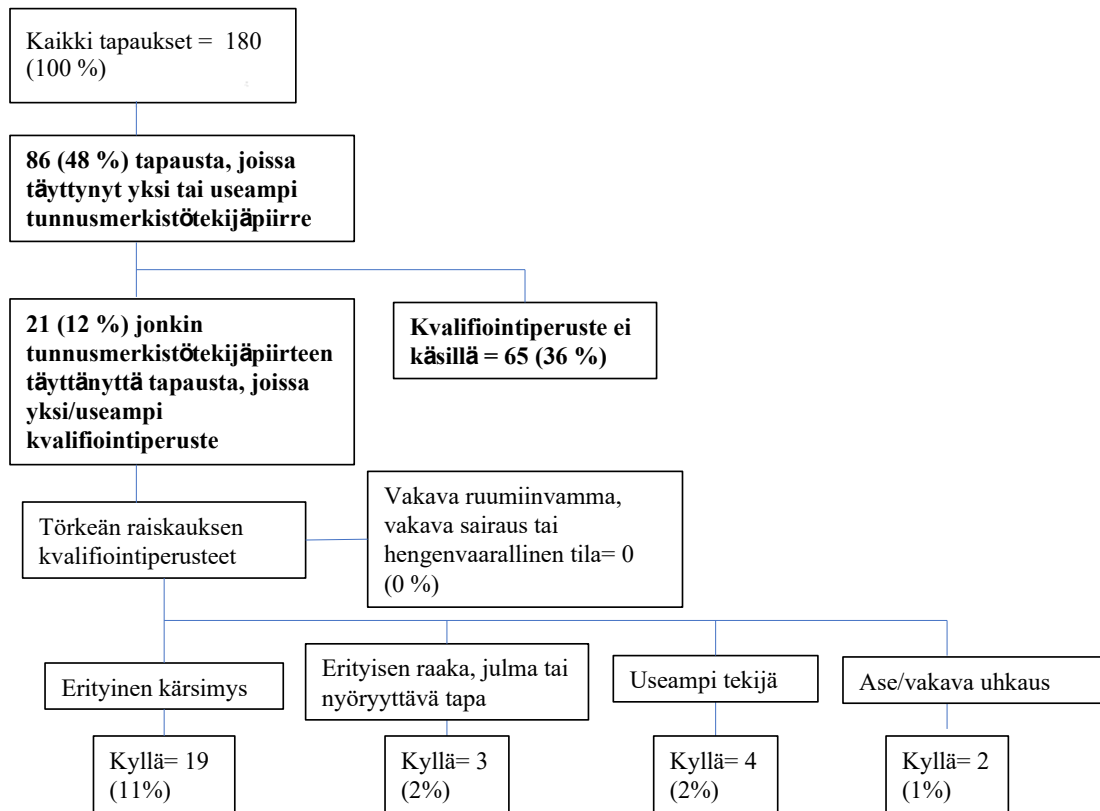
Tapahtumakuvauksista ilmeni tavallisesti se, mihin sukupuoliyhteys kohdistui sekä se, millä sukupuoliyhteys toteutettiin. Alla olevasta taulukosta 8 ilmenee, mihin mahdollinen sukupuoliyhteys on kohdistunut sekä millä sukupuoliyhteys on toteutettu.

Taulukko 8. Sukupuoliyhteys tunnusmerkistötekijäpiirteitä täyttäneissä tapauksissa

Mihin sukupuoliyhteys tai sen yritys kohdistui	Määrä (n=180)
Emätin	58 (32,2 %)
Peräaukko	3 (1,7 %)
Suu	3 (1,7 %)
Useampi	20 (11,1 %)
Epäselvä tai ei tietoa	2 (1,1 %)
Millä sukupuoliyhteys toteutettiin	
Penis	70 (38,9 %)
Sormet	3 (1,7 %)
Uhrin penis laitettu suuhun	1 (0,6 %)
Useampi	12 (6,7 %)

Tapahtumakuvauksista ilmi tulleista tekojen piirteistä eroteltiin myös RL 20 luvun 2 §:n törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteita vastaavia piirteitä. Alla olevasta kuvasta 5 ilmenevät tapaukset, joissa mainittuja piirteitä ilmeni.

Kuva 5. Kvalifiointiperusteita vastaavat piirteet aineiston tapauksissa

Alla olevasta taulukosta 9 ilmenevät kahdessa edellisessä kuvassa esitetyt tiedot taulukkomuodossa. Esittelen kyseisen taulukon jälkeen kvalifiointiperusteita vastanneita piirteitä tarkemmin.

Taulukko 9. Tunnusmerkistötekijöitä vastaavien piirteiden täyttyminen aineiston tapauksissa

Tunnusmerkistötekijöiden täyttyminen (n=180)	Kyllä	Ei	Tapahtumakulku epävarma/ei tietoa
Tunnusmerkistö			
Väkivalta tai sillä uhkailu	66 (36,7 %)	49 (27,2 %)	65 (36,1 %)
Tiedoton tai muu avuton tila	24 (13,3 %)	84 (46,7 %)	72 (40 %)
Sairaus/vammaisuus	0 (0 %)	162 (90,0 %)	15 (8,3 %)
Pelkotila	7 (3,9 %)	87 (48,3 %)	61 (33,9 %)
Pelonkuvaus	25 (13,9 %)		
Jokin tunnusmerkistötekijä	86 (47,8 %)		
Yksi tunnusmerkistötekijä	75 (41,7 %)		
Kaksi tunnusmerkistötekijää	11 (6,1 %)		
Kolme tunnusmerkistötekijää	0 (0 %)		
Törkeän raiskauksen kvalifointiperusteet			
Eriytynen kärsimys	19 (10,6 %)	101 (56,1 %)	60 (33,4 %)
Eriyisen nöyryyttävä tms. tapa	3 (1,7 %)	114 (63,3 %)	63 (35,0 %)
Ase/vakava uhkaus	2 (1,1 %)	126 (70,0 %)	52 (28,9 %)
Useampi tekijä	4 (2 %)	138 (76,6 %)	31 (17,3 %)
Useampi teko, useampi tekijä	7 (3,9 %)		
Vakava sairaus	0 (0 %)		
Yksi kvalifointiperuste	14 (7,8 %)		
Kaksi kvalifointiperustetta	7 (3,9 %)		

Taulukosta 9 ilmenee, että lähes puolessa tapauksista ilmeni joitain raiskauksen (RL 20 luvun 1 §) mukaisia tunnusmerkistötekijöitä vastaavia piirteitä. Eniten esiintyi 1 momentin mukaisen väkivallan käyttöä, jota oli 37 %:ssa tapauksista. Toiseksi yleisintä oli uhrin tiedottoman tai muun avuttoman tilan hyväksikäyttö, jota ilmeni 13 %:ssa tapauksista. Pelkotilan hyväksikäyttö oli kolmanneksi yleisintä, mutta sitä ilmeni tapahtumakuvauksien mukaan vain 4 %:ssa tapauksista. On huomioitava, että pelkoa oli kuvattu tämän lisäksi 25 tapauksessa, mutta kyseiset tapaukset eivät saatavilla olevilla tiedoilla näkemykseni mukaan vastanneet sitä, mitä lainkohdassa on pelkotilaa koskien säädetty. Sairautta tai vammaisuutta ei aineistosta ilmi tulleiden seikkojen mukaan käytetty hyväksi yhdessäkään tapauksessa. Huomion arvoista on se, että kaikissa tunnusmerkistötekijäpiirteitä mitanneissa muuttujissa ilmeni paljon epävarmuutta tai epätietoutta tapahtuneesta.

Rikoslain 20 luvun 2 §:ssä säädettyjä kvalifointiperusteita vastaavia piirteitä tuli ilmi noin kymmenesosassa (12 %) tutkimusaineistosta. Näistä yleisimmin käsillä oli teon aiheuttama erityinen kärsimys, jota ilmeni reilussa kymmenesosassa tekoja (11 %) sekä useampi tekijä,

jota ilmeni neljässä (2 %) muutoin raiskauksen tunnusmerkistötekijäpiirteitä täyttäneistä teoista.

On huomattava, että sekä tunnusmerkistötekijöiden että ankaroittamisperusteiden osalta yhdessä teossa on voinut täytyä useampi kuin yksi tekomuoto. Pelkästään perusmuotoisten raiskausten osalta tämä osuus on ollut 11 tapaus (6,1 %). Kyseisissä tapauksissa oli näkemykseni mukaan täytynyt kahden tekemuodon mukaisia piirteitä. Tyypillisin tällainen teko oli sellainen, jossa yhdyntä oli aloitettu uhrin ollessa tiedottomassa tilassa ja yhdyntää oli jatkettu väkivalloin uhrin herättyä tämän kieltämisestä ja vastustelusta huolimatta. Kaksi kvalifiointiperustetta täyttyi taas seitsemässä tapauksessa (3,9 %). On huomattava, että näistä neljä oli tekoja, joissa oli useampi tekijä, ja joiden katsottiin tämän seikan vuoksi olleen erityistä kärsimystä aiheuttaneita. Näin ollen kolmessa tapauksessa oli kyse muiden kvalifiointiperusteiden päällekkäisyydestä.

5.3.1 Väkivaltaa käyttämällä toteutetun raiskauksen piirteet

Reilussa kolmasosassa, eli 66 tapauksessa (36,7 %) katsottiin olleen rikoslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin mukaista raiskauksen tunnusmerkistöpiirteitä vastaava väkivaltakuvaus. Lainkohdan mukaisella väkivallalla tarkoitetaan toisen sukupuoliyhteyteen pakottamista käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa. Tarkemmin lainkohdassa tarkoitettua väkivallasta on kerrottu luvussa 2.2.3. Yhteensä 65 tapauksessa, joka on reilu kolmasosa koko aineistosta (36,1 %), tapahtumakulku jäi syystä tai toisesta epäselväksi tapahtumakuvauksen perusteella, tai siitä ei ollut tietoa. Seuraavaksi esitettävästä taulukosta 10 ilmenevät teoissa käytetyn väkivallan muodot. On huomattava, että samassa teossa saattoi olla käsillä useampi väkivallan muoto.

Taulukko 10. Väkivallan muodot

Väkivallan muoto	Määrä (n=180)
Jostain kehonosasta painaminen ja/tai kiinni pitäminen	31 (17,2 %)
Vaatteiden repiminen tai muutoin väkisin riisuminen	28 (15,6 %)
Kyykkyyntä tai muuhun asentoon pakottaminen fyysisistä voimia käyttämällä	9 (5,0 %)
Hiuksista repiminen/tukistaminen	9 (5,0 %)
Kaataminen/tönäisy	9 (5,0 %)
Kuristaminen	7 (3,9 %)
Lyöminen	6 (3,3 %)
Rintojen kovakourainen puristelu	6 (3,3 %)
Uhrin hapensaannin rajoittaminen tukkimalla uhrin suu	4 (2,2 %)
Pureminen	4 (2,2 %)
Potkiminen	1 (0,6 %)
Väkivaltamuotojen määrä	
Yksi	27 (15,0 %)
Useampia	39 (21,7 %)

Teoissa käytetty väkivalta on ollut pääosin suhteellisen lievää ja etenkin uhrin paikallaan pitäminen sekä vaatteiden väkisin riisuminen ovat korostuneet tuloksissa. Useaan tapaukseen on kuitenkin liittynyt lisäksi vakavampaa väkivaltaa, ja esimerkiksi kuristamista ja suun tukkimista on esiintynyt 11 tapauksessa.

Väkivallalla uhkailu oli tapauksissa harvinaista ja ainoastaan kahdessa tapauksessa (1,1 %) kuvattiin väkivallalla uhkaamista sukupuoliyhteyden pakottamisen keinona. Molemmassa tapauksissa kyseessä ollut uhkaus kohdistui uhrin henkeen.

Aiemmin esitetyssä taulukossa 5 ilmenee, että yhteensä 27 tapauksessa (15 %) tehtiin muuta kuin sukupuoliyhteyden pakottamiseen liittynyttä väkivaltaa. Kyseinen väkivalta esiintyi yleisimmin ennen raiskausta, muttei näkemykseni mukaan suoraan liittynyt sukupuoliyhteyden pakottamiseen. Alla olevassa taulukossa ilmenevät teoissa käytetyt muut väkivallan muodot. On huomioitava, että samassa tapauksessa saattoi ilmetä useampia väkivallan muotoja.

Taulukko 11. Muu teon yhteydessä ilmennyt väkivalta

Muu väkivalta	Määrä (n=180)
Lyöminen	11 (6,1 %)
Pureminen	6 (3,3 %)
Töniminen	5 (2,8 %)
Retuuttaminen	5 (2,8 %)
Hiuksista repiminen	4 (2,2 %)
Verbaalinen väkivalta	3 (1,7 %)
Kuristaminen	2 (1,1 %)
Päälle sylkeminen	2 (1,1 %)
Ulos sulkeminen	2 (1,1 %)
Muu väkivalta	6 (3,3 %)

Yleisimmin tällaisia muuksi väkivallaksi luokiteltuja tekoja esiintyi tapauksissa lyömisenä, jota esiintyi yhteensä 11 tapauksessa (16,4 % kaikista tapauksista), retuuttamisena viidessä tapauksessa (2,8 %), puremisena kuudessa tapauksessa (3,3 %) ja tönimisenä viidessä tapauksessa (2,8 %).

5.3.2 Avuttoman tilan tai tiedottomuuden hyväksikäyttö

Kuten taulukosta numero 9 ilmenee, tiedottoman tai muun avuttoman tilan kaltaisessa tilassa uhri oli sukupuoliyhteyden tapahtuessa 24 tapauksessa (12,2 %) ja 84 tapauksessa (46,7 %) taas ei. Tapahtumakulku oli joltain osin epävarma tai siitä ei ollut tietoa 38,3 % tapauksista, ja yrityksestä oli kyse 1,2 % tapauksista. Lopuissa 1,7 % tapauksista ei ollut tietoa tämän muuttujan osalta.

RL 20 luvun 1 §:n 2 momentin piirteiden mukaista avutonta tilaa esiintyi tutkimuksessa tavallisimmin tapauksissa, joissa uhri oli tapahtuma-aikaan joko nukkumassa tai sammunut (24 tapauksista). Muunlaista avuttomuutta katsottiin olleen käsillä kolmessa tapauksessa. Näissä tapahtumakuvauksissa uhrit olivat kuvailleet tilaansa sellaiseksi, etteivät he esimerkiksi pystyneet reagoimaan tapahtumiin ollenkaan päihtyneen tilansa vuoksi. Lainkohdan mukaisia sairauden tai vammaisuuden hyväksikäytön mukaisia piirteitä ei aineistossa esiintynyt.

Pelkoa kuvasi nimenomaisesti 13,9 % uhreista. On pidettävä selvänä, että tosiasiallisesti myös muissa tapauksissa uhri on tuntenut pelkoa, mutta tätä seikkaa ei ole mainittu käynnillä tai sitä ei ole kirjoitettu tapahtumakuvaukseen. Lainkohdan tarkoittaman kaltaisen pelkotilan aiheuttavia olosuhteita kuvattiin harvoin, vain 3,9 %:ssa tapauksista. Tällaisilla olosuhteilla tarkoitetaan esimerkiksi tuntemattoman yllättäviä hyökkäyksiä. Lainkohdan tarkoittamaa pelkotilaa on käsitelty tarkemmin luvussa 2.2.4. Tällaisia olosuhteita tulkitsin suhteellisen suppeasti. Pelkotilan aiheutti useimmiten, eli viidessä tapauksessa, väkivallan pelko, joka johtui aiemmin samassa tilanteessa käytetystä väkivallasta. Oikeuskirjallisuudessa kuvattuja tuntemattoman tekemiä yllättäviä hyökkäyksiä oli aineistossa kuusi kappaletta. Näistä ainoastaan yksi vastasi täsmälleen kirjallisuudessa esiin nostetun ”todellisen raiskauksen” piirteitä siten, että tapahtumapaikka on ollut ulkona ja täysin ennalta tuntematon tekijä on hyökännyt uhrin kimppuun.

5.3.3 Ei tunnusmerkistötekijän mukaista piirrettä

Yhteensä 18 tapauksessa (10 %) oli tapahtunut sukupuoliyhteys, mutta jossa ei katsottu tunnusmerkistön mukaisten piirteiden olleen käsillä. Näistä neljässä tapauksessa (2,2 %) oli tapahtumakuvauksen mukaan ollut sukupuoliyhteys, mutta asiassa ilmi tulleiden seikkojen mukaan tapahtunut on ollut suostumuksellista. Kyseisissä tapauksissa kyse on ollut joko siitä, että tutkittava on antanut tekoon suostumuksensa, vaikka ei ole tätä oikeasti halunnut tai tutkittavalla on tapahtuneen jälkeen tullut epämiellyttävä olo tapahtuneesta, vaikka on tilanteessa antanut suostumuksensa.

Lopuissa 14 (7,8 %) tapauksessa on kyseessä ollut selkeä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus. Näistä 10 (5,6 %) on ollut sellaisia, joissa uhri on suullisesti ilmaissut, ettei halua sukupuoliyhteyttä, mutta tekijä on jatkanut tekoaan tästä huolimatta käyttämättä tapahtumakuvauksen mukaan kuitenkaan väkivaltaa. Yhdessä tapauksessa vaginaalinen sukupuoliyhteys oli ollut suostumuksellinen, mutta anaalivyöntään tekijä oli edennyt väkivaltaa käyttämättä uhrin sanallisesta kiellosta huolimatta. Kolmessa tapauksessa (1,7 %) käyntiteksti oli sillä tavoin vaikeaselkoinen, ettei tunnusmerkistötekijäpiirteiden mukaisuutta voinut arvioida. Tulkintalinja pidettiin suppeana 1 ja 2 momentin mukaisten tekemuotojen suhteen, eli mainittujen tapausten ei katsottu täyttäneen tunnusmerkistötekijäpiirteitä, sillä niissä ei ole ollut käsillä tiedoton tai muutoin avuton tila tai väkivallan käyttö. On tunnistettava, että myös muunlainen tulkinta olisi ollut mahdollinen etenkin, kun oikeuskäytännössä

kysymyksenä usein tosiasiallisesti on suostumuksen käsillä olo, oli sitten kyse 1 momentin tai 2 momentin mukaisesta tekomuodosta.²⁶³

Neljässä tapauksessa (2,2 %) oli kyse muiden rikoslain 20 luvun mukaisten seksuaalirikosten mukaisista teoista, etenkin rikoslain 20 luvun 4 §:n mukaisesta pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tai mainitun luvun 5 a §:ssä säädetystä seksuaalisesta ahdistelusta. Tällaisia tekoja olivat niin sukupuolielimiin kuin myös muihin kehonosiin kohdistunut epätoivottu koskettelu, väkisin suuteleminen sekä uhria vasten masturbointi.

Kolmas tyyppi tunnusmerkistötekijäpiirteitä täyttämättömistä tapauksista olivat ne, joissa uhri ei ole muistanut, mitä tilanteessa on tarkalleen tapahtunut, tai ei muista tilannetta ollenkaan. Tällaisia tapauksia oli yhteensä 57 kappaletta (31,7 %). Näistä tapahtumakuvauksista ei siten ole voitu arvioida, mitä uhrille on tapahtunut vai onko tälle tapahtunut mitään.

5.3.4 Törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteita vastanneet piirteet

Kuten aiemmin esitetystä taulukosta 9 ilmenee, tapauksista 21:ssä, eli 12 % kaikista tapauksista ilmeni yksi tai useampi törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteita vastaava piirre. Näistä 14 tapauksessa ilmeni yksi ankaroittamisperustetta vastaava tekijä ja seitsemässä taas kahta ankaroittamisperustetta vastaava tekijä.

Teoista, joissa muutoin katsottiin olevan tunnusmerkistötekijöiden mukaisia piirteitä, neljässä (2,2 %) oli useampi tekijä. Kolmessa teossa tekijöitä oli kaksi ja yhdessä kolme. Aineistossa oli lisäksi useita tapahtumakuvauksia, joissa uhri kertoi käynnillä useasta seksuaaliväkivaltakokemuksesta. Näistä seitsemässä tekijä oli ollut eri kuvatuissa seksuaaliväkivaltatapauksissa, joissa kaikissa tekijät ovat kuitenkin edustaneet samaa taulukossa 3 lueteltua tekijätyyppiä.

Tekoja, jotka vastasivat erityisen kärsimyksen kvalifiointiperusteen mukaisia piirteitä, oli 10,6 % tapauksista. Teonpiirteitä, joiden katsottiin aiheuttaneen erityistä kärsimystä, on kuvattu alla tyyppiteltyinä. Useimmin erityistä kärsimystä katsottiin aiheuttaneen teon tapahtuminen

---

²⁶³ Esim. Ojala on tuonut esille, että uhrin suostumuksen puuttuminen on nykyisessä rikoslain 20 luvun 1 §:n raiskauspykälässä sisäänrakennettuna oletuksena. *Ojala* 2014, s. 58–59. Ks. myös esimerkiksi KKO: 2013:96, k. 48.

julkisella paikalla. Seuraavaksi yleisimpiä olivat teot, joissa oli useampi tekijä tai joissa tunnusmerkistöpiirteiden mukainen teko toistui useamman kerran esimerkiksi saman yön aikana siten, että tekokokonaisuuden katsottiin sisältyneen samaan tekoon.

Taulukko 12. Teonpiirteet, jotka vastaavat erityisen kärsimyksen kvalifiointiperustetta

Erityinen kärsimys	Määrä (n= 180)
Julkinen paikka	11 (6,1 %)
Useampi tekijä	4 (2,2 %)
Usea peräkkäinen teko	4 (2,2 %)
Teolla seuraajia	3 (1,7 %)
Erityisen pelottavat olosuhteet	2 (1,1 %)

Erityistä raakutta, julmuutta tai nöyryyttävyyttä esiintyi näkemykseni mukaan vain kolmessa (1,7 %) tapauksessa. Kvalifiointiperusteen mukaisia piirteitä katsottiin täyttyneen tapauksessa, jossa uhrin ystävä oli todistanut teon (0,6 %), tapauksessa, jossa uhri oli kuristettu teon yhteydessä tajuttomaksi useaan otteeseen (0,6 %) sekä tapauksessa, jossa uhria pidettiin vankina ja häneen kohdistettiin tänä aikana sekä seksuaalista että muuta fyysistä väkivaltaa (0,6 %).

Yhdessäkään aineistoon kuuluneessa tapauksessa ei tullut ilmi, että teolla olisi aiheutettu vaikea ruumiinvamma, hengenvaarallinen tila tai vakava sairaus.

5.4 Raiskauksen tunnusmerkistötekijäpiirteitä vastanneiden piirteiden ilmeneminen

Tutkimuksessa tahdottiin tarkastella eri taustatekijöitä ja niiden täyttymistä tapauksissa, joissa tunnusmerkistötekijöiden mukaisia piirteitä joko on, tai ei ole ilmennyt. Samalla on selvitetty, onko jollain taustamuuttujalla tai uhripiirteellä tilastollinen merkitsevyys suhteessa tunnusmerkistötekijän täyttymistä mitanneeseen muuttujaan. Seuraavassa taulukossa 13 on kuvattu tunnusmerkistötekijöitä vastaavien piirteiden esiintyvyyttä uhria koskevissa muuttujissa ja erojen mahdollinen tilastollinen merkitsevyys on laskettu Fisherin tarkalla testillä.

Taulukko 13. Uhriin liittyvien tekijöiden yhteys raiskauksen tunnusmerkistöpiirteitä täyttävissä tapahtumissa

Tausta- ja tapahtumatekijöiden yhteys raiskauksen tunnusmerkistön täyttävissä tapahtumissa	Yksi tai useampi raiskauksen tunnusmerkistötekijöitä vastaava piirre (n=86)	Ei raiskauksen tunnusmerkistötekijöitä vastaavia piirteitä tai tapahtumakulku epäselvä (n=94)	P-arvo (Fisherin tarkka testi)
Ikä vuosina, mediaani (IQR)	25 (21–32)	25 (22–29,3)	
Ikäryhmä vuosina			P=0.20
< 21	16 (18,6 %)	17 (18,1 %)	
21–29	41 (47,7 %)	54 (57,4 %)	
30–39	21 (24,4 %)	14 (14,9 %)	
40–49	6 (7,0 %)	8 (8,5 %)	
50–59	1 (1,2 %)	0 (0 %)	
> 60	1 (1,2 %)	1 (1,1 %)	
Sukupuoli, n (%)			P=0.43
nainen	80 (93,0 %)	86 (91,5 %)	
mies	5 (5,8 %)	5 (5,3 %)	
trans	1 (1,2 %)	3 (3,2 %)	
Päihdetausta, n (%)			P=0.58
kyllä	17 (19,8 %)	16 (17,0 %)	
ei	50 (58,1 %)	56 (59,6 %)	
ei tietoa	19 (22,1 %)	22 (23,4 %)	
Mielenterveysanamneesi, n (%)			P=0.83
kyllä	43 (50,0 %)	41 (43,6 %)	
ei	29 (33,7 %)	32 (34,0 %)	
ei tietoa	14 (16,3 %)	21 (22,3 %)	
Psyk.kontakti n (%)			P=0.81
kyllä	24 (27,9 %)	26 (27,7 %)	
ei	46 (53,5 %)	49 (52,1 %)	
ei tietoa	16 (18,6 %)	19 (20,2 %)	
Aiempi seksuaaliväkivaltakokemus n (%)			P=0.12
kyllä	13 (15,1 %)	8 (8,5 %)	
kokemus lapsuudessa	8 (9,3 %)	6 (6,4 %)	
ei	21 (24,4 %)	24 (25,5 %)	
ei tietoa	44 (51,2 %)	56 (59,6 %)	
Päihtynyt tapahtumahetkellä, n (%)			P < 0.001
kyllä	50 (58,1 %)	66 (70,2 %)	
ei	28 (32,6 %)	21 (22,3 %)	
ei tietoa	8 (9,3 %)	7 (7,4 %)	

Kuten yllä olevasta taulukosta 13 ilmenee, päihtymystä esiintyi tapahtumahetkellä 66 (70,2 %) tapauksessa, joissa ei ollut käsillä tunnusmerkistötekijää vastaavia piirteitä tai tapahtumakulku

oli epäselvä. Tapauksissa, joissa jokin tunnusmerkistötekijää vastaava piirre on ollut käsillä, päihtymystä esiintyi 50 tapauksessa (58,1 %). Kun tilastollisen merkitsevyyden raja asetetaan $P < 0,05$, vaikuttaa siltä, että päihtymyksellä on yhteys tunnusmerkistötekijäpiirteiden mukaisuuteen. On kuitenkin huomioitava, että usein kun tapahtumakulku on ollut uhrille epäselvä, on tämä johtunut päihtyneisyydestä johtuneesta muistikatkosta. Näin ollen oli odotettavaakin, että päihtymystä esiintyy hieman useammin tapauksissa, joissa ei ole ollut raiskauksen tunnusmerkistötekijöitä vastaavia piirteitä tai tapahtumakulku on ollut epäselvä. Muutoin taulukossa 13 ilmenevillä muuttujilla ei Fisherin tarkalla testillä saatujen P-arvojen mukaan vaikuta olevan tilastollista yhteyttä tunnusmerkistötekijäpiirteiden mukaisuuteen.

Seuraavassa taulukossa 14 on kuvattu tunnusmerkistötekijöitä vastaavien piirteiden esiintyvyyttä tekijää koskevissa muuttujissa ja niiden tilastollista merkitsevyyttä suhteessa tunnusmerkistötekijöiden täyttymistä mitanneeseen muuttujaan.

Taulukko 14. Tekijään liittyvien tekijöiden yhteys tunnusmerkistön mukaisten piirteiden täyttymiseen

Tausta- ja tapahtumatekijöiden yhteys raiskauksen tunnusmerkistön täyttävissä tapahtumissa	Yksi tai useampi raiskauksen tunnusmerkistötekijöitä vastaava piirre (n=86)	Ei raiskauksen tunnusmerkistötekijöitä vastaavia piirteitä tai tapahtumakulku epäselvä (n=94)	P-arvo (Fisher's exact test)
Tekijän suhde uhuriin			Ei voitu laskea*
tuntematon	15 (17,4 %)	26 (27,7 %)	
läheinen	10 (11,6 %)	4 (4,3 %)	
tunnettu	32 (37,2 %)	26 (27,7 %)	
iltatuttu	28 (32,6 %)	29 (30,9 %)	
ei tietoa	1 (1,2 %)	9 (9,6 %)	
Tekijän sukupuoli			P < 0.001
nainen	1 (1,2 %)	1 (1,1 %)	
mies	85 (98,8 %)	66 (70,2 %)	
	0 (0 %)	27 (28,7 %)	
Tekijän oletettu kansalaisuus			P < 0.001
suomalainen	28 (32,6 %)	17 (18,1 %)	
ulkomaalainen	27 (31,4 %)	22 (23,4 %)	
ei tietoa	31 (31,6 %)	55 (58,5 %)	
Tekijöiden lukumäärä			P < 0.001
yksi	79 (91,9 %)	54 (57,4 %)	
kaksi	2 (2,3 %)	4 (4,3 %)	
kolme	1 (1,2 %)	1 (1,1 %)	
neljä tai enemmän	0 (0 %)	1 (1,1 %)	
ei tietoa/epävarma	1 (1,2 %)	30 (31,9 %)	
useampi teko ja useampi tekijä	3 (3,5 %)	4 (4,3 %)	
Onko viettänyt vapaaehtoisesti aikaa ennen tekoa			P < 0.001
kyllä	70 (81,4 %)	54 (57,4 %)	
ei	8 (9,3 %)	4 (4,3 %)	
ei tietoa/epävarma	8 (9,3 %)	36 (38,3 %)	
Suostumuksellinen yhdyntä tekijän kanssa saman vuorokauden aikana			P < 0.001
kyllä	8 (9,3 %)	13 (13,8 %)	
ei	71 (82,6 %)	31 (33,0 %)	
ei tietoa/epävarma	7 (8,1 %)	50 (53,2 %)	
Onko pysynyt tekijän seurassa tapahtuman jälkeen			P < 0.001
kyllä	20 (23,3 %)	21 (22,3 %)	
ei	46 (53,5 %)	20 (21,3 %)	

ei tietoa/epävarma	20 (23,3 %)	53 (56,4 %)	
--------------------	-------------	-------------	--

* P-arvoa ei voitu laskea muuttujan saamien arvojen määrän vuoksi

Edellä esitetystä taulukosta 14 ilmenee, että tekijä on ollut tuntematon 27,7 % tapauksista, joissa olen katsonut jonkin tunnusmerkistön mukaisen piirteen täyttyneen, kun taas niissä tapauksissa, joissa ei tarkasteluni perusteella ollut käsillä tunnusmerkistöä vastaavia piirteitä, tuntemattomien tekijöiden osuus oli 17,4 %. Näissä oli useammin myös kyse siitä, ettei tekijästä ollut tietoa (9,6 %) kuin niissä, joissa tunnusmerkistötekijäpiirre oli näkemykseni mukaan käsillä (1,2 %).

Tekijä oli hieman useammin läheinen (11,6 %) tai tunnettu (37,2 %) niissä tapauksissa, joissa tunnusmerkistötekijöitä vastaavia piirteitä oli käsillä, sillä vastaavat arvot olivat tunnusmerkistötekijäpiirteitä täyttämättömissä tapauksissa 4,3 % ja 27,7 %. Tähän voi liittyä se seikka, että tapahtumat olivat tekijänkin suhteen epäselvempiä niissä tapauksissa, joissa tunnusmerkistöjapiirteitä ei ollut käsillä tai joissa tapahtumat olivat epäselviä taikka epävarmoja. Tekijätiedosta ei kuitenkaan pystytty laskemaan P-arvoa Fisherin tarkalla testillä muuttujan saamien arvojen määrän vuoksi. Tapauksista, joissa jokin tunnusmerkistötekijää vastaava piirre täyttyi, 79 tapauksessa (91,9 %) oli vain yksi tekijä. Tapauksissa, joissa tunnusmerkistötekijää ei taas ollut käsillä tai tapahtumakulku oli epävarma, 54 tapauksessa (57,4 %) oli yksi tekijä. Kuitenkin kuten jo aiemmin mainittu, tämä mitä luultavimmin johtuu siitä, ettei epävarmoissa tapauksissa usein ollut tietoa epäilyistä.

Samantyyppinen luultavasti epäätietouden aiheuttama ero esiintyi edeltänyttä ajanviettoa kuvanneen muuttujan osalta. Tapauksissa, joissa oli käsillä jokin tunnusmerkistötekijän mukainen piirre, uhri oli viettänyt tekijän kanssa aikaa ennen tekoa 70 tapauksessa (80,4 %). Tämä on enemmän kuin tapauksissa, joissa tunnusmerkistötekijän mukaista piirrettä ei ollut käsillä tai tapahtumakulku oli epävarma, sillä näistä aikaa oli vietetty 54 tapauksessa (57,4 %).

Edellä olevasta taulukosta 14 ilmenee, että jokainen siinä esitetty muuttuja on saanut merkittävyyden rajan ylittäneen p-arvon ($P < 0,05$). Kyseisen havainnon osalta on kuitenkin huomioitava se seikka, että niissä muuttujissa, joissa on ollut paljon epäätietoutta, johtuu tilastollinen merkittävyys epäätietouden suuresta määrästä. Luonnollisesti ei tietoa-arvo onkin laajemmin edustettuna tapauksissa, joissa tapahtumat ovat hieman epäselvät. Seuraavassa taulukossa 15 on kuvattu tunnusmerkistötekijöitä vastaavien piirteiden esiintyvyyttä

tapahtumatietoja koskevissa muuttujissa ja niiden tilastollista merkitsevyyttä suhteessa tunnusmerkistötekijöiden täyttymistä mitanneeseen muuttujaan.

Taulukko 15. Tapahtumatekijöiden yhteys tunnusmerkistön mukaisten piirteiden täyttymiseen

Tausta- ja tapahtumatekijöiden yhteys raiskauksen tunnusmerkistön täyttävissä tapahtumissa	Yksi tai useampi raiskauksen tunnusmerkistötekijöitä vastaava piirre (n=86)	Ei raiskauksen tunnusmerkistötekijöitä vastaavia piirteitä tai tapahtumakulku epäselvä (n=94)	P-arvo (Fisher's exact test)
Tapahtuman ympäristö			Ei voitu laskea*
oma koti	22 (25,6 %)	14 (14,9 %)	
yksityinen ulkotila	0 (0 %)	0 (0 %)	
yksityinen sisätila	45 (52,3 %)	40 (42,6 %)	
julkinen ulkotila	9 (10,5 %)	1 (1,1 %)	
julkinen sisätila	6 (7,0 %)	5 (5,3 %)	
useampia paikkoja	2 (2,3 %)	5 (5,3 %)	
ei tietoa/epävarma	2 (2,3 %)	29 (30,9 %)	
Tapahtuman vuorokaudenaika			Ei voitu laskea*
aamu	8 (9,3 %)	2 (2,1 %)	
iltapäivä	4 (4,7 %)	5 (5,3 %)	
ilta	16 (18,6 %)	7 (7,5 %)	
yö	15 (17,4 %)	25 (26,6 %)	
yön tai aamun aikana	22 (25,6 %)	35 (37,2 %)	
päiväsaikaan	5 (5,8 %)	0 (0 %)	
illan tai yön aikana	0 (0 %)	4 (4,3 %)	
useampana ajankohtana	9 (10,5 %)	8 (8,5 %)	
ei tietoa/epävarma	7 (1,2 %)	8 (8,5 %)	
Onko ilmaissut suostumuksen puutteen			P < 0.001
kyllä	59 (68,6 %)	24 (25,5 %)	
ei	26 (30,2 %)	15 (16,0 %)	
ei tietoa/epävarma	1 (1,2 %)	55 (58,5 %)	
Onko jähmettynyt			P < 0.001
kyllä	14 (16,3 %)	35 (37,2 %)	
ei	69 (80,2 %)	5 (5,3 %)	
ei tietoa/epävarma	3 (3,5 %)	54 (57,4 %)	
Teon yhteydessä muuta väkivaltaa			P < 0.001
kyllä	21 (24,4 %)	6 (6,4 %)	
ei	62 (72,1 %)	38 (40,4 %)	
ei tietoa/epävarma	3 (3,5 %)	50 (53,2 %)	
Vammoja			P= 0.01
kyllä	44 (51,2 %)	50 (53,2 %)	
ei	42 (48,8 %)	43 (45,7 %)	
ei tietoa/epävarma	0 (0 %)	1 (1,1 %)	
Milloin tapahtui (pv sitten), mediaani (IQR)	2 (0–5,0)	2 (0–3,3)	

* P-arvoa ei voitu laskea muuttujan saamien arvojen määrän vuoksi

Edellä olevasta taulukosta 15 ilmenee, että tapahtumakuvauksesta ilmeni useammin suostumuksen puutteen ilmaus niissä tapauksissa, joissa katsoin jonkin tunnusmerkistökäpiirteän täytyneen. Myös muuta väkivaltaa ilmeni enemmän verrattuna tekoihin, joissa en katsonut tunnusmerkistökäpiirteän mukaisen käpiirteän olleen käsiällä. Jähmettymistä kuvattiin päinvastoin enemmän tapauksissa, joissa en katsonut tunnusmerkistökäpiirteän mukaisia käpiirteitä olevan käsiällä. Näistä jokaisessa Fisherin tarkka testi antoi merkittävän arvon ($P < 0.001$). On kuitenkin otettava huomioon, että kyseisissä muuttujissa oli merkittävänä pidettävä määrä epävarmuutta. Näin ollen Fisherin tarkan testin antama tulos hyvin todennäköisesti johtuu kyseisestä epätietoisuuden määrästä. Vammojen osalta merkittävyyden voidaan katsoa olevan kohtalainen. Vammoja ilmeni enemmän niissä tapauksissa, joissa tunnusmerkistökäpiirteän mukaisia käpiirteitä ei ollut käsiällä tai käynnillä ei saatu tietoa tapahtumista.

Kaiken kaikkiaan Fisherin tarkan testin perusteella vaikuttaa siltä, että päihtymyksellä, tekijän ja uhrin suhteella, tekijän sukupuolella, tekijän oletetulla kansalaisuudella, sillä onko ollut suostumuksellisesti tekijän kanssa sukupuoliyhteydessä ennen tekoa sekä ajanvietolla, tekijän seurassa pysymisellä, tapahtuman ympäristöllä, suostumuksen puutteen ilmaisemisella, jähmettymisellä ja teon yhteydessä ilmenneellä muulla väkivallalla on erittäin merkitsevä yhteys (Fisherin $P < 0.001$) suhteessa tunnusmerkistökä täyttymiseen.

On kuitenkin huomattava, että niissä muuttujissa, joissa oli paljon epävarmuutta tai epätietoisuutta indikoineita vastauksia, tämä tilastollinen merkittävyys johtui muuttujaan liittyneestä epävarmuuden tai epätietoisuuden suuresta määrästä. Tällaisia muuttujia olivat tekijän oletettu kansalaisuus, suostumuksellinen yhdyntä, pysyminen seurassa teon jälkeen, ajanvietto, suostumuksen puutteen ilmaiseminen, jähmettyminen ja teon yhteydessä ilmennyt muu väkivalta. Ainoastaan päihtyneisyydellä ja tunnusmerkistökä täyttymisellä näytti olevan tilastollinen yhteys, sillä kyseisessä muuttujassa epätietoisuuden määrä ei ollut yhtä merkittävä kuin edellisissä. On kuitenkin huomioitava, että päihtymys oli koko aineistossa hyvin yleistä.

Aineistosta on havaittavissa se, ettei tausta- tai tapahtumatekijöillä ollut tilastollista yhteyttä sen kanssa, oliko jokin tunnusmerkistökäpiirteän täyttynyt. Näin ollen mikään erityinen uhriryhmä tai olosuhde ei ollut voimakkaammin yhteydessä tunnusmerkistökäpiirteän täyttymiseen kuin

toinen. Tämä tulisi ottaa huomioon tukikeskuksessa oikeudellisen tuen tai muun rikosilmoituksen tekemistä tukevan avun tarjoamista harkitessa, ja kaikille tutkittaville on yhtä tärkeää tarjota kyseistä tukea.

6 TULOSTEN ARVIOINTI

6.1 Raiskauksen tunnusmerkistökäyttäjäpiirteiden täytyminen ja teonpiirteet

Raiskauksen tunnusmerkistökäyttäjäpiirteiden esiintyminen oli Seritukikeskukseen hakeutuneiden, mutta poliisille ilmoittamattomien tapausten aineistossa suhteellisen yleistä. Noin puolessa tapauksista (48 %) katsoin yhden tai useamman RL 20 luvun 1 §:n raiskauksen tunnusmerkistöä vastaavien piirteiden täytyneen. Mielestäni kuitenkin se, että lähes puolet teoista olivat sellaisia, joissa ilmeni tunnusmerkistökäyttäjäpiirteitä, on huomattava määrä. Aineistossa ilmeni myös kohtalaisen paljon tapahtumakuvauksia, joissa uhri ei muistanut mitään siltä ajalta, jolloin epäili seksuaalista väkivaltaa mahdollisesti tapahtuneen (31,7 % koko aineistosta). Näin ollen tapauksista, joissa uhri muisti, oliko sukupuoliyhteys tapahtunut, 69,9 % jonkin tunnusmerkistökäyttäjäpiirteitä vastannut piirre täyttyi.

RL 1 §:n mukaisen raiskauksen tekotavoista korostui 1 momentin mukaista väkivaltaa tai sen uhkaa käyttämällä tehty raiskaus, jonka mukaisia piirteitä ilmeni 37 %:ssa kaikista kuvauksista. Käytetty väkivalta oli yleisimmin lievää, ja joissain tapauksissa ilmeni ainoastaan kiinnipitotasoista väkivaltaa. Aineistossa esiintyi kuitenkin myös vakavampia väkivallan muotoja, kuten lyömistä, kuristamista ja potkimista, joita voitaisiin arvioida myös erillisenä pahoinpitelynä.²⁶⁴ Väkivallasta tehdyt havainnot vastaavat aikaisempien ilmirikollisuudesta tehtyjen tutkimusten havainnot.²⁶⁵ Väkivallalla uhkailua esiintyi kahdessa (1,1 %) tapauksessa, joissa molemmissa uhkaus kohdistui uhrin henkeen. Asetta ei uhkauksissa kuitenkaan käytetty.

On huomioitava, että yhteensä seitsemässä tapauksessa (3,9 %), joiden ei tutkimuksessa katsottu kuuluneen väkivallan käytön alle tai täyttäneen tunnusmerkistökäyttäjäpiirteitä, on tapahtumakuvauksessa kuvattu painostamista tai pakottamista hieman epäselvällä tavalla. Näissä tapauksissa ei esimerkiksi spesifioitu, miten pakottaminen oli tapahtunut, ja

---

²⁶⁴ *Utriainen* 2013, s. 161.

²⁶⁵ Esimerkiksi *Kainulainen ym.* 2020, s. 60. *Kainulainen* 2004, s. 112. Oikeusministeriö 2012, s. 106.

oliko se ollut esimerkiksi sanallista vai fyysistä. On mahdollista, että pakottaminen tapahtui kyseisissä tapauksissa esimerkiksi uhkailemalla, niin sanotuilla määrätietoisilla otteilla tai muulla lievempimuotoisella väkivallalla. Mikäli väkivaltaa ei ole ollut käsillä, on myös mahdollista, että tilanteet olisi voitu tulkita niin sanotuiksi vähemmän vakaviksi raiskauksiksi. Kuitenkaan tapahtumakuvauksissa annetuilla tiedoilla tällaisia oletuksia ei voitu tehdä. Kyseisten tapausten osalta olisi vaadittu hieman tarkempaa kirjaamista tai kysymyksiä sanelupohjaan liittyen pakottamisen tapaan.

Havaitsin myös, ettei väkivallan käsite ollut täysin yhtenäinen aineiston käyntiteksteissä. Osa kirjauksista sisälsi kommentin siitä, ettei tilanteessa käytetty väkivaltaa, vaikka samaisessa tekstissä kuvattiin esimerkiksi uhrin väkisin riisumista tai kiinni pitämistä. Vaikka Seritukikeskuksen käyntitekstit eivät ole luonteeltaan oikeudellisia asiakirjoja, voisi esimerkiksi mahdollisen myöhemmän rikosilmoituksen kannalta olla hyödyllistä, että tapahtumat olisi kirjattu tunnusmerkistö huomioiden. Tällöin esimerkiksi kaikki lainkohdan tarkoittamat väkivallan muodot huomioitaisiin yhdenmukaisesti ja pakottamisen keino tulisi tekstistä selkeästi ilmi.

Uhrin puolustautumista ja haluttomuuden ilmaisua seksuaaliseen kontaktiin kuvattiin tapauksissa usein. Puolustautuminen oli aineistossa useimmiten sanallista, mutta fyysistä vastustelua esiintyi myös kohtalaisen usein. Tilanne saattoi olla joko sellainen, jossa uhri kielsi tekijää sanallisesti ja tekijä sivuutti uhrin tahdon jatkamalla tekoaan tai sellainen, jossa uhri taisteli tekijää vastaan fyysisesti. Fyysisissä vastustelutilanteissa on ollut kyse siitä, että uhrin voimat on voitettu ja kyseessä on näin ollen ollut niin sanotun vastustamattoman pakon käyttö.²⁶⁶ Aineistossa tosin usein jo sanallinen vastustelu johti siihen, että tekijä tarttui uhrista kiinni estäen tämän liikkumisen. Näin ollen uhri ei aina edes pystynyt puolustautumaan teolta fyysisesti. Uhrin vastustelun kuvaaminen on ollut yleistä myös kotimaisessa ilmirikollisuuden tutkimuksessa ja ilmenneet vastustelutavat näyttäytyivät suhteellisen samanlaisina aiempiin kotimaisiin ilmirikollisuuden tutkimuksiin verrattuna. Tapauksissa ilmeni muun muassa sanallista kieltämistä, rimpuilua ja itkemistä, mitkä vastasivat aikaisempien tutkimusten havaintoja.²⁶⁷

---

²⁶⁶ Matikkala 2018, s. 134.

²⁶⁷ Samanlaisia vastustelumuotoja on esiintynyt esimerkiksi seuraavissa tutkimuksissa: Kainulainen ym. 2020, s. 91. Kainulainen 2004, s. 51.

Tiedottomuuden tai muun puolustuskyvyttömyyden hyväksikäyttöä, joka vastasi 2 momentin mukaista tekemuotoa esiintyi väkivallan käyttöön nähden vähemmän, vain 13 % tapauksista. Kyseessä oli tavallisimmin tilanne, jossa uhri oli nukkumassa, ja näin ollen tiedottomassa tai muutoin avuttomassa tilassa, kun yhdyntä alkoi. Tapauksissa uhri heräsi tavallisimmin yhdyntään ja tällöin joko jähmettyi tai puolustautui. Tekijä saattoi tällöin joko lopettaa yhdynnän tai jatkaa sitä väkivaltaa käyttämällä. Jokaisessa tapauksessa väkivaltaa ei kuitenkaan tarvittu, sillä uhri ei kyennyt esimerkiksi järkytyksen tai pelon vuoksi vastustelemaan tekijää. On huomioitava, että on mahdollista, että tapauksissa, joissa uhri ei muistanut epäillyltä tapahtuma-ajalta mitään, tekemuodon piirteitä omaavia tekoja on tapahtunut.

Tutkimuksessa pelkotilaksi arvioitiin oikeuskirjallisuuden ja lainvalmisteluaineiston mukainen teko-olosuhteiltaan poikkeava, pelkoa lisäävä tilanne, kuten esimerkiksi tuntemattoman yllättävä hyökkäys.²⁶⁸ Näin ollen en arvioinut pelkotilaa puolustuskyvyn lamauttaneeksi ainoastaan sillä perusteella, että uhri on kertonut tunteneensa tilanteessa pelkoa. On todennäköistä, että pelko on ollut tästä huolimatta lamauttava, vaikka olosuhteet eivät olleet lainkohdassa tarkoitettujen kaltaiset. Erityisesti tämän tekotavan kohdalla on huomioitava se, että oma laintulkintani ja analyysini on rajoittunut siihen, mitä tapahtumakuvaukseen on kirjattu.

Käsillä olevassa tutkimuksessa 2 momentin mukaisia puolustuskyvyttömyyden aiheuttaneita olosuhteita oli hyvin haasteellista arvioida saatavilla olleen tiedon perusteella. Esimerkiksi monissa tapauksissa oli mainittu uhrin päihtyneisyys (64,4 %), mutta ei esimerkiksi kuvausta päihtymyksen tasosta tai arviota siitä, onko tämä seikka aiheuttanut uhrissa puolustuskyvyttömyyttä. Tutkimuksessa päädyttiin lopulta siihen linjanvetoon, että kaikki tapaukset, joissa oli selkeästi kuvattu uhrin olleen nukkumassa, sammuneena tai muutoin täysin puolustuskyvyttömässä tilassa, täyttivät tämän ehdon. On näin ollen mahdollista, että lisätiedoilla useammalla teolla olisi tämän tunnusmerkistökäsitteen täyttäviä piirteitä. Soveltamiskynnys on 2 momentin mukaisissa teoissa todettu kuitenkin usein korkeaksi ja lainkohdan tarkoittaman avuttoman tilan, jossa uhri on kykenemätön muodostamaan taikka ilmaisemaan tahtoaan, näyttöön vaaditaan oikeudessa usein asianomistajan kertomuksen lisäksi jotain ulkopuolista näyttöä, kuten asiantuntijalausuntoja tai todistajia.²⁶⁹ Näyttöongelmat ovat toki raiskausrikoksissa kokonaisuudessaan hyvin yleisiä, sillä suoran ja yksiselitteisen näytön

---

²⁶⁸ HE 6/1998 vp, s. 173. *Kiriakos ym.* 2020, s. 68.

²⁶⁹ Esimerkiksi *Kainulainen ym.* 2020, s. 95–98. Esimerkiksi ratkaisussa KKO:2019:78 kuultiin mm. todistajaa asianomistajan päihtymystilaan liittyen sekä arvioitiin osapuolten välistä viestinvaihtoa.

saaminen voi olla hankalaa ja teoilla ei tavallisesti ole esimerkiksi todistajia.²⁷⁰ Tällöin arvioidaan osapuolten keskenään ristiriitaisia kertomuksia.²⁷¹ Korkein oikeus on ratkaisussa KKO: 2013: 96 todennut, että riittävään varmuuteen rikoksesta ja vastaajan syyllisyydestä ei ainakaan yleensä voida päätyä vain sillä, että asianomistajan kertomus keskinäisessä vertailussa katsotaan uskottavammaksi kuin syytetyn kertomus. Asianomistajan todentuntuinen ja vakuuttavakin kertomus tarvitsee virheettömyyden varmistamiseksi tuekseen välillistä näyttöä esimerkiksi väitetyn rikoksen jälkeisistä tapahtumista ja seurauksista.²⁷² Kainulainen ja kumppanit (2020) havaitsivat aineistossaan, että rikosprosessi katkesi usein juuri näyttöongelmien vuoksi.²⁷³ Näin ollen lääkärintuomio voi olla jossain tapauksessa tärkeää välillistä näyttöä tapahtuneesta, minkä vuoksi näen mahdollisimman tarkan kirjaamisen tärkeänä.

Yksi tai useampi törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteita vastannut piirre täytti 21 tapauksessa, joka on 24 % tunnusmerkistötekijäpiirteitä täyttäneistä teoista ja 11,7 % koko aineistosta. Koko aineistoon suhteutettuna törkeän raiskauksien kvalifiointiperusteita vastaavia piirteitä täyttäneiden tekojen määrä vastaa ilmirikollisuuden tutkimuksessa törkeiksi kirjattujen raiskausten määrää. Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tulleista raiskausrikoksista 13 % oli tekemuodoltaan törkeitä.²⁷⁴ Kainulaisen ja kumppaneiden (2020) aineistossa törkeiden raiskauksien määrä oli taas noin 11 % prosenttia.²⁷⁵

Yleisimpänä kvalifiointiperusteista esiintyi erityisen kärsimyksen aiheuttaminen. Tavallisimmin kyseinen kvalifiointiperuste oli käsillä julkisella paikalla tapahtuneissa teoissa, jossa joku todisti tai olisi voinut todistaa teon. Tällaisia paikkoja olivat erilaiset ulkotilat, kuten esimerkiksi puisto, mutta myös julkisia sisätiloja (esim. baari tai yökerho) esiintyi. Joukkoraiskauksen piirteitä täyttäneitä tekoja esiintyi aineistossa neljä kappaletta. Vakavaa sairautta, vaikeaa ruumiinvammaa tai hengenvaarallista tilaa ei katsottu olleen käsillä yhdessäkään aineiston tapauksessa. Vakavalla väkivallalla uhattiin kahdessa tapauksessa, joissa molemmissa uhkaus kohdistui uhrin henkeen.

---

²⁷⁰ KKO 2013:96, k. 5.

²⁷¹ Esimerkiksi KKO: 2013:96. KKO: 2019:84.

²⁷² Esimerkiksi ratkaisussa KKO: 2021: 31 oli kyse DNA-todisteiden merkityksen arvioinnista.

²⁷³ *Kainulainen ym.* 2020, s. 99.

²⁷⁴ *Danielsson ym.* 2020, s. 69.

²⁷⁵ *Kainulainen ym.* 2020, s. 127.

Fisherin tarkalla testillä tehdyllä analyysillä ei havaittu yhteyttä tunnusmerkistötekijän täyttymisen ja muiden muuttujien välillä. Näin ollen tutkimuksen perusteella ei voida väittää, että jokin, esimerkiksi uhuriin liittyvä piirre tai teko-olosuhde olisi yhteydessä siihen, onko tunnusmerkistötekijöiden mukaisia piirteitä täytynyt. Näin ollen tutkimuksen perusteella ei voida väittää minkään ryhmän olevan korostetusti oikeudellisen avun tai tuen tarpeessa ainakaan sillä perusteella, että tietyissä olosuhteissa tai tietynlaisilla uhreilla tunnusmerkistön mukaisia piirteitä olisi todennäköisemmin käsillä.

Tutkimuksen aineisto on koostunut henkilöistä, jotka eivät ole tehneet tapahtuneesta rikosilmoitusta vuoden sisällä Seri-tukikeskuksen ensikäynnistään. Tapausten määrä oli 180, joka on 22,2 % Seri-tukikeskuksen annetun aikavälin tapauksista. Näin ollen hieman alle 75 % tutkituista oli tehnyt rikosilmoituksen. Tämä on korkea ilmoitusmäärä suhteessa piilorikollisuuden määrästä olemassa oleviin arvioihin, joiden mukaan Suomessa ilmoitettujen raiskausten määrä on reilusti alle 10 % raiskausten kokonaismäärästä.²⁷⁶ Määrä vastaa myös tanskalaisessa raiskauskriisikeskuksessa vierailleiden ilmoitusprosenttia.²⁷⁷ On kuitenkin muistettava, että hyvin suuri osa seksuaalirikosten uhreista jää Seri-tukikeskuksen toiminnasta huolimatta yhä avun ulkopuolelle. Ottaen huomioon raiskausten ilmoittamattomuuteen liittyvät syyt, kuten sen luonteen häpeärikoksena,²⁷⁸ ei ole realistista ajatella, että kaikki tehdyt raiskaukset saataisiin viranomaisten tietoon tai niiden uhrin vierailemaan Seri-tukikeskuksessa. Seri-tukikeskukset ovat kuitenkin erittäin tärkeitä matalan kynnyksen avuninstansseja, joiden toimintaa olisi mielestäni tärkeä laajentaa myös pienempiin kuntiin.

Tapauksia ja sitä, oliko niissä tunnusmerkistön mukaisia piirteitä, tulkittiin tutkimuksessa kohtalaisen tiukasti. Mikäli teossa ei ollut selkeää ilmaisua tunnusmerkistön mukaisesta väkivallasta tai tiedottomasta tai muutoin puolustuskyvyttömästä tilasta, tunnusmerkistön mukaisten piirteiden ei arvioitu olevan käsillä. Hyvin usein tapauksissa, joissa uhri ei ollut halukas yhdyntään, käytettiin jonkintasoista väkivaltaa. Väkivalta oli usein lievää, kuten vaatteiden väkisin riisumista tai paikallaan pitämistä. Aineistossa esiintyi kuitenkin 14 tapausta, joissa uhri ilmaisi, ettei ollut suostuvainen sukupuoliyhteyteen, mutta väkivaltaa tai tiedotonta tai muutoin puolustuskyvyttöä tilaa tilanteessa ei ollut käsillä. Kyseessä on siis selkeä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus, joka ei kuitenkaan ainakaan tutkimusta

---

²⁷⁶ Danielsson ym. 2020, s. 76. Ks. myös Heiskanen - Piispa 1998, s. 165.

²⁷⁷ Rohde ym. 2006, s. 36.

²⁷⁸ Näre - Ruuhilahti 2012, s. 12.

vastaavalla laintulkinnalla tulisi arvioiduksi raiskauksena. Joissain tilanteissa kyseiset teot voisivat mahdollisesti tulla arvioiduksi niin sanottuna vähemmän vakavana raiskauksena, mutta kyseinen RL 20 luvun 1:n 3 momentti on ilmeisen vähän sovellettu.²⁷⁹ Tällaisten tekojen ja lainsäädännön välille vaikuttaisi aineiston perusteella jäävän harmaa alue, kuten myös Kainulainen, Niemi ja Alaattinoğlu rikosprosessin aikana päätettyjä tapauksia koskeneessa aineistossaan havainneet.²⁸⁰

Tutkimuksen kirjoitushetkellä on meneillään seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus, jolla suostumus huomioitaisiin seksuaalirikoslainsäädännössä. Tämä toteutettaisiin siten, että raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkistötekijäksi nostettaisiin sukupuoliyhteydessä oleminen sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Myös avuttoman tilan tunnusmerkistöä laajennettaisiin huomioiden laajemmin esimerkiksi pelkotilan aiheuttamat vaikutukset ihmisen toimintakyvyssä.²⁸¹ Näkemykseni mukaan muutos auttaisi peittämään mainitsemaani harmaata aluetta tapauksissa, joissa nykyisellään ei ainakaan suppealla laintulkinnalla täyty raiskauksen RL 20 luvun 1 §:n mukaiset tekemuodot.²⁸² Lakimuutos onkin toivottava ja vapaaehtoisuuteen perustuva vastaisi näkemykseni mukaan paremmin sekä raiskausrikosten todellisuutta että Istanbulin sopimuksen asettamia velvoitteita, etenkin jos väkivallan kriteeri nostetaan korkealle tai avutonta tilaa tulkitaan hyvin suppeasti, kuten Kainulainen ja kumppanit (2020) olivat joissain aineistonsa tapauksissa havainneet.²⁸³ Mikäli väkivallalta esitutkinnassa, syyttäjän harkinnassa tai tuomioistuimessa vaadittaisiin tiettyä vakavuutta, jäisi tämänkin tutkimuksen aineistosta hyvin suuri osa tutkimatta, syyttämättä ja tuomitsematta.

Tunnusmerkistön sitominen väkivallan vaatimukseen ei näkemykseni mukaan ole linjassa sen seikan kanssa, että rikoslain 20 luvulla suojeltavaksi oikeushyväksi on valittu seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Vaikka lainkohdan tarkoittama väkivalta voi olla hyvin lievää, ei uhri aineiston kaikissa tapauksista syystä tai toisesta taistele fyysisesti vastaan, jolloin tekijän tarvitsisi käyttää väkivaltaa. Rikoslain 20 luvun 2 §:n ensimmäiseksi kvalifiointiperusteeksi on säädetty vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan

---

²⁷⁹ Vuonna 2019 kaikista tietoon tulleista raiskausrikoksista lievemmin rangaistavien raiskausten osuus oli ainoastaan 3 %. *Danielsson ym.* 2020, s. 69.

²⁸⁰ *Kainulainen ym.* 2020, s. 101.

²⁸¹ *Kiriakos ym.* 2020, s. 89.

²⁸² *Kainulainen ym.* (2020) arvioivat tutkimuksessaan, että ongelmana heidän aineistossaan oli enemmän suhteettoman suppea laintulkinta kuin itse laki. *Kainulainen ym.* 2020, s. 101.

²⁸³ *Kainulainen ym.* 2020, s. 101.

aiheuttaminen. Näkisin, että kyseinen kvalifiointiperuste peräänkuuluttaa hyvinkin karkean fyysisen väkivallan käyttöä, eikä yhdessäkään aineiston teossa ollut käsillä kyseinen kvalifiointiperuste. Ottaen tässäkin huomioon sen seikan, että rikoslain 20 luvulla suojellaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, niin eikö sellainen väkivalta, jolla aiheutetaan esimerkiksi luumurtuma, kuulon tai näkökyvyn menetys, tai hengenvaara tulisi arvioitavaksi ennemmin esimerkiksi erillisenä pahoinpitelynä tai sen törkeänä tekemuotona raiskauksen lisäksi?

6.2 Tekojen olosuhteet

Tunnusmerkistötekijöiden mukaisten piirteiden täyttymisen lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin myös muita tekoon liittyviä seikkoja. Seuraavassa esittelen kaikkia aineiston tapauksia ja niiden piirteitä. Luon myös kuvaa siitä, minkälaisia aineiston tapaukset tyypillisesti olivat.

Aineiston uhrit olivat iältään pääasiallisesti nuoria, mediaanina 25 vuotta ja keskiarvona 27,3 vuotta. Ikäjakauma oli tästä huolimatta laaja, sillä nuorimmat uhrit olivat 18-vuotiaita ja vanhin taas 85-vuotias. Havainto uhrien nuoresta iästä vastaa aiempia tutkimuksia ja rikoksista olemassa olevaa tilastotietoa.²⁸⁴

Seksuaalirikosten sukupuolistunut luonne korostui aineistossa. Uhrit olivat tavallisimmin naisia (92 %), mutta uhrien joukossa esiintyi myös miehiä ja transsukupuolisia henkilöitä. Epäillyt tekijät olivat päinvastoin taas valtaosin miehiä (84 %), vaikka joukossa olikin myös kaksi naista. Miesten määrä uhreissa (5,6 %) oli prosentuaalisesti lähes sama tai hieman suurempi kuin aikaisemmissa, ilmirikollisuutta koskeneissa tutkimuksissa.²⁸⁵ Kuten raiskausrikoksissa yleisestikin, jää miesten uhriutumista paljon piilorikollisuudeksi erinäisten syiden vuoksi.²⁸⁶ On huomattava, ettei aiemmissa tutkimuksissa ei ole eroteltu transsukupuolisten osuutta. Olisi kuitenkin hyödyllistä saada tietoa sukupuolivähemmistöjen uhriutumisesta enemmänkin, sillä heidän voi aiemman tutkimuksen perusteella katsoa transsukupuolisuutensa vuoksi olevan erityisen haavoittuvassa asemassa.²⁸⁷

---

²⁸⁴ Esim. *Honkatukia* 2001, s. 21.

²⁸⁵ *Honkatukia* 2001, s. I. *Kainulainen* 2004, s. 47. Oikeusministeriö 13/2012, s. 55.

²⁸⁶ *Javaid* (2015) havaitsi, että miehet usein jättivät raiskauksia ilmoittamatta uhriutumiseen liittyvän häpeän vuoksi, joka liittyi maskuliinisuuteen liitettyihin ahtaisiin käsityksiin. *Javaid* 2015, s. 287–288. Ks. myös *Hahn – Hahn – Gaster – Quevillon* 2020, s. 45.

²⁸⁷ Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen on tutkimuksissa havaittu joutuvan todennäköisemmin raiskauksen uhriksi verrattuna heteroseksuaalisiin ja cissukupuolisiin henkilöihin. Ks. esim. *Langenderfer-Magruder – Walls – Kattari – Whitfield* 2016, s. 320. Myös *Anderson – Wandrey – Klossner – Cahill* 2017, s. 130.

Tapauksista suurin osa tapahtui eri sukupuolten välillä. Kahdessa raiskauksessa, jossa uhrina oli mies, oli tekijä nainen. Muissa kahdeksassa tapauksessa, joissa uhrina oli ollut mies, oli myös tekijä ollut mies. Tapauksissa, joissa uhri oli ollut transsukupuolinen, olivat myös tekijät olleet miehiä. Raiskauksia, joissa sekä uhri että tekijä olisivat olleet naisia, ei aineistossa ilmennyt.

Tekijät olivat aineiston tapauksissa useimmiten uhrille jollain tavoin tuttuja (72 %), mikä vastaa aiempien tutkimusten tekemiä havaintoja uhrin ja tekijän välisestä suhteesta. Mikäli tekijä oli ennalta tuttu, viitattiin tähän käyntitekstissä tavallisimmin ”tuttuna”. Myös uhrille läheisempiä tekijöitä ilmeni aineistossa. Nämä olivat esimerkiksi uhrin ystäviä, sukulaisia, puolisoita ja seurustelukumppaneita. Aineistossa esiintyi kuitenkin kokonaisuudessaan suhteellisen vähän lähisuuhdeväkivaltaa, mikä vastaa yleistä käsitystä siitä, ettei lähisuhteessa tapahtuvasta väkivallasta kerrota ulkopuolisille.²⁸⁸ Aineisto näiltä osin ei esitä täysin realistista kuvaa piilorikollisuudesta, sillä lähisuhteessa seksuaalisen väkivallan uhriksi joutuvat eivät usein kerro tapahtuneesta kenellekään, eivätkä he näin ollen myöskään hakeudu Seri-tukikeskukseen.

Tekijä oli kirjattu tuntemattomaksi kaiken kaikkiaan 41 tapauksessa. Kyseiset tuntemattomat henkilöt olivat kuitenkin useimmiten sellaisia uusia tuttavuuksia, joiden kanssa uhri oli jollain tavoin ollut kontaktissa ennen tapahtunutta, vaikkei tätä tuntenutkaan. Kontakti on katsottu kuitenkin sen verran vähäiseksi, ettei kyseessä ollut iltatuttu. Tuntemattoman ja iltatutun välinen rajanveto olikin hankalin aineistossa. Tämä seikka on havaittavissa myös siitä, kuinka moni uhri on viettänyt aikaa tekijän kanssa tekoa edeltävästi. Yllättäviä täysin vieraan henkilön hyökkäyksiä oli aineistossa ainoastaan kuusi kappaletta. Näistäkin ainoastaan yksi vastasi täysin puskaraiskausmyytin mukaisia olosuhteita. Tällaisten ”todellisen raiskauksen” myytin mukaisten tekojen havaittiin olleen harvinaisia myös muun muassa Waterhouse ym. (2015) tutkimuksen aineistossa, joten havainto vastaa aiempia tutkimuksia.²⁸⁹ Kotimaisessa tutkimuksessa Honkatukia on jo vuonna 2001 tehnyt kyseisenlaisen havainnon.²⁹⁰

---

²⁸⁸ Esimerkiksi *Thompson – Sitterle – Clay - Kingree* 2007, s. 281. *Fagerlund - Niemi* 2019, s. 69.

²⁸⁹ *Waterhouse ym.* 2015, s. 7-8.

²⁹⁰ *Honkatukia* 2001, s. 73–74.

Tekijän oletettu kansalaisuus tuotiin jollain tavoin esille noin puolessa aineiston tapauksista. Tapahtumakuvauksissa, joissa tekijän kansallisuus tuotiin jollain tavoin esille, tekijöistä noin puolet olivat suomalaisia (25,0 % kaikista tapauksista) ja noin puolet taas ulkomaalaisia (27,2 % kaikista tapauksista). Tämä tieto on perustunut toki vain uhrin kertomukseen. Viranomaisten tietoon vuonna 2019 tulleista raiskaustapauksista ulkomaalaisten epäiltyjen osuus oli 38 %. Edeltävien kahdeksan vuoden aikana määrä oli vaihdellut 23–30 % välillä.²⁹¹

Kuten aiemmin on sivuttu, uhri ja tekijä viettivät tyypillisesti keskenään aikaa ennen tekoa. Usein kuvattu ajanvietto liittyi jollain tavalla alkoholinkäyttöön (59 tapausta, 32 % kaikista tapauksista). Kyseessä on usein ollut Näreen tutustumistilanteiksi määrittelemiä olosuhteita.²⁹² Tällaisia ajanviettotapoja olivat muun muassa yhdessä baarissa tai yökerhossa olo, sieltä yhdessä pois lähteminen tai ajanvietto samoissa bileissä tai jatkoilla. Reilussa kymmenesosassa tapauksista uhri oli ollut myös suostumuksellisesti sukupuoliyhteydessä tekijän kanssa ennen tekoa. On kuitenkin huomioitava, että aineistossa esiintyi myös paljon tapauksia, joissa kyseessä on ollut esimerkiksi täysin alkoholinkäyttöön liittymätön tilanne, kuten ensitreffit tai ystävän/tuttavan luona kyläily. Useimmiten teot tapahtuivat kuitenkin sisätiloissa ja yöaikaan, kuten aiemmissa kotimaisissa ilmirikollisuuden tutkimuksissa on havaittu.²⁹³

Aiempiä tutkimuksia mukaillen uhrit olivat usein päihtyneitä tekohetkellä.²⁹⁴ Tämä havainto vastaa niin yleisesti raiskausrikoksia kuin niiden rikosten piirteitä, joita ei ilmoiteta. Kyseinen havainto kertoo myös uhrien haavoittuvuudesta. Muutoin haavoittuvuudesta kertoivat uhrien nuori ikä, uhrin sukupuoli, maahanmuuttajatausta, muu vähemmistöasema ja väkivaltainen parisuhde. Samanlaisia haavoittuvuustekijöitä havaitsivat aineistostaan myös Kainulainen ja kumppanit.²⁹⁵

Vastustelua kuvailtiin aineistossa paljon. Tyypillisimmin vastustelu oli ollut sanallista, jota ilmeni 26,1 % tapauksissa. Fyysisesti, esimerkiksi potkimalla tai koittamalla työntää tekijää pois, vastusteli 11,1 % uhreista. Sekä fyysisesti että sanallisesti uhreista itseään puolusti 6,7 %. Jähmettymistä kuvattiin aineistossa harvoin, vaikka sen havaittiin esimerkiksi Möllerin ym.

---

²⁹¹ Oikeusministeriö 13/2012, s. 57.

²⁹² *Näre* 2000, s. 107.

²⁹³ *Honkatukia* 2001, s. 21. *Kainulainen* 2004, s. 47–48. Oikeusministeriö 13/2012, s. 96.

²⁹⁴ Esim. Oikeusministeriö 13/2012, s. 64.

²⁹⁵ *Kainulainen ym.* 2020, s. 126, s. 129.

tutkimuksessa olevan hyvin yleistä raiskauksen uhreilla.²⁹⁶ Käsillä olevassa tutkimuksessa jähmettymiseksi arvioitiin kuitenkin vain sellaiset tapaukset, joissa selkeästi kuvattiin jähmettymistä tai vastaavaa kykenemättömyyttä liikkua. Mallikirjauksessa, jonka pohjalta lääkäreiden kirjaukset on laadittu, ei myöskään ollut erillistä kysymystä koskien jähmettymistä, joten on mahdollista, että tämän vuoksi määrä on jäänyt aineistossa niinkin pieneksi.

Kuva, joka raiskausrikoksista Seri-tukikeskuksessa lääkärien kirjaamien tapahtumakuvausten perusteella välittyy, osoittaa aiempien tutkimusten mukaisesti sen, että seksuaalista väkivaltaa esiintyy usein tietyn tyyppisissä olosuhteissa. Aineistossa oli yleistä, että seksuaaliväkivallan kokemiseen liittyi alkoholin tai muiden päihteiden käyttö. Tästä johtui myös se, etteivät uhrin monissa tapauksissa muistaneet tapahtumista mitään. Uhrin humalatilasta ja siitä aiheutuvat muistiongelmien tuottavat vaikeuksia myös esimerkiksi esitutkinnassa ja myöhemmässä mahdollisessa oikeusprosessissa.²⁹⁷ Seksuaalinen väkivalta tapahtui yleensä yöaikaan ja tekijänä oli useimmiten uhrille jo ennestään tuttu tai sitten kyseessä oli tutustumistilanne.²⁹⁸ Tekijän kanssa vietettiin usein jollain tavalla aikaa ennen tapahtunutta ja tavallista oli se, että tapaamispaikasta poistuttiin yhtä matkaa toisen kotiin. Aineistossa oli harvoin kyse myyttisen ”todellisen raiskauksen” mukaisen skeeman mukaisesta raiskauksesta, jossa ennalta täysin tuntematon mies hyökkää julkisella paikalla yllättäen. Näin ollen tapahtumat harvoin olivat sellaisia, jotka vastasivat myyttiä. Tämä vastaa tutkimuksissa tehtyä havaintoa siitä, että stereotyyppin mukaiset tapaukset ovat ilmoitetumpia.²⁹⁹

Vaikka tutkimuksen perusteella syntyykin vaikutelma siitä, että tietynlaisissa olosuhteissa seksuaaliväkivaltaa esiintyy enemmän ja esimerkiksi päihtymys lisää haavoittuvuutta ja alttiutta uhriutumiskokemuksille, on huomioitava, ettei syytä vieritetä uhrin syyksi tai ajatella, että seksuaaliväkivallan kokeminen olisi uhrin vika, sillä tämä on itse hakeutunut kyseisenlaisiin tilanteisiin. Lähtökohtaisesti kaikissa tilanteissa tulisi olla turvallista ja tällaisessa ajatusmallissa kadotetaan tekijän vastuu.³⁰⁰

6.2.1 Tutkimuksen luotettavuus ja arviointia

---

²⁹⁶ Möller- Söndergaard - Helström 2017, s. 932.

²⁹⁷ Kainulainen ym. 2020, s. 107.

²⁹⁸ Näre 2000, s. 107.

²⁹⁹ Esimerkiksi Wolitzky-Taylor ym. 2011, s. 823.

³⁰⁰ Lidman 2017, s. 184.

Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta sekä analyysin johdonmukaisuutta.³⁰¹ Tutkimus, joka on reliaabeli ei anna sattumanvaraisia tuloksia.³⁰² Reliabiliteettia on pyritty tutkimuksessa parantamaan siten, että tiettyjä seurantataulukossa jo valmiiksi olleita tietoja verrattiin keräämiini tietoihin. Näiden välillä havaitsemani erot ilmoitin Naistenklinikan Seri-tukikeskukseen, jossa ne korjattiin yhdenmukaisiksi. Reliabiliteettia on tutkimuksessa pyritty parantamaan myös siten, että aineisto käytiin kokonaisuudessaan läpi kahdesti havaintomatriisia täyttäessä ja kolmannen kerran tulkintalinjan tarkistamiseksi. Täyteen reliabiliteettiin ei tutkimuksessa luonnollisesti päästä ja inhimillisten virheiden mahdollisuus on aina olemassa niiden minimoimisesta huolimatta. Kyseinen inhimillisen virheen mahdollisuus on läsnä sekä itse tekemässäni kirjauksessa, että lääkärin tekemässä potilaskertomuksessa ja seurantataulukossa, jotka ovat analyysini kohteina.

Validiteetilla arvioidaan analyysimittareiden pätevyyttä eli sitä, mittaako tutkimus sitä, mitä sen on tarkoitus mitata.³⁰³ Tutkimuksessani on hieman epätavanomainen tapa lähestyä esimerkiksi raiskauksen tunnusmerkistökäytäjien mukaisten piirteiden täyttymistä jakamalla ne muuttujiksi. Taustalla on luonnollisesti jokaisen yksittäisen tapauksen tarkastelu oikeudellisessa viitekehyksessä, jonka pohjalta koodaaminen on tapahtunut. Validiteettia tämän osalta vahvistaa se, että tutkielman oikeudellisessa viitekehyksessä on kuvattu mahdollisimman tarkasti, kuinka kutakin tunnusmerkistökäytäjää on oikeuslähteiden valossa tulkittu. Tapauksia on lähestytty myös kohtalaisen monipuolisesti, mutta kuitenkin asetettujen tutkimuskysymysten valossa. Näin ollen tutkittavista seikoista on monipuolisesti tietoa. Tutkielman validiteetissa on otettava huomioon se, että tutkielman tarkoituksena on ensisijaisesti tuottaa tietoa Seri-tukikeskukselle tukipalveluiden kehittämiseksi. Tutkimus ei siis ole validi, jos sen avulla haluaa tarkastella koko piilorikollisuudeksi jäävää seksuaalirikollisuutta ilmiönä. Tiettyjä suuntaviivoja tutkimus voi luonnollisesti tähänkin antaa ottaen huomioon sen, kuinka niukasti vastaavanlaista tietoa piilorikollisuudesta on saatavilla.

Tutkimuksen aineistona olevista teksteistä on lisäksi huomioitava se seikka, että kyseiset tapahtumakuvaukset ja muut kirjat on tehty muistiinpanoiksi mahdollista poliisin pyytämää lääkärinlausuntoa varten. Lääkäreille on kirjauksia varten tehty malliteksti, joka on pohjautunut poliisilta saatuun oikeuslääketieteellistä tutkimusta varten tehtyyn pakkaukseen

---

³⁰¹ Tuomi - Sarajärvi 2002, s. 133.

³⁰² Valli 2015, s. 139.

³⁰³ Eskola - Suoranta 2008. s. 154.

tapahtumatietokaavakkeineen. Kaavakkeet ohjaavat lääkäreitä kysymään tausta- ja tapahtumatietoja tutkittavilta. Vaikka tekstit pohjautuvat poliisilta saatuihin kaavakkeisiin ja lääkärit on koulutettu oikeuslääketieteellisen tutkimuksen tekemiseen, he eivät kuitenkaan ole juridiikan ammattilaisia. Näin ollen tapahtumia ei kirjata oikeudellisesta näkökulmasta ja niissä ei välttämättä huomioida kaikkia yksityiskohtia, joita oikeusprosessissa luoduissa asiakirjoissa huomioitaisiin. Teksteihin on voinut vaikuttaa myös se seikka, että tutkittavat ovat usein tutkimuksen aikana psyykkisessä shokki- tai reaktiovaiheessa tai päihtyneitä. Tekstien pohjalla on lääkäreiden haastattelu, joka ei vastaa kuulustelua, joten siinä ei myöskään ole esitutkintalain (ETL, 805/2011) 7 luvun 6 §:n mukaista totuudessa pysymisvelvollisuutta.

Määrällisessä tutkimuksessa yleistettävyydellä tarkoitetaan sitä, että havainnot voi yleistää johonkin tutkimuskohteiden ryhmään.³⁰⁴ Johtuen siitä, että tutkielman otos rajoittuu henkilöihin, jotka ovat hakeutuneet tukipalveluiden piiriin, mutta eivät ole tehneet rikosilmoitusta, tutkielman tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä raiskauksen kokonaisrikollisuuteen, vaikka varovaisia yleistyksiä voi muiden tutkimusten tukemana tehdä. Seksuaalirikollisuuden piilorikollisuuteenkin nähden erona on se seikka, että kyseessä olevissa raiskauksissa uhrin ovat hakeutuneet terveydenhuollon piiriin. Mahdollinen joukko, johon analyysin tuloksia voi yleistää, ovat Seri-keskusten asiakkaat, jotka eivät tee rikosilmoitusta. Tässäkin rajoitteena on kuitenkin pääkaupunkiseudun erityispiirteet ja maakuntien tai kaupunkien mahdolliset erot. Aineisto on kooltaan oikeustieteen pro gradututkielmaksi laaja, joten näkisin sen koon aineiston vahvuutena.

6.3 Jatkotutkimus

Kiinnostavaa olisi jatkossa selvittää, rakentuuko piilorikollisuudeksi jäävä seksuaalirikollisuus samalla tavalla kuin ilmirikollisuus. Tässä osiossa voisi selvittää esimerkiksi, onko väkivalta samanlaista ja onko osapuolten suhde keskimääräisesti samanlainen niin piilorikollisuudessa kuin ilmirikollisuudessa. Tätä varten olisi hyödyllistä verrata Seri-tukikeskuksen tapauksia, joista on tehty rikosilmoitus niiden kanssa, joista ei ole ilmoitettu. Kyseinen tutkimusintressi on kuitenkin tapausmäärältään erittäin laaja, joten se täytyy rajata tästä tutkimuksesta pois. Ilmi- ja piilorikollisuuden vertailu kyseisessä tutkimusjoukossa tulisi kyseeseen etenkin jatkotutkimuskysymyksenä.

---

³⁰⁴ Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Havaitsin tutkimuksessani, ettei millään tausta- tai muulla tekijällä ollut merkitystä sen kannalta, täyttyikö teossa tunnusmerkistötekijöitä vastaavia piirteitä. Aineiston tapaukset vastasivat pitkälti aikaisemmissa tutkimuksissa luotua kuvaa raiskausrikoksista, koskien myös ilmi tulleen rikollisuuden tutkimusta.

Tutkimusta aloittaessani aavistelin, että aineistoon sisältyisi monia vakavia seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksia seksuaalirikoksiin liittyvän suuren piilorikollisuuden määrän vuoksi. Oli myös selvää, että tutkimusaineistosta olisi mahdollisesti hankalaa nimetä tunnusmerkistötekijöitä vastaavia piirteitä. Totta oli, että lähes kaikki tapaukset, joissa uhri muisti tapahtumat, seksuaalista itsemääräämisoikeutta oli loukattu tavalla tai toisella. On myös todennäköistä, että tapauksissa, joissa uhri ei muistanut tapahtumia, seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rikkomisia on voinut tapahtua.

Tunnusmerkistön mukaisia piirteitä oli käsillä melkein puolessa kaikista aineiston tapauksista ja näin ollen aineisto sisälsi paljon tekoja, joissa kirjatun tapahtumakuvauksen perusteella voisi olla syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Yhteensä noin 25 % Seri-tukikeskuksen tapauksista jäi aikavälillä ilmoittamatta, joka on suhteellisen vähän ottaen huomioon, että erilaisissa tilastoissa ja aiemmissa tutkimuksissa suurimman osan raiskauksista on havaittu jäävän piilorikollisuudeksi. Tästä huolimatta näen oikeudellisen tuen lisäämisen Seri-tukikeskuksiin hyödyllisenä erityisesti sen vuoksi, että joissain tapauksissa raiskausten ilmoittamattomuuden taustalla on havaittu rikosprosessiin liittyviä pelkoja. Kyseisiä pelkoja voitaisiin mahdollisesti vähentää antamalla tietoa rikosprosessista tai toimintamahdollisuuksista. Tutkimuksessa ei havaittu yhteyttä tiettyjen olosuhteiden ja tunnusmerkistötekijöiden mukaisten piirteiden täyttymisen välillä. Näin ollen tutkimuksen perusteella ei voida väittää minkään ryhmän olevan korostetusti oikeudellisen avun tai tuen tarpeessa ainakaan sillä perusteella, että tietyissä olosuhteissa tai tietynlaisilla uhreilla tunnusmerkistön mukaisia piirteitä olisi todennäköisemmin käsillä.

Yli puolessa teoista ilmeni jokin rikoslain mukaisen raiskauksen tunnusmerkistötekijöiden mukaisista piirteistä. RL 20 luvun 1 §:n 1 momentin piirteitä vastaavaa väkivaltaa ilmeni yli kolmasosassa tapauksia (36,7 %). Väkivalta oli useimmiten lievää ja yleisimmät väkivallan muodot olivat kiinni pitäminen ja vaatteiden väkisin riisuminen. Aineistossa 24 tapauksessa ilmeni myös piirteiltään RL 20 luvun 1 §:n 2 momenttia vastaavaa puolustuskyvyttömän tilan

hyväksikäyttöä. Näissä tilanteissa uhri oli useimmiten ollut nukkumisesta tai alkoholin käytöstä johtuneesta tajuttomuudesta, niin sanotusta sammumisesta johtuen tiedoton. Törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteita vastaavia piirteitä oli käsillä 21 tapauksessa. Näissä yleisin teon kvalifioinut seikka oli sen erityistä kärsimystä aiheuttanut luonne, joka johtui esimerkiksi julkisesta tekopaikasta tai useammasta tekijästä.

Tapaukset vastasivat piirteiltään aiemmissa tutkimuksissa luotua kuvaa raiskausrikoksista. Tekijä oli uhrille usein jollain tavalla tuttu ja uhri tavallisesti nuori. Useimmiten tekijään oli tutustuttu saman illan aikana erityisesti alkoholinkäyttöön liittyneissä tilanteissa. Lähisuhteessa tapahtunutta seksuaaliväkivaltaa oli suhteellisen vähän, kuten myös aiemmissa ilmirikollisuutta koskeneissa tutkimuksissa on havaittu. Onkin todennäköistä, että lähisuhteessa tapahtuneen seksuaaliväkivallan johdosta ei etsitä apua edes Seri-tukikeskuksesta, sillä asiaa saatetaan piilotella kaikilta. Tapahtuma-aikana korostui yö ja tapahtumapaikkana etenkin uhrin ja tekijän kodit. Tekijän kanssa vietettiin myös tavallisesti aikaa tekoa edeltävästi. Tyypillisin tapahtumakulku aineiston tapauksessa olikin se, että uhri poistui esimerkiksi baarista siellä tapaamansa uuden tuttavuuden kanssa ja teko tapahtui määränpäässä. Tapahtumiin liittyi kaiken kaikkiaan paljon epävarmuutta, mikä johtui useimmiten uhrin päihtyneestä tilasta ja siitä seuranneesta muistinmenetyksestä. Aineiston tapaukset olivat edellä kuvatuin tavoin usein tietyyntyyppisiä, mutta ne eivät vastanneet ollenkaan raiskauksista eläviä myyttisiä käsityksiä. Havainnot olivat kuitenkin samanlaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa tehdyt. Osassa tapauksista uhri ei tahtonut kertoa tapahtumakulkua Seri-tukikeskuksessa niin tarkasti, että tietoa olisi saatu.

Vaikka Seri-tukikeskuksessa tutkittu uhri ei ilmoittaisikaan poliisille tapahtuneesta on todettava, että Seri-tukikeskuksessa mahdollistettu ammattitaitoinen kohtaaminen on tärkeää uhrin toipumisen kannalta. Näin ollen, vaikka jokainen Seri-tukikeskuksessa tutkittava uhri ei tee rikosilmoitusta, on se jo erittäin positiivista, että kyseiset uhrin ovat tulleet avun piiriin. Tämän vuoksi Seri-tukikeskuksen toiminta matalan kynnyksen avunlähteenä on korostetun tärkeä.

Tunnusmerkistötekijöiden mukaisten piirteiden täyttymisen osalta hankalimpia tapauksia arvioida olivat ne, joissa ei kuvattu väkivaltaa eikä oikein uhrin vastusteluakaan tai jos vastustelu oli ainoastaan sanallista. Osaa käyntiteksteistä oli vaikeaa tulkita oikeudellisesti kirjoitusasunsa perusteella, sillä väkivaltaa ei kaikissa tapahtumakuvauksissa ollut yksilöity. Avutonta tilaa oli lisäksi annettujen tietojen perusteella vaikea arvioida.

Rajotteena tutkimuksessa olivat se seikka, ettei tutkimusaineistona olleet lääkärin kirjoittamat tapahtumakuvaukset olleet rikosprosessissa syntyneitä asiakirjoja. Näin ollen niissä ei mitä todennäköisimmin ole täysin huomioitu raiskauksen tunnusmerkistöä. Tutkimuksen rajoitteeksi arvioisin myös suuren epätietoisuuden määrän. On kuitenkin huomioitava, että kyseisenlainen epätietoisuus on ominaista myös rikosprosessissa.

LIITTEET

Liite 1 Muuttujaluettelo

Tietokantakuvaus 6.5.2021

”Tutkittava ei halua tehdä rikosilmoitusta” – poliisille ilmoittamattoman seksuaaliväkivallan piirteet Seri-tukikeskuksen tapauksissa

---

Havaintoyksikkönä tutkimuksessa on käynti Seri-tukikeskuksessa, joten havaintomatriisissa yksi rivi vastaa yhtä käyntiä.

Sarakkeissa ovat muuttujat, jotka ovat muotoa:

Muuttujan nimi = selite (muuttujan tyyppi: num=numeerinen, char= kirjainmerkkijono, date= päivämäärä muotoa pppkkvv)

Muuttujaluettelossa on kuvattu muuttujat, jotka kerättiin SPSS-ohjelmistoon aineistoa analysoitaessa, eikä luetteloon ole otettu mukaan niitä muuttujia, jotka on luotu myöhemmin tiedon tarkempaan analysointiin.

Alla on eroteltu tukikeskuksen seurantataulukossa olleet muuttujat sekä tässä tutkimuksessa kerätyt muuttujat. Kyseiset muuttujat ovat kuitenkin samassa havaintomatriisissa SPSS-ohjelmistossa.

Havaintomatriisin muuttujat:

1. Tutkittavanro = tutkittavan numero
2. Käyntipvm = päivämäärä
3. Kuukausi = kuukausi (num; 1–12)
4. Viikonpäivä = viikonpäivä (char)
5. Syntymäpäivähetustalaskettuna = tutkittavan syntymäpäivä (date)
6. Ikä = tutkittavan ikä (num)
7. Nmtransintermuu = tutkittavan sukupuoli (num)
7 = nainen
8 = mies
9 = trans
10 = inter
11 = muu
8. Tekijä = tekijän suhde uhriin (num)
0 = tuntematon
1 = läheinen
2 = tunnettu
3 = iltatuttu
9. Millointapahtui = kuinka monta päivää sitten teko tapahtui (num)
10. Alkolipromillemääräeipuhall = veren alkoholimäärä Seri-tukikeskuksessa puhallutettaessa
11. Päihtynyttäpahtumahetkellä = tutkittava päihtynyt seksuaaliväkivallan tapahtuessa (num)
0 = ei
1 = kyllä

12. Päihdetausta = onko uhrilla taustaa päihteidenkäytöstä (num)
 0 = ei
 1 = kyllä
 9 = ei tietoa
13. Mielenterveysanamneesi = onko tutkittavalla taustaa mielenterveysongelmista (num)
 0 = ei
 1 = kyllä
 9 = ei tietoa
14. Psyk.kontakti = onko tutkittavalla psykiatrinen hoitokontakti
 0 = ei
 1 = kyllä
 9 = ei tietoa
15. Vammoja = onko ja mitä vammoja oikeuslääketieteellisessä tutkimuksessa on havaittu
 0 = ei
 1 = pää
 2 = vartalo
 3 = raajat
 4 = genitaalit
 5 = useampi
16. 1vuotispuhelutvaralleotetuistanäytteistä = milloin soitettu (date)
17. Soittaja = soittajan nimi (char)
18. Säilytys = onko näyte säilytetty (char)
19. Muuapu = saanut muuta apua (char)
20. Lääkäri = nimi (char)
21. Traumankäsittelyvaihetullessa = trauman käsittelyn vaihe tullessa
 0 = shokki
 1 = reaktio
 2 = käsittely
 3 = uudelleensuuntautuminen
 9 = ei tietoa
22. Traumankäsittelyvaihelähtiessä = trauman käsittelyn vaihe lähtiessä
 0 = shokki
 1 = reaktio
 2 = käsittely
 3 = uudelleensuuntautuminen
23. Tukikäyntienkmpsykologi = tukikäyntien määrä psykologilla (juokseva numerointi)
24. Aiempiseksuaaliväkivaltakokemus = aiempi seksuaaliväkivaltakokemus
 0 = ei
 1 = kyllä
 2 = kokemus lapsuudessa
 9 = ei tietoa
25. Ohjattujatkoonminne = jatkoapu (char)
26. Muutahuomioitavaa = (char)

Käyntiteksteistä kerätyt muuttujat:

1. Ikäluokka = tutkittavan ikä luokiteltuna (num)

- 1 = >21 v.
 2 = 21–29 v.
 3 = 30–39 v.
 4 = 40–49 v.
 5 = 50–59 v.
 6 = >60 v.
2. Tuttu = tarkennus tutkittavan ja tekijän suhteesta (char)
  3. Haavoittuvuus = haavoittuvuustekijä (char)
  4. Sukupuoliyhteys = onko tapahtunut sukupuoliyhteys (num)
    - 0 = ei
    - 1 = kyllä
    - 89 = yritys
    - 99 = tapahtumakulku epävarma
  5. Millätoteutettu = millä sukupuoliyhteys on toteutettu
    - 1 = penis
    - 2 = sormet
    - 3 = suu/uhrin sukupuolielin laitettu suuhun
    - 4 = suu/tekijä pakottanut sukupuolielimensä suuhun
    - 5 = jokin esine
    - 6 = useampi
  6. Epävarmuussy = miksi uhri on epävarma sukupuoliyhteyden tapahtumisesta (char)
  7. Tunkeutuminen = mihin sukupuoliyhteys on kohdistunut (num)
    - 1 = emätin
    - 2 = peräaukko
    - 3 = suu
    - 4 = useampi
    - 5 = muu
    - 99 = epävarma/epäselvä
  8. Useampikokemus = onko käynnin syynä useampi seksuaaliväkivaltakokemus (num)
    - 0 = ei
    - 1 = kyllä
    - 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
  9. Kokemustenaikaväli = millä aikavälillä teot ovat tapahtuneet (juokseva numerointi)
  10. Väkivalta = onko tutkittavalle tehty raiskauksen tunnusmerkistöä vastaavaa väkivaltaa
    - 0 = ei
    - 1 = kyllä
    - 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
  11. Väkivaltatyypit = tarkennus väkivallasta (char)
  12. Uhkailu = onko tutkittavaa uhkailtu raiskauksen tunnusmerkistöä vastaavalla tavalla (num)
    - 0 = ei
    - 1 = kyllä
    - 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
  13. Uhkailutyypit = tarkennus uhkailusta (char)
  14. Sukupuoliyhteystiedoton = onko tapahtunut sukupuoliyhteys tutkittavan ollessa tiedoton tai muutoin avuttomassa tilassa

- 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
15. Tiedottomuuslisätieto = tarkennus tiedottomuuteen tai avuttomuuteen (char)
16. Sairausvammanisuus = onko tunnusmerkistön tarkoittamalla tavalla sairas tai vammaisen (num)
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = epävarma/epäselvä
17. Sairausvammanisuustyyppi = tarkennus sairauteen tai vammaisuuteen (char)
18. Pelkotila = onko ollut käsillä raiskauslainsäädännön tarkoittama pelkotila (num)
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
 777 = pelonkuvaus
19. Pelkotilatyypin = tarkennus pelkotilaan (char)
20. Vaikearuumiinvamma = onko aiheutunut vaikea ruumiinvamma (num)
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
21. Vaikeavammatyyppi = tarkennus kyseessä olevaan vammaan (char)
22. Hengenvaarallinen tila = onko aiheutettu hengenvaarallinen tila (num)
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
23. Hengenvaarallinentilatyypin = tarkennus hengenvaaralliseen tilaan (char)
24. Tekijämäärä = kuinka montaa tekijää teossa on ollut (num)
 1 = yksi
 2 = kaksi
 3 = kolme
 4 = neljä tai enemmän
 99 = tapahtumakulku epävarma
 888 = Useampi tekijä, muttei tietoa tarkasta määrästä
 889 = Käynnin taustalla useampi seksuaaliväkivaltakokemus, monta tekijää
25. Erityinenkärsimys = onko ilmennyt erityistä kärsimystä aiheuttanut tekotapa (num)
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
26. Erityinenkärsimystyyppi = tarkennus erityiseen kärsimykseen (char)
27. Tekotapajulmaraakanöyryyttävä = onko ilmennyt julma, raaka tai nöyryyttävä tekotapa (num)
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
28. Tekotapatyyppi = tarkennus tekotapaan (char)
29. Ase = onko teossa käytetty asetta
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
30. Asetyyppi = tarkennus aseeseen (char)

31. Pakottaminenstekoon = onko ilmennyt seksuaaliseen tekoon pakottamisen tunnusmerkistön mukaisia piirteitä
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
32. Stekotyyppi = tarkennus seksuaaliseen tekoon (char)
33. Tapahtumamaa = missä maassa seksuaalinen väkivalta on tapahtunut (char)
34. Tapahtumapaikka = missä ympäristössä seksuaalinen väkivalta tapahtui? (num)
 99 = tapahtumakulku epävarma
 111 = omassa kodissa
 112 = muussa yksityisessä sisätilassa
 113 = julkisessa sisätilassa
 114 = yksityisessä ulkotilassa
 115 = julkisessa ulkotilassa
 116 = useampia paikkoja
35. Tapahtumapaikkayksilöinti = tarkennus tapahtumapaikkaan (char)
36. Suostumuksellinensukupuoliyhteys = onko osapuolet olleet suostumuksellisessa sukupuoliyhteydessä ennen tapahtunutta (num)
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
37. Tarkennusedeltäväsukupuoliyhteys = tarkennus sukupuoliyhteyteen (char)
38. Muukanssakäyminen = onko tutkittava viettänyt vapaaehtoisesti aikaa tekijän kanssa tekoa edeltävästi
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
39. Muukanssakäyminenyksilöinti = tarkennus ajanviettoon (char)
40. Seurassapysyminen = onko uhri pysynyt vapaaehtoisesti tekijän seurassa teon jälkeen
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
41. Syyseurassapysymiseen = miksi pysynyt tekijän seurassa (char)
42. Ilmaisuu = onko tutkittava ilmaissut suostumuksen puutteensa (num)
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
43. Ilmaisutyyppi = tarkennus tahdonilmaisuun (char)
44. Jähmettyminen = onko tutkittava jähmettynyt tekohetkellä
 0 = ei
 1 = kyllä
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
45. Tekijänkansallisuus = mikä on tekijän oletettu kansallisuus (num)
 55 = suomalainen
 56 = ulkomaalainen
 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
46. Ajankohta = mihin aikaan vuorokaudesta teko on tapahtunut
 99 = tapahtumakulku epävarma
 220 = aamulla (klo 06.00–11.59)

- 221 = iltapäivällä (klo. 12.00–17.59)
- 222 = illalla (klo. 18.00–23.59)
- 223 = yöllä (klo. 0.00–05.59)
- 224 = useampana ajankohtana
- 225 = yön tai aamun aikana, ei varmaa tietoa
- 226 = useampi seksuaaliväkivaltakokemus, monta ajankohtaa
- 47. Muuväkivalta = onko teon yhteydessä ilmennyt muuta tekoon suoraan liittymätöntä väkivaltaa (num)
  - 0 = ei
  - 1 = kyllä
  - 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
- 48. Muuväkivaltatyyppe = tarkennus muuhun väkivaltaan (char)
- 49. Tekijänsukupuoli = tekijän oletettu sukupuoli
  - 99 = tapahtumakulku epävarma/epäselvä
  - 330 = mies
  - 331 = nainen
  - 333 = useampi tekijä, useampaa sukupuolta
- 50. Uhrintila = Kuinka lääkäri on kuvaillut tutkittavan tilaa ensikäynnillä (char)
- 51. Epäily = jos ei muista seksuaalista väkivaltaa, mutta epäilee sellaista tapahtuneen, mikä on epäilyksen syy (char)